

ปัญหาและอุปสรรคในการมีทัศนคติที่เข้มแข็งในชั้นจับกุมของพนักงาน
ตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษา
ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

มิถุนายน 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

ปัญหาและอุปสรรคในการมีทัศนคติความขบถในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ ตามประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

มิถุนายน 2563

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

THE PROBLEMS AND OBSTACLES IN HAVING THE DEFENSE COUNSEL IN THE POLICE
ARREST PROCESS ACCORDING TO THE CRIMINAL PROCEDURE CODE SECTION 7/1 : A
CASE STUDY IN CHIANG RAI PROVINCE

TANACHOT PETHAN

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment
of the Requirements for the *Master of Laws Degree*

June 2020

Copyright 2020 by University of Phayao

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

เรื่อง

ปัญหาและอุปสรรคในการมีทัศนคติความขบแรงแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ ตามประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

ของ ธนโชติ เพ็ชรหาญ

ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

ของมหาวิทยาลัยพะเยา

..... อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิมลเรขา ศิริชัยวารวรรณ)

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร. พรรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์)

เรื่อง:	ปัญหาและอุปสรรคในการมีหมายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย
ผู้ศึกษาค้นคว้า:	ธนโชติ เพ็ชรหาญ, การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง: น.ม., มหาวิทยาลัยพะเยา, 2562
อาจารย์ที่ปรึกษา:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิมลเรขา ศิริชัยวารวรรณ
คำสำคัญ	หมายความขอแรง, ชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ, กระบวนการของรัฐที่ดีที่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน, การควบคุมอาชญากรรมโดยรัฐ, สิทธิมนุษยชน, จังหวัดเชียงราย

บทคัดย่อ

ชั้นการจับกุม เป็นขั้นตอนสำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อนำตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 บัญญัติว่า “ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว และให้ทนายความเข้าฟังการสอบปากคำได้ในชั้นสอบสวน” และตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 บัญญัติว่า “ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี”

แม้ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ก็ตาม แต่โดยสภาพความเป็นจริงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ปรากฏว่าการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เนื่องจากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 บัญญัติแต่เพียงว่าผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมมีสิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความได้เป็นการเฉพาะตัว โดยบทบัญญัติดังกล่าวมิได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และระยะเวลาในการให้สิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความในทันทีที่มีการจับกุม และไม่มีข้อกำหนดบทบัญญัติที่รัฐต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

ดังนั้น ข้อเสนอแนะคือ 1) ควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 7/1 โดยการกำหนดหลักเกณฑ์และระยะเวลาในการให้สิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความในทันทีที่มีการจับกุม 2) การกำหนดบทบัญญัติที่รัฐต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นจับกุมในกรณีที่มีฐานะยากจนและไม่มีความสามารถในการหาทนายความได้ด้วยตนเอง 3) ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปนั้นถือว่าเป็นคดีอาญาที่มีอัตราโทษร้ายแรง และส่งผลกระทบต่อชีวิตและเสรีภาพของผู้ต้องหา เป็นอย่างมาก จึงควรมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาเพื่อทนายความได้คัดค้าน หากมีการแจ้งข้อกล่าวหาไม่ถูกต้อง เพื่อเป็นการรักษาสหสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ให้สมดังเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

Title: THE PROBLEMS AND OBSTACLES IN HAVING THE DEFENSE COUNSEL IN THE POLICE ARREST PROCESS ACCORDING TO THE CRIMINAL PROCEDURE CODE SECTION 7/1 : A CASE STUDY IN CHIANG RAI PROVINCE

Author: Tanachot Pethan, Independent Study: LL.M., University of Phayao, 2019

Advisor: Assistant Professor Wimonrekha Sirichairawan , Ph.D.

Keyword defense counsel, arrest process, due process, crime control, human rights, Chiang Rai Province

ABSTRACT

The arrest process is an important part of the Criminal Procedure Code that aims to bring the accused into the Criminal Judicial Process. The process must follow and be in accordance with the Criminal Procedure Code, Section 7/1 which states that, "The arrested or accused person(s) has the right to meet with their chosen defense counsel, and the defense counsel can present at the interview stage". Moreover, the Constitution of the Kingdom of Thailand B. E. 2560 (2017), Section 29 states that, "In a criminal case, it is presumed that the accused is innocent until proven guilty. Further, until such time that the accused has been found guilty by judgement in a criminal court, that person should not be treated as guilty. Their detention can be approved only when it is necessary to prevent him from escape."

At present, the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017) and the Criminal Procedure Code require the state to provide defense counsel for the accused. However, in reality, in the Thai Criminal Judicial Process, it has been found that the legal aid for the accused is still not able to proceed efficiently. The legal rights of the accused were not protected according to the spirit of the law. Moreover, the law does not provide any rule or duration of the arrested person's rights to consult with their defense counsel. There are no provisions in the arrest process requiring the state to provide the arrested person access to their defense counsel. As a result the accused is prevented from full opportunity to prepare and defend their case.

Therefore, the potential solutions are as follows: 1) the Criminal Procedure Code, Section 7/1 must be amended to include the criteria and duration of granting the right(s) of arrested person to meet a defense counsel immediately upon arrest; 2) there should be a new provision requiring the state to appoint a counsel for the arrested person who is poor and cannot afford a counsel; and 3) where a criminal case carries a prison sentence of five years or more, being a severe penalty, affecting the life and freedom of the accused, defense counsel must be presented to refute the wrong allegation, to protect the accused's rights and liberties in accordance with the spirit and intention of the Constitution of the Kingdom of Thailand.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยการได้รับคำแนะนำ ช่วยเหลือจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมลเรขา ศิริชัยวารวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านได้ให้คำแนะนำพร้อมทั้งข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการเขียนสารนิพนธ์อย่างละเอียด ทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

กราบขอขอบพระคุณ ทนายความและเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกท่านเป็นอย่างสูง ที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการมีทนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 ทำให้เห็นปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจริง

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา เป็นอย่างสูงที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และเป็นกำลังใจและช่วยเป็นแรงผลักดันให้การศึกษาสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ธนโชติ เพ็ชรหาญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
สมมุติฐานของการศึกษา.....	3
ขอบเขตของการศึกษา	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
ประโยชน์ของการศึกษา	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาททนายความขอแรง ในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ	5
แนวคิดในการป้องกันอาชญากรรมโดยการบังคับใช้กฎหมาย.....	6
แนวคิดด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและ จำเลย	14
แนวคิดด้านบทบาทและวิชาชีพของทนายความขอแรง	18
แนวคิดในการจัดหาและบทบาทหน้าที่ของทนายความขอแรงในคดีอาญา	28
แนวคิดในการจัดหาและบทบาทหน้าที่ของทนายความขอแรงในต่างประเทศ.....	33
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบาททนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ	43

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	51
ระเบียบวิธีวิจัย	51
ขอบเขตการดำเนินการวิจัย	51
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	52
การเก็บรวบรวมข้อมูล	53
การวิเคราะห์ข้อมูล	54
บทที่ 4 ผลการศึกษา	55
วิเคราะห์กฎหมายไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับบทบาทความขอแรงในการ คุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม	55
วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ความขอแรงเกี่ยวกับทัศนคติกระบวนการจับกุมของ พนักงานตำรวจและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม	65
วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับบทบาทของความขอแรง ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม	71
วิเคราะห์หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับบทบาทความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงาน ตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1	79
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	82
สรุปผลการวิจัย	82
ข้อเสนอแนะ	89
บรรณานุกรม	91
ภาคผนวก	94
ประวัติผู้วิจัย	99

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 การเปรียบเทียบรูปแบบระบบงานยุติธรรมทางอาญาระหว่าง Crime Control Model กับ Due Process Model.....	8
---	---

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยหรือในต่างประเทศนั้น หมายความล้วนมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนตั้งแต่การเริ่มต้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจนถึงที่สุดกระบวนการ

บทบาทของหมายความถือเป็นกลไกที่มีความสำคัญมากในการดำเนินคดีอาญา ทั้งเป็นหลักประกันเพิ่มเติมว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้โดยถือ “หลักอาชญาเท่าเทียมกัน” กล่าวคือ คู่พิพาทจะต้องมีสิทธิและความสามารถต่อสู้คดีเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในการดำเนินคดีอาญาไม่เพียงแต่จำเลยหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่เท่านั้น ศาลและอัยการก็มีหน้าที่ปกป้องสิทธิอันชอบธรรมของจำเลยด้วย แต่กลไกเหล่านี้ยังไม่เพียงพอต่อการปกป้องจำเลย ซึ่งไม่มีความรู้ทางกฎหมายและสภาพจิตใจกำลังไม่ปกติ เนื่องจากถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรึกษาช่วยต่อสู้คดีแทน และในกระบวนการยุติธรรมบทบาทหมายความจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องโดยเริ่มตั้งแต่ในชั้นตำรวจ ควรมีการตรวจสอบว่าการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นไปโดยชอบหรือไม่ เช่น การตรวจค้น การจับกุมของเจ้าหน้าที่นั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ การพบผู้ต้องหาและให้คำปรึกษาเป็น การเฉพาะตัว เข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในชั้นพนักงานสอบสวน นอกจากนี้ในชั้นพิจารณาของศาลจะต้องอาศัยหมายความผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดี ซึ่งหากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีหมายความในการต่อสู้คดีย่อมจะเสียเปรียบอย่างมาก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 บัญญัติว่า “ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นหมายความเป็นการเฉพาะตัว และให้หมายความเข้าฟังการสอบปากคำได้ในชั้นสอบสวน และตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดและก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนีในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้ คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

ฉะนั้น กฎหมายจึงกำหนดหน้าที่ให้รัฐต้องตั้งทนายความให้ความช่วยเหลือบุคคลที่ไม่มีความรู้หรือยากจนไม่มีเงินที่จะไปว่าจ้างทนายความได้ ที่จะช่วยพิสูจนความบริสุทธิ์ของจำเลย ช่วยปกป้องสิทธิของจำเลยที่พึงได้รับจนกว่าคดีจะถึงที่สุด เพราะระบบกฎหมายของไทยเป็นระบบกล่าวหา กล่าวคือ จำเลยหรือผู้ต้องหาไม่ถูกกล่าวหาโดยข้อกล่าวอ้างจากพนักงานตำรวจว่ากระทำความผิดทางกฎหมายอาญา เพื่อให้ทนายความขอแรงได้ช่วยเหลือและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่น การถูกซ้อมและการถูกยึดเยียดข้อหา

จากบทบาทของทนายความที่กล่าวข้างต้น นับได้ว่ามีส่วนในการช่วยตรวจสอบ ป้องกัน และเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่งที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้สังคมได้รับประโยชน์สูงสุด หากในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในชั้นจับกุม เป็นไปด้วยความถูกต้อง เป็นธรรม ถือปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด โดยไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน การกระทำนั้นก็น่าจะถือว่าเป็นความต้องการของสังคมโดยรวม ซึ่งในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทบสิทธิของประชาชนดังกล่าวถ้าทนายความเข้าไปมีบทบาทคอยตรวจสอบ ป้องกัน เปรียบเสมือนกระจกเงาก็จะเป็นการช่วยให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติด้วยความสบายใจ ไม่ต้องกังวลว่าจะได้รับการร้องเรียน ท้ายสุดกระบวนการยุติธรรมก็เป็นที่ยอมรับว่าเป็นที่พึงได้ ให้ความยุติธรรม ซึ่งถือเป็นเป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าหากในชั้นจับกุมจะมีผู้ที่คอยตรวจสอบ คอยถ่วงดุลในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร ไม่ให้ละเมิดสิทธิมนุษยชนแล้วปัญหาเกี่ยวกับการถูกร้องเรียน ถูกกล่าวหาว่า ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมาะสม ละเมิดสิทธิมนุษยชน ก็คงจะไม่เกิดหรือเกิดน้อยลง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ทนายความขอแรงมีบทบาทในการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะชั้นจับกุม จึงเกิดแรงจูงใจในการศึกษาค้นคว้าปัญหาและอุปสรรคในการมีทนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย เพื่อค้นพบคำตอบและแนวทางที่เหมาะสมในเรื่องนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษากฎหมาย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของทนายความขอแรงในชั้นจับกุม ทั้งไทยและต่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับทัศนคติและอุปสรรคที่ทนายความและเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีต่อเรื่องบทบาทของทนายความขอแรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม

3. เพื่อค้นหาแนวทางหรือมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสม ในเรื่องบทบาทของ
 หน่วยงานขอแรงที่เหมาะสมในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ

สมมติฐานของการศึกษา

การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายเป็นการกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งในทางปฏิบัติหากหน่วยงานขอแรงในคดีอาญาสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตั้งแต่ชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ และผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาสามารถพบและปรึกษาทนายความขอแรงเป็นการเฉพาะตัวได้ จะทำให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาสามารถปกป้องผลประโยชน์ในทางคดีและทนายความขอแรงมีส่วนในการป้องกันการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนให้แก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาได้

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, 2550, 2560 พระราชบัญญัติและข้อบังคับทนายความ พ.ศ. 2528, ข้อบังคับทนายความว่าด้วยการฝึกอบรม พ.ศ. 2528 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 และศึกษาทฤษฎีทางกฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ Crime Control, Due Process

ขอบเขตด้านประชากร

ทนายความขอแรงในคดีอาญา และเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

นิยามศัพท์เฉพาะ

“บทบาทของทนายความ” หมายถึง ผู้ที่สภาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ และปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหา เข้าพบและเป็นที่ปรึกษา เข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหา ทำการว่าความในศาลหรือแต่งฟ้อง ทำคำให้การ ฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก้อุทธรณ์ ทำคำร้องหรือคำแถลงอันเกี่ยวแก่การพิจารณาคดีในศาลให้แก่บุคคลอื่น รวมทั้งให้คำปรึกษา คำแนะนำทางกฎหมายแก่บุคคลโดยไม่คิดค่าตอบแทนหรือแสวงหาค่าตอบแทนแต่อย่างใด

“ทนายความขอแรง” หมายถึง ทนายความที่รัฐจัดหาให้กับจำเลยในคดีอาญา หากจำเลยนั้นไม่มีทนายความและต้องการทนายความช่วยแก้ต่างในทางคดี โดยจำเลยไม่ต้องเสียค่าจ้างทนายความ

“ชั้นจับกุม” หมายถึง ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีกับผู้ต้องหา เพื่อพิจารณาและลงโทษตามบทบัญญัติของกฎหมาย

ประโยชน์ของการศึกษา

1. ทราบถึงปัญหาข้อขัดข้องในเรื่องบทบาทของทนายความขอแรงที่เหมาะสมในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ ตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายบัญญัติไว้
2. ทราบถึงทัศนคติของทนายความขอแรงในฐานะผู้ปฏิบัติงาน ที่มีต่อบทบาทในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม
3. ทราบถึงแนวทางหรือมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมในเรื่องบทบาทของทนายความขอแรงที่เหมาะสมในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

ทนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ

การศึกษาเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคในการมีทนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นพื้นฐานและแนวทางในการศึกษา โดยนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดในการป้องกันอาชญากรรมโดยการบังคับใช้กฎหมาย
 - 1.1 รูปแบบระบบงานยุติธรรมทางอาญา
 - 1.2 รูปแบบหลักนิติธรรม
 - 1.3 รูปแบบกระบวนการพิจารณาคดีอาญา
2. แนวคิดด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย
 - 2.1 แนวคิดด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพ
 - 2.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย
3. แนวคิดด้านบทบาทและวิชาชีพของทนายความขอแรง
4. แนวคิดในการจัดหาและบทบาทหน้าที่ของทนายความขอแรงในคดีอาญา
5. แนวคิดในการจัดหาและบทบาทหน้าที่ของทนายความขอแรงในต่างประเทศ
 - 5.1 ประเทศฝรั่งเศส
 - 5.2 ประเทศเยอรมัน
 - 5.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา
 - 5.4 ประเทศอังกฤษ
6. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบาททนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ
 - 6.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, 2550 และ 2560
 - 6.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

แนวคิดในการป้องกันอาชญากรรมโดยการบังคับใช้กฎหมาย

แนวคิดในการป้องกันอาชญากรรมที่เน้นในเรื่องการใช้กฎหมายและการลงโทษนั้น เป็นแนวทางที่มาจากความเชื่อของสำนักอาชญาวิทยาสำนักคลาสสิก ที่เชื่อว่าคนทำผิดเพราะไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายหรือการลงโทษ เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพหรือมีโทษที่ไม่เหมาะสมกับการกระทำความผิด ทำให้โทษและกฎหมายไม่มีผลในการข่มขู่ยับยั้งจึงทำให้ผู้กระทำความผิดกล้าเสี่ยงที่จะกระทำความผิด เพราะมนุษย์มีเจตน์จำนงเสรี (Free Will) คือ มีเหตุผลที่จะคิดไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียจากการกระทำความผิดของตน หากทำแล้วคุ้มค้ำก็เลือกกระทำ หากไม่คุ้มค้ำก็ไม่กระทำ ดังนั้น หากการบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพเท่ากับโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์จากการกระทำความผิดมีมากกว่าโอกาสที่จะถูกจับกุมลงโทษ มนุษย์ก็เลือกทำผิดโดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย ดังนั้น การป้องกันอาชญากรรมตามแนวทางนี้ จึงต้องทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ เพื่อให้มีผลในการข่มขู่ยับยั้งให้คนที่คิดจะทำผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าเสี่ยงที่จะกระทำความผิด¹

วิธีการในการที่จะทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพก็โดยผ่านการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม ซึ่งก็หมายความว่า หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม คือ ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์จะต้องประสานงานกันในการที่จะทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีความแน่นอน รวดเร็วเสมอภาค และมีโทษที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้กฎหมายมีผลในการข่มขู่ยับยั้งให้คนเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิด ความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาค และการมีโทษที่เหมาะสมสำหรับการบังคับใช้กฎหมายถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด

รูปแบบระบบงานยุติธรรมทางอาญา²

รูปแบบการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) เป็นรูปแบบที่เน้นหนักทางด้านประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยมุ่งเน้นที่จะควบคุมระงับและปราบปรามอาชญากรรมเป็นใหญ่ คดีอาญาทั้งหลายทั้งปวงที่เข้ามาสู่ระบบงานยุติธรรมทางอาญาตามรูปแบบนี้จะต้องดำเนินไปตามขั้นตอนต่าง ๆ (Process) อย่างต่อเนื่องตั้งแต่การสืบสวนก่อนทำการจับกุม การสอบสวนภายหลังการจับกุม การเตรียมคดีเพื่อฟ้องศาล การพิจารณาคดีและการพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดจึงต้องมีความรวดเร็วและแน่นอน ซึ่งหมายถึงโอกาสที่

¹ สุรศิษฐ์ เหลืองอรัญญา, *บทบาทของทนายความในขั้นตอนการจับกุมและสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ*, (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 9.

² จิระพันธ์ ยานะเรือง, *ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม*, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยพายัพ, 2560), หน้า 19.

ผู้กระทำผิดรอดพ้นจากการถูกพิพากษาลงโทษได้น้อยที่สุด ฉะนั้น เมื่อได้ตัวผู้กระทำผิดมาแล้ว รูปแบบนี้ให้สันนิษฐานว่า ผู้นั้นเป็นผู้กระทำผิดจริง และจะมีการดำเนินงานไปตามขั้นตอนแต่การค้นหาข้อเท็จจริงในชั้นศาลมีอยู่น้อยมาก โดยถือว่าวิธีการตามขั้นตอนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ได้แก่ การวินิจฉัยคดีให้เสร็จไปตั้งแต่ขั้นตอนต้นๆของกระบวนการยุติธรรม อันได้แก่ ตำรวจ และอัยการ อันจะทำให้ผู้ต้องสงสัยหรือผู้บริสุทธิ์ได้รับการปลดปล่อยโดยเร็ว และในขณะเดียวกันก็จะทำให้การดำเนินคดีกับผู้ต้องหาที่มีพยานหลักฐานแน่นแฟ้น หรือผู้ต้องหาที่รับสารภาพ แนวคิดรูปแบบนี้เชื่อว่าพนักงานอัยการ และตำรวจในการปฏิบัติหน้าที่ค้นหาความจริงนั้นมีความน่าเชื่อถือ หากผู้ต้องหาคนใดเป็นผู้บริสุทธิ์ซึ่งพยานหลักฐานไม่พอรับฟังว่าได้กระทำความผิดจริงก็สามารถปล่อยตัวไปได้ไม่จำเป็นต้องฟ้องคดีต่อศาลให้คดีถึงที่สุดโดยศาลพิพากษาให้ยกฟ้อง ในทางกลับกันหากผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริงก็จะถูกดำเนินคดีอย่างเด็ดขาดและรวดเร็ว โดยศาลมีอำนาจอย่างเต็มที่ในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อดำเนินคดีแก่ผู้กระทำผิดได้อย่างอิสระไม่ถูกจำกัดโดยกฎหมายมากนัก

รูปแบบหลักนิติธรรม (Due Process)

รูปแบบที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสังคมเป็นหลัก การดำเนินกระบวนการพิจารณาต้องยึดถือปฏิบัติต่อกฎหมายที่เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยเคร่งครัด อาจเรียกได้ว่าเป็นหลักนิติธรรม (The Rule of Law) โดยเป็นการคำนึงถึงคุณค่าของสิทธิและเสรีภาพอันมีกฎหมายรับรองและคุ้มครองไว้ การดำเนินกระบวนการพิจารณาในขั้นตอนต่าง ๆ ต้องกระทำไปโดยชอบด้วยกฎหมายและต่อต้านการละเมิดสิทธิหรือการกระทำในด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย³

รูปแบบนี้เน้นหนักทางด้านกรดำเนินคดีอาญาจะต้องมีความเป็นธรรมในทุกขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม โดยไม่เห็นพ้องกับการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการของรูปแบบการควบคุมอาชญากรรมในชั้นตำรวจและอัยการ แต่เห็นว่าจะต้องจัดให้มีการพิจารณาคดีหรือไต่สวนข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาอย่างเป็นทางการ และเปิดเผยในศาล จึงถือว่าบุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่าประกอบอาชญากรรมเพียงเพราะมีพยานหลักฐานว่าเขาได้กระทำเท่านั้น แต่เขาจะมีความรับผิดชอบก็ต่อเมื่อผู้มีอำนาจตามกฎหมายพิจารณาพิพากษาชี้ขาดแล้วว่ามีความผิด นอกจากนี้ผู้มีอำนาจพิพากษาจะต้องปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเขาอย่างถ่วงถ่วงแล้ว รูปแบบนี้ยอมรับว่ามีแต่องค์คณะผู้พิพากษาที่เป็นกลางและไม่ลำเอียงเท่านั้นที่เชื่อถือได้สำหรับการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่ง

³ จิระพันธ์ ยานะเรือง, *เรื่องเดิม*, หน้า 21.

กฎหมาย และคอยทบทวนวิธีการที่ตำรวจหรืออัยการสืบเสาะมาหรือที่ศาลสืบเสาะเองว่าได้มา โดยความเป็นธรรมหรือไม่ ซึ่งศาลจะต้องแสดงข้อผิดพลาดต่าง ๆ ของจำเลยให้ประชาชนได้รับรู้

ในส่วนของวิธีปฏิบัติ (Procedures) ของทั้งสองทฤษฎีนี้ ทฤษฎีแรกเน้นความมีประสิทธิภาพความรวดเร็วและแน่นอนของกระบวนการยุติธรรมในชั้นต้น โดยเฉพาะตำรวจและอัยการ อันเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างจำกัด ซึ่งจะทำให้สังคมอยู่ในภาวะที่จะต้องยอมรับการปฏิบัติที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของรัฐ การค้นหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดจึงเป็นกระบวนการของฝ่ายบริหารซึ่งอาศัยบทบัญญัติของฝ่ายบริหารเป็นข้อผูกมัดในการใช้อำนาจของตน ส่วนทฤษฎีที่สองเน้นทางด้านบทกฎหมาย โดยมุ่งที่จะให้ความเป็นธรรมและคุ้มครองสิทธิภาพเสรีภาพส่วนบุคคลของประชาชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบในอุดมคติ อย่างไรก็ตามระบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยเป็นการผสมของทั้งสองทฤษฎี โดยใช้ควบคู่กันไป

ตาราง 1 การเปรียบเทียบรูปแบบระบบงานยุติธรรมทางอาญาระหว่าง Crime Control Model กับ Due Process Model⁴

ประเด็น	Crime Control Model	Due Process Model
1. จุดมุ่งหมาย/อุดมการณ์	<p>คุ้มครองผู้บริสุทธิ์และลงโทษผู้กระทำผิดจุดหมาย</p> <p>ปลายทางเพื่อนำความสงบเรียบร้อยกลับสู่สังคม</p> <p>แต่วิธีการแตกต่างกัน</p> <p>-เน้นการควบคุมอาชญากรรมที่รวดเร็ว</p> <p>สร้างหลักประกันว่าสังคมจะได้รับความคุ้มครอง</p> <p>ถ้ากฎหมายมีประสิทธิภาพสังคมก็จะสงบเรียบร้อย</p>	<p>-เน้นวิธีการที่ได้มาซึ่งความเป็นธรรมควบคู่กับการควบคุมอาชญากรรม ทั้งในการจับกุมสืบสวน สอบสวน และชั้นพิจารณาคดี ถ้าความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมหรือทางอาญาสังคมจะไม่เกิดความสันติสุข สับสนวุ่นวาย</p>

⁴ สุรศิษฏ์ เหลืองอรุณภา, *เรื่องเดิม*, หน้า 10.

ประเด็น	Crime Control Model	Due Process Model
2. การเน้นบทบาทขององค์กร	<p>เน้นฝ่ายปฏิบัติคือ ตำรวจและอัยการ เพราะสององค์กรนี้มีอำนาจและภาระหน้าที่ดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ยับยั้งอาชญากรรมหรือป้องกันอันตราย 2. วินิจฉัยความถูกต้องในชั้นต้น 3. ยอมรับว่าการค้นหาข้อเท็จจริงในชั้นตำรวจเพียงพอและเชื่อถือได้ 	<p>เน้นที่ตุลาการหรือศาล ศาลมีบทบาทมากกว่าองค์กรอื่น เชื่อว่าศาลเป็นองค์กรกลางในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพได้เป็นอย่างดี</p>
3. จุดแข็ง/จุดอ่อนของระบบ	<p>จุดแข็ง รวดเร็ว กำหนดวิธีการรวดเร็วเด็ดขาด เน้นประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย สามารถปรับหรือรับมือกับอาชญากรรมใหม่ๆ ปรับตัวทันกับการเปลี่ยนแปลงของอาชญากรรม</p> <p>จุดอ่อน การจะทำให้รวดเร็วเด็ดขาดต้องให้อำนาจและดุลยพินิจอย่างกว้างขวางอันอาจกลายเป็นการใช้ดุลยพินิจโดยมิชอบ</p>	<p>จุดแข็ง ให้ความสำคัญกับเสรีภาพของประชาชน ผู้ต้องหาได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ จนกว่าศาลจะพิพากษาและยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยการดำเนินการพิจารณาคดีต้องเป็นธรรมทุกขั้นตอนทั้งการจับกุมสอบสวน</p> <p>จุดอ่อน หากให้ความสำคัญกับเสรีภาพมากจะทำให้อาชญากรรมหลุดรอดไปได้ง่าย</p>

ประเด็น	Crime Control Model	Due Process Model
4.ความผิดพลาด	ยอมรับว่าความผิดพลาดอาจเกิดขึ้นได้ และความผิดพลาดจะเป็นแนวทางให้นำไปสู่ทางแก้ไขในอนาคต	ต้องไม่มีความผิดพลาด ไม่มีอคติ ไม่มีการใช้อำนาจในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การจับกุม สอบสวน และพิจารณาคดี ถือเป็นสุดยอดของหลักในการอำนวยความยุติธรรม

รูปแบบกระบวนการพิจารณาคดีอาญา

กระบวนการพิจารณาคดีอาญานี้ Herbert Packer เป็นนักนิติศาสตร์และนักอาญาวิทยาชาวอเมริกาได้กล่าวถึงรูปแบบของกระบวนการทางอาญาในสหรัฐอเมริกาและยุโรปไว้ 2 รูปแบบ ซึ่งต่างมีเป้าหมายอย่างเดียวกัน แต่มีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันเพราะมีความคิดเห็นและแนวทางในการดำเนินการที่แตกต่างกันคือ The Crime Control Model และ The Due Process Model

The Crime Control Model เป็นรูปแบบที่มุ่งการควบคุมอาชญากรรม ที่สำคัญถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญที่สุดของกระบวนการอาชญากรรม การที่จะรักษาความสงบของสังคมไว้ได้ต้องมีการควบคุมอาชญากรรมอย่างเข้มงวด รวดเร็ว เฉียบพลัน โดยเน้นหนักไปในทางด้านประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม หากกฎหมายไม่มีประสิทธิภาพหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถจับกุมผู้กระทำผิดมาลงโทษ การไม่เคารพกฎหมายจะเพิ่มขึ้น พลเมืองที่เคารพกฎหมายจะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม⁵

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะต้องมีการปรับปรุงและเพิ่มพูนประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยจะต้องมีสถิติการจับกุมผู้กระทำผิดและการพิพากษาลงโทษในระดับที่สูงโดยใช้บุคลากรที่จำกัด กระบวนการยุติธรรมจึงต้องรวดเร็วและแน่นอน ขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาต้องไม่มีแบบแผนที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินคดี รูปแบบนี้เชื่อว่าการดำเนินการตามขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมควรอยู่ที่อำนาจของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเป็นส่วนใหญ่ กระบวนการต้องรวดเร็วสม่ำเสมอ มีประสิทธิภาพและต้องยอมรับว่า การค้นหาข้อเท็จจริงในชั้นตำรวจและอัยการพอที่จะเชื่อถือได้ รูปแบบนี้จึงเน้นหนัก

⁵ สุรศิษฐ์ เหลืองอรุณภา, เรื่องเดิม, หน้า 12.

เข้มงวดกับการควบคุมปราบปรามอาชญากรรมอย่างเต็มที่ ซึ่งเมื่อเกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ก็ถือได้ว่าคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของสังคม หรือประชาชนแล้ว

The Due Process Model เป็นรูปแบบที่ยึดกฎหมายเป็นสำคัญ มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ถือหลักว่าคนจะมีความรับผิดชอบผ่านการตัดสินใจของศาล การดำเนินคดีกระทำโดยไม่ให้ผิดพลาด ไม่มีอคติ ไม่ใช่อำนาจไปในทางที่ผิด ผู้บริสุทธิ์ต้องได้รับการพิสูจน์ในชั้นสุดท้ายว่าเขาได้กระทำความผิดจริง เน้นการคุ้มครองสิทธิบางอย่างของประชาชนมากกว่าการพยายามป้องกันอาชญากรรม เป็นหลักการที่เน้นคุณภาพ คือ กระบวนการที่มีคุณภาพต้องเป็นกระบวนการที่ละเอียดอ่อน ชับซ้อนและสามารถแก้ไขจุดบกพร่องได้ และมีมาตรฐานเป็นเช่นเดียวกันทุกกรณี ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเน้นสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นหลัก ซึ่งต้องมีการถ่วงดุลอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม⁶

รูปแบบนิติกรรมนี้มีค่านิยมเรื่องความเป็นธรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมตรงกันข้ามกับรูปแบบที่มุ่งควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าอุดมการณ์ของรูปแบบนี้แตกต่างจากรูปแบบที่มุ่งควบคุมอาชญากรรม แต่ทว่าเป็นรูปแบบยึดหลักกฎหมายหรือหลักนิติธรรมมากกว่า และไม่เชื่อว่า ความคิดในการควบคุมอาชญากรรมที่กล่าวมาข้างต้นจะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง รูปแบบนี้จึงไม่เห็นพ้องกับการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการ แต่ต้องการให้มีการพิจารณาคดีอย่างเป็นขบวนการและเปิดเผยต่อหน้าองค์คณะผู้พิพากษาที่เป็นกลางไม่ลำเอียง

รูปแบบนิติธรรมจึงยึดถือวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งความเป็นธรรมพร้อมกับวัตถุประสงค์ในเรื่องของการควบคุมอาชญากรรม ซึ่งถือเป็นการกิจของศาลจะตรวจสอบวิธีการที่ตำรวจอัยการปฏิบัติและไม่ยอมรับการได้พยานหลักฐานที่พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้มาจากการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งประกาศใช้เมื่อ 11 ตุลาคม 2540 นั้นเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่กำหนดสิทธิ เสรีภาพของประชาชนซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ (Constitutional Right) ที่ให้สิทธิ เสรีภาพแก่ประชาชนชาวไทยอย่างกว้างขวางและชัดเจนที่สุดในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งยังได้ให้หลักประกันแก่ชาวไทยทั้งปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชนต่าง ๆ ครอบคลุมทุกมิติอย่างไม่เคยปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับใดมาก่อน รวมถึงตลอดถึงการปกป้องคุ้มครองเด็กและผู้ด้อยโอกาสด้วยแนวคิดในการควบคุมอาชญากรรมที่สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนนั้นจึง

⁶ พงษ์ธร ธัญญสิริ, *กระบวนการและการบริหารงานยุติธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2555), หน้า 12.

ตั้งอยู่บนพื้นฐานของรูปแบบที่เรียกว่า กระบวนการยุติธรรม (Due Process) นั่นเอง สำหรับในทางปฏิบัตินั้นจะได้ศึกษาถึงระบบการดำเนินคดีอาญาต่อไป ซึ่งมีระบบใหญ่ๆ ได้แก่ ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน จะได้นำเสนอในรายละเอียดต่อไปนี้⁷

ระบบกล่าวหาหรือระบบต่อสู้ระหว่างคู่กรณี

บุคคลหนึ่ง นำเรื่องราวมาฟ้องร้องว่ากล่าวอีกบุคคลหนึ่ง ต่อผู้มีอำนาจ เพื่อให้ผู้มีอำนาจนั้นชำระให้แก่ตน โดยถือหลักว่า บุคคลทุกคนมีอำนาจกล่าวโทษได้ รัฐเป็นผู้วินิจฉัยข้อชี้ขาดจะต้องตั้งตัวเป็นกลางอย่างแท้จริง คอยทำหน้าที่ดูแลทั้งฝ่ายผู้กล่าวหา และผู้ถูกกล่าวหา ได้ดำเนินคดีอันเกี่ยวกับการพิสูจน์หลักฐานของแต่ละฝ่ายให้เป็นไปตามที่กฎเกณฑ์ของรัฐได้กำหนดขึ้นไว้อย่างเคร่งครัด

หลักการของระบบกล่าวหา⁸

1. เป็นการต่อสู้ระหว่างคู่กรณีอย่างเป็นธรรม โดยเน้นให้ศาลยุติธรรมเป็นกลางในการพิจารณาพิพากษาคดี ความจริงจะปรากฏจากการต่อสู้อย่างเสรี และเปิดเผย โดยมีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่า ผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งได้แก่ ผู้ต้องหา และจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ภาระการพิสูจน์เป็นของฝ่ายโจทก์ซึ่งได้แก่ พนักงานอัยการ โดยการนำสืบพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหา โดยปราศจากข้อสงสัยในการต่อสู้คดีชั้นศาล แต่ละฝ่ายมีโอกาสที่จะซักค้านพยานฝ่ายตรงข้ามได้ การจัดสรรอำนาจหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งได้แก่ ตำรวจ อัยการ ทนายความจำเลย ตลอดจนคณะลูกขุน จำเป็นอย่างยิ่งเพื่อป้องกันมิให้อำนาจตกอยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ตามหลักการตรวจสอบและตามอำนาจซึ่งกันและกัน

2. เป็นการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะในส่วนของผู้ถูกกล่าวหา จะประกอบด้วยสิทธิในการที่จะไม่ให้การก็ได้ สิทธิที่จะปรึกษาทนายความ เสรีภาพจากการถูกตรวจค้นจับกุม และควบคุมโดยมิชอบ สิทธิเผชิญหน้ากับโจทก์ และซักค้านพยานโจทก์ สิทธิที่จะได้ในการปล่อยตัวหรือประกันตัวระหว่างการดำเนินคดี และสิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา เป็นต้น

⁷ มานิตย์ จุมปา, รัฐธรรมนูญใหม่มีอะไรใหม่, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา, 2541), หน้า 529.

⁸ สุรศิษฐ์ เหลืองอรัญญา, เรื่องเดิม, หน้า 14.

ระบบไต่สวน

เป็นระบบที่ผู้มีอำนาจปกครอง มีหน้าที่ดูแลบุคคลในสมาชิกของตนหากกระทำอันมิชอบ จะมีผู้ถูกกล่าวหาฟ้องร้องหรือไม่ก็ตาม ผู้ปกครอง (รัฐ) ต้องชวนชวายให้รู้ข้อเท็จจริงและความจริงให้จนได้และถือว่าการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาเป็นความผิดต่อรัฐ รัฐมีความรับผิดชอบโดยตรงที่จะดำเนินการต่อผู้กระทำผิด แสวงหาพยานหลักฐานไม่ว่าใครมีหลักเกณฑ์เคร่งครัดดังเช่นระบบกล่าวหา ทั้งนี้ เพราะมุ่งหวังเอาผลที่จะได้รู้ถึงความเท็จมากกว่า นอกจากนี้การดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวนจะไม่ยอมให้เอกชนฟ้องร้องกันเอง หากจะมีการฟ้องร้องจะต้องมีพนักงานอัยการเป็นผู้แทนของรัฐฟ้องร้อง กระบวนการสอบสวนของระบบไต่สวน เป็นหน้าที่หลักของรัฐโดยตรงที่จะเข้าไปดำเนินการตั้งแต่กระทำความผิดเกิดขึ้นโดยมีผู้ดำเนินการสอบสวน ฟ้องร้อง และพิจารณาพิพากษา รัฐเป็นผู้กระทำเอง โดยไม่มีผู้มาร้องทุกข์

หลักการของระบบไต่สวน⁹

1. ระบบนี้ดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเพราะเห็นว่าการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาเป็นความผิดต่อรัฐ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดที่ว่า การรักษาความสงบเรียบร้อย เป็นหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นรัฐจึงมีหน้าที่โดยตรงที่จะดำเนินการกับผู้กระทำผิด จัดหาพยานหลักฐาน โดยไม่คำนึงว่าจะมีผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นมากกล่าวหาหรือไม่

2. ผู้ถูกไต่สวนมีลักษณะเป็นเพียงวัตถุแห่งการไต่สวนในคดีเท่านั้น กล่าวคือระบบนี้แสวงหาข้อเท็จจริงจากตัวบุคคลผู้ต้องสงสัยเป็นสำคัญ โดยปกติผู้ต้องหามักปฏิเสธการกระทำผิดของตน เพราะการรับสภาพเป็นการทำร้ายตนเอง ดังนั้นจึงถือว่าการทรมาน บังคับขู่เข็ญเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงมีการใช้จิตวิทยา และกลอุบายในการสอบสวน ไต่สวน เพื่อให้การรับสภาพผู้ถูกไต่สวนจึงเป็นเป้าหมายของการไต่สวน ไม่มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริง ทนายความหรือผู้ช่วยหรือผู้ต้องหาที่ไม่มีบทบาทสำคัญที่จะค้นหาความจริงมากเหมือนกับระบบกล่าวหา เพราะบทบาทสำคัญเป็นของศาล

3. เนื่องจากในระบบนี้บทบาทสำคัญในการดำเนินการพิจารณาหรือค้นหาความจริงได้ถูกต้องคือศาล ดังนั้นระบบนี้จะได้ผลหรือค้นหาความจริงได้ถูกต้องก็ต่อเมื่อผู้พิพากษา หรือผู้ถูกไต่สวนนั้นกระทำการไต่สวนด้วยความระมัดระวัง ไม่ลำเอียง ต้องดำรงตนในฐานะเป็นปฏิปักษ์ และเพื่อประโยชน์ของผู้ต้องสงสัย ซึ่งลักษณะเช่นนี้ได้รับการวิจารณ์ว่าเป็น ทฤษฎี

⁹ วีระพงษ์ บุญญะภาส และคณะ, การพัฒนาระบบการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมในการค้นหาความจริงเพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย, (กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558), หน้า 24.

บริสุทธิ์หรืออุดมคติ ซึ่งเป็นไปได้ยาก เพราะผู้ถูกไต่สวนมักไม่สามารถหลีกเลี่ยงอคติในการแสวงหาความจริงได้

4. เกี่ยวกับวิธีการสืบพยานในระบบนี้มีน้อย เพราะศาลมีอำนาจใช้ดุลยพินิจได้อย่างกว้างขวางและยืดหยุ่นมาก กฎเกณฑ์ในการสืบพยานมักจะไม่เคร่งครัดเท่าไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่มีบทตัดพยานที่เด็ดขาด แต่เปิดโอกาสให้พยานทุกชนิดเข้ามาสู่ศาลได้

ดังนั้น ความสำคัญระหว่างผลประโยชน์ในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ระหว่างเอกชนนั้นมีความสัมพันธ์กันน้อยมาก เพราะว่าในระบบนั้นการดำเนินคดีอาญาถือเป็นการกระทำโดยรัฐ

แนวคิดด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย

โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ที่เกิดมาย่อมมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมกัน ซึ่งถือเป็นคุณค่าสูงสุดที่ทุกคนต้องให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ดังนั้นมนุษย์ย่อมต้องปกป้องคุ้มครองในสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีของตนเอง

แนวคิดด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพ

“สิทธิ” ตามแนวความหมายทั่วไป หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นด้วย¹⁰

ความหมายสิทธิที่กล่าวถึงข้างต้น เป็นความหมายในความหมายทั่วไป แต่สิทธิตามรัฐธรรมนูญ นั้นถือว่าเป็น สิทธิตามกฎหมายมหาชน (Das Subjective Oeffentliche Recht) หมายถึง อำนาจตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองแก่ปัจเจกบุคคลในอันที่จะกระทำการใด หรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะมิให้บุคคลใดแทรกแซงในสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตน ในบางกรณีการรับรองดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิตามรัฐธรรมนูญยังหมายถึงการให้หลักประกันในเชิงสถาบัน (Die Institutionellen Galantine) ดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลต่อรัฐและสิทธิตามรัฐธรรมนูญ สิ่งที่ผูกพันองค์กรผู้ใช้ อำนาจทั้งหลายที่จะต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพื่อให้สิทธิรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีผลในทางปฏิบัติ

¹⁰ บรรเจิด ลิงคะเนติ, **หลักของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2543), หน้า 47.

“เสรีภาพ” หมายถึง สภาพการณ์ที่บุคคลมีอิสระในการที่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ของตน เสรีภาพหมายถึงอำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคลความแตกต่างระหว่าง “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” จึงอยู่ที่สิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นกระทำการอันใดอันหนึ่ง แต่ในขณะที่เสรีภาพนั้นเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นการกล่าวถึง “คุณค่า” ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา สถานที่ และจะต้องทำให้คุณค่าดังกล่าวนี้มีผลทางกฎหมาย

สิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ จึงเป็นคุณค่าที่อยู่ในตัวบุคคลแต่ละคนมีอิสระและมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน อันเป็นพื้นฐานที่แท้จริงโดยธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งถือเป็นคุณค่าสูงสุดที่ทุกคนต้องให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ดังนั้นมนุษย์ย่อมต้องปกป้องคุ้มครองและหาหลักประกันในสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีของตนเอง¹¹

ด้วยเหตุผลที่ทุกคนให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพประกอบกับแนวคิดในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เน้นถึงความเท่าเทียมและเสมอภาคของมนุษย์ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงได้จัดทำรัฐธรรมนูญที่มีการบัญญัติถึงสาระสำคัญที่เป็นการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น ซึ่งถือว่า เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ ซึ่งข้อบัญญัติเหล่านั้นมีผลให้ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ จำต้องยึดถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด หากองค์กรใดไม่ปฏิบัติตามย่อมถือว่าผลของการปฏิบัติที่เป็นการละเมิดหรือกระทบกระเทือนต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพเหล่านั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น โดยสรุป สิทธิ หมายถึง อำนาจหรือผลประโยชน์กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ส่วนเสรีภาพ หมายถึง สถานภาพของมนุษย์ที่จะไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับบัญชาใครหรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นอำนาจที่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดหรือที่จะไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง

ฉะนั้น สิทธิเป็นเรื่องที่กฎหมายได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง ต้องการคุ้มครองประโยชน์อะไรไว้โดยเฉพาะเจาะจง กฎหมายบอกว่าประโยชน์ที่จะคุ้มครองนั้นเป็นสิทธิหรือการปฏิบัติให้เป็นไปตามสิทธิ จึงได้มีการกล่าวถึงสิทธิและหน้าที่

¹¹ สุรศิษฏ์ เหลืองอรุณภา, เรื่องเดิม, หน้า 17.

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย

ปัจจุบันทุกประเทศในโลกต่างมีการตื่นตัวในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศต่าง ๆ จึงเร่งรณรงค์ให้มีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิแก่ผู้ต้องหาและจำเลยเพื่อให้สามารถนำเสนอข้อเท็จจริงในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งสิทธิประการหนึ่ง ที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้ต้องหาและจำเลยสามารถต่อสู้คดี คือ สิทธิที่จะมีทนายความ เนื่องจากบุคคลผู้อยู่ในกระบวนการพิจารณาทางคดีอาญาทั้งในชั้นสอบสวนและการพิจารณาในชั้นศาลนั้น จะต้องอาศัยความรู้ความชำนาญในการต่อสู้คดี การที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนายความที่จะช่วยเหลือให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย ย่อมจะมีความเสียเปรียบในการต่อสู้คดีเป็นอย่างมาก อีกทั้งสิทธิในการมีทนายความสัมพันธ์กับความหนักเบาของโทษและความสามารถในการต่อสู้คดี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงได้กำหนดสิทธิการมีทนายความไว้ตามรัฐธรรมนูญเพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อปฏิญญาสากลว่าด้วย สิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน¹²

สำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยนั้น กล่าวได้ว่าผู้ต้องหาและจำเลยต้องตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝ่ายโจทก์มาโดยตลอด โดยที่ฝ่ายผู้ต้องหาและจำเลยแทบจะไม่มีโอกาสได้ใช้เครื่องมือหรือกลไกของรัฐมาช่วยให้อยู่ในฐานะที่จะต่อสู้กับฝ่ายโจทก์ได้เลย อีกทั้งยังขาดองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ซึ่งแตกต่างจากบางประเทศที่มีการพัฒนาเรื่องนี้ เพราะมีการจัดตั้งองค์กรเฉพาะที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นหน่วยงานโดยเฉพาะ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดหาทนายให้ตั้งแต่ชั้นสอบสวนจนถึงชั้นพิจารณาของศาล หากกรณีเข้าเงื่อนไขตามที่กำหนดไว้ โดยหลักการมีทนายความดังกล่าวอยู่ภายใต้พื้นฐานของหลักอาวูทเท่าเทียมกัน ในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยตามระบบ Civil Law กำหนดให้ผู้พิพากษามีบทบาทสำคัญในการค้นหาความจริงโดยวิธีการไต่สวนตั้งแต่เริ่มต้นคดี ผู้พิพากษาจึงเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาคดีและควบคุมการดำเนินคดีทุกขั้นตอนอันเป็นการจำกัดบทบาทในการซักคำพยานของทนายความ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทนายความในระบบ Civil Law จึงเป็นผู้มีหน้าที่ช่วยให้คำแนะนำคดีแก่ลูกความและรักษาประโยชน์ของลูกความด้วยการเรียกร้องให้มีการพิจารณาคดีดำเนินไปโดย

¹² ธรรมนูญถาวรตี ลีตระกูล, สิทธิในการมีทนายความ : ศึกษาเปรียบเทียบผลการละเมิดสิทธิในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณา, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555), หน้า 73.

ชอบด้วยกฎหมายและโต้แย้งความถูกต้องแน่นอนน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่โจทก์นำมาแสดง และหาพยานหลักฐานต่าง ๆ พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย อย่างไรก็ตาม ทนายความก็เป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลย อันเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในการพิจารณาคดีของศาลและคอยช่วยเหลือจำเลยในการดำเนินคดี นับได้ว่าทนายความเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่ที่สำคัญยิ่งในการที่จะดำเนินคดีให้เป็นไปตามกระบวนการทางกฎหมายที่ถูกต้องในการที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาล ถ้าหากว่ามีการดำเนินคดีโดยไม่ชอบธรรมด้วยกระบวนการพิจารณา ทนายความมีสิทธิขอให้อัยการกระบวนการพิจารณาได้เพื่อเป็นประกันการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม ฉะนั้น การให้สิทธิในการมีทนายความแก่จำเลยในระบบ Civil Law ก็เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า จำเลยจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างยุติธรรม

สิทธิในการมีทนายความช่วยเหลือนั้นเป็นสิทธิอันเกี่ยวข้องโดยตรงกับความสามารถในการดำเนินคดีของจำเลย ซึ่งแม้การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยมิใช่การดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้ แต่การมีทนายความของจำเลยถือเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในระหว่างการดำเนินคดีมิให้ถูกกระทำการโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ทั้งยังป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในทุก ๆ ขั้นตอนยังคงประกอบด้วยกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรม โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นเพียงมนุษย์ปุถุชนธรรมดาที่อาจเกิดความผิดพลาด ผิดหลงได้ทุกขณะ การมีทนายความจึงมีความจำเป็นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขข้อผิดพลาดนั้น ๆ ทั้งตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ รัฐจึงมีหน้าที่ที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือในการจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม จากการศึกษาความสามารถในการดำเนินคดี : การจัดหาทนายความโดยรัฐให้จำเลยในคดีอาญา พบว่า การคุ้มครองสิทธิของจำเลยในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีอาญายังไม่สามารถให้ความคุ้มครองแก่จำเลยได้เท่าที่ควรเนื่องจากสังคมไทยส่วนใหญ่ผู้ที่ตกเป็นจำเลยเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ความสามารถ ไม่มีความเข้าใจในสิทธิของตนตามกฎหมายและไม่มีศักยภาพเพียงพอในการต่อสู้ดำเนินคดีด้วยตนเอง จำเลยจึงไม่สามารถปกป้องสิทธิของตนได้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ ทั้งทนายความขอแรงที่ศาลตั้งให้แก่จำเลยยังคงขาดซึ่งประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือ ทั้งยังปัญหาในเรื่องของอัตราค่าตอบแทนของทนายความขอแรงที่มีอัตราค่าตอบแทนน้อย อันนำไปสู่ปัญหาความไม่เพียงพอของทนายความขอแรง¹³

¹³ ธีรกาญจน์ ทองคำ. ความสามารถในการดำเนินคดี : การจัดหาทนายความโดยรัฐให้จำเลยในคดีอาญา, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2558), หน้า 213.

แนวคิดด้านบทบาทและวิชาชีพของทนายความขอแรง

การดำเนินคดีอาญาของไทยได้ให้ความสำคัญแก่คู่ความมีหน้าที่นำสืบพยานหลักฐาน ค้นหาความจริงในการพิจารณาคดีของศาล จึงทำให้ทนายความมีบทบาทเป็นผู้แทนจำเลยในการต่อสู้คดีบทบาทในการดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนพิจารณาให้ความช่วยเหลือจำเลยในคดีอาญา เริ่มตั้งแต่จำเลยถูกฟ้องซึ่งถือว่าเป็นขั้นแรกของการดำเนินคดีที่ต้องได้รับการช่วยเหลือจากทนายความ เพราะเป็นกระบวนการที่รัฐได้เข้าดำเนินการที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอันจะต้องดำเนินการตามกระบวนการของกฎหมาย จำเป็นต้องมีทนายความคอยช่วยเหลือและเป็นหลักประกันการดำเนินการโดยถูกต้องตามกฎหมาย

1. การให้คำปรึกษาแก่จำเลยในคดีอาญา ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 ทนายมีสิทธิที่จะติดต่อพูดคุยกับจำเลยได้ได้ตามลำพัง เพื่อให้ทนายความได้ทราบข้อเท็จจริงของเรื่องโดยตลอด เพื่อที่จะให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีหรือการแก้ต่าง การติดต่อดังกล่าวจะทำให้ทนายความมีโอกาสที่จะแจ้งให้จำเลยทราบถึงฐานะในทางคดี ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของฐานความผิดที่ถูกกล่าวหา โอกาสในการต่อสู้คดีด้วยพยานหลักฐาน และข้อเสนอแนะอย่างอื่นที่เป็นประโยชน์ซึ่งอาจรวมถึงการยอมรับความกับผู้เสียหายหรือการแนะนำให้อุทธรณ์ฎีกา

2. การรวบรวมพยานหลักฐาน เมื่อทนายความพบปะพูดคุยกับจำเลยจนรู้รายละเอียดต่าง ๆ ในการกระทำความผิดแล้ว ทนายความจะต้องค้นหาพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อจำเลย โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของทนายความที่จะต้องรักษาผลประโยชน์ของจำเลยและในขณะเดียวกันต้องรักษาความถูกต้องตามกฎหมาย

3. การเตรียมคดี เมื่อรู้ข้อเท็จจริงจากจำเลยและได้ค้นหาพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์ต่อจำเลยไว้เรียบร้อยแล้ว ทนายความจะหาหรือวิธีการในการดำเนินคดีอาญาที่เห็นเหมาะสมที่สุดโดยการให้จำเลยเป็นผู้ตัดสินใจในการดำเนินคดี เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของจำเลย ซึ่งทนายความมีสิทธิที่จะแถลงต่อเจ้าพนักงานหรือศาลเพื่อขอให้ดำเนินการพิจารณาตามที่เห็นสมควร เช่น การเดิน เษชัญสืบ ชั้นเตรียมคดีนี้รวมถึงการกำหนดวันนัดพิจารณาคดีด้วย

บทบาทในขั้นตอนการพิจารณาคดีอาญา นอกจากบทบาทของทนายความในการดำเนินคดีอาญาที่ได้กระทำเมื่อนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลแล้ว บทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของทนายความคือบทบาทในการนำพยานเข้าสืบแก้ต่างคดี ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอันอาจเรียกได้ว่าจำเป็นต้องใช้ศิลปะในการว่าความเลยทีเดียว อันเป็นขั้นตอนที่ยากเกินกว่าคนธรรมดาที่ไม่รู้กฎหมายจะดำเนินการเองได้ ทนายความจึงมีส่วนช่วยให้การดำเนินคดีอาญา

ของศาลเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้องและเป็นธรรม การดำเนินการสืบพยานแก้ต่างของ ทนายความนี้แยกออกได้ 2 ลักษณะ คือ¹⁴

1. การเสนอพยานหลักฐาน ถือว่าเป็นหน้าที่ของทนายจำเลยที่จะต้องนำข้อเท็จจริง จากพยานหลักฐานต่าง ๆ และข้อกฎหมายซึ่งตั้งใจอ้างอิงที่เป็นประโยชน์ต่อจำเลยมาเสนอต่อ ศาล ทั้งแสดงพยานหลักฐานที่จะนำสืบให้ศาลทราบตามหลักเกณฑ์การนำเสนอ พยานหลักฐานของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 174

2. การซักค้านพยานหลักฐาน นอกจากทนายจำเลยมีหน้าที่เสนอพยานหลักฐานที่เป็น ประโยชน์ต่อจำเลยแล้ว ยังมีหน้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการพิจารณาคดีในศาล คือ การซัก ค้านพยานหลักฐานที่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้นำมาเสนอเพื่อสร้างความสงสัยในพยานหลักฐานหรือ ทำลายความเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้นให้จำเลยกลายเป็นผู้บริสุทธิ์หรือช่วยจำเลยเท่าที่จะ สามารถทำได้ตามความเป็นธรรม

นอกจากบทบาทดังกล่าวข้างต้นแล้วทนายจำเลยยังมีบทบาทที่สำคัญอีกลักษณะ หนึ่งได้แก่ บทบาทในการควบคุมการดำเนินคดีอาญาเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปอย่าง ยุติธรรม โดยให้ทนายความมีสิทธิตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐานและตรวจดูสำนวนการได้ สนวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล ตลอดจนตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของจำเลยในชั้น สอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การนั้น ตามมาตรา 8(4) ถึง (6) แห่งประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา

ดังนั้น บทบาทในขั้นตอนการพิจารณาคดีอาญา ถือได้ว่าทนายความมีส่วนร่วมช่วยในการ ค้นหาคำความจริงในคดีอาญาได้เป็นอย่างดี ตามหลักการค้นหาคำความจริงโดยเน้นบทบาทของ คู่ความ ทนายความจึงมีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้แทนของ จำเลยในการต่อสู้คดีอาญา และในขณะเดียวกันก็เป็นองค์กรที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญา องค์กรหนึ่งที่ช่วยจรรโลงความยุติธรรมและเป็นหลักประกันในการดำเนินคดีอาญาให้ เป็นไป ตามกระบวนการของกฎหมายด้วยความเป็นธรรม

สรุปได้ว่าการดำเนินคดีอาญาของไทยในส่วนที่เป็นระบบนำเอาวิธีการค้นหาคำ ความจริงในคดีตามหลักการต่อสู้คดีโดยคู่ความเป็นสิ่งสำคัญ คู่ความมีหน้าที่นำสืบพยานหลักฐานเพื่อ สนับสนุนข้ออ้างของตนในกระบวนการพิจารณา โดยมีทนายความเป็นผู้แทนในการดำเนินคดี ของจำเลย ศาลจึงต้องจัดหาทนายความให้แก่จำเลยเพื่อคอยดูแลคุ้มครองสิทธิของจำเลย

¹⁴สหัส ไพภักดิ์, ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพของทนายความขอแรง ในคดีอาญาของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2551), หน้า 26.

เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี และด้วยบทบาทดังกล่าวทนายความที่ศาลจัดหาให้แก่จำเลย จำเป็นต้องมีคุณสมบัติดังนี้¹⁵

1. ต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจ รู้ลึกกรักและภาคภูมิใจในวิชาชีพทนายความ ซึ่งก่อให้เกิดความมุ่งมั่นในการศึกษาหาความรู้ และตั้งใจในการดำเนินคดีขอแรงอย่างทุ่มเทเช่นเดียวกับคดีที่ได้รับการว่าจ้าง

2. ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในทางคดี กล่าวคือรู้ในตัวบทกฎหมายซึ่งถือเป็นหัวใจของการทำงานที่จะช่วยให้การทำคดีขอแรงเกิดคุณภาพอย่างสูงสุด นอกจากนี้รู้ในเรื่องทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับคดี และที่วิญญูชนควรรู้จะช่วยให้การทำคดีเกิดความยุติธรรม และการติดต่อประสานงานเกิดความราบรื่น ส่วนประสบการณ์ในทางคดีทำให้สามารถมองรูปคดีอย่างรอบคอบ จับประเด็นแห่งคดีได้อย่างรวดเร็ว และสามารถให้คำแนะนำปรึกษาแก่จำเลยได้อย่างเหมาะสม มีความถูกต้องสูง

3. ต้องเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำคดีขอแรง เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม มุ่งมั่นฟันฝ่าอุปสรรคในการค้นหาความจริง การตามพยาน การแสวงหาพยานหลักฐาน นำมาสู่การพิจารณาพิพากษาของศาล

4. ต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละมีเวลาให้แก่คดีขอแรงเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมอันเป็นการใช้ความรู้ความสามารถในทางวิชาชีพทนายความที่ตนมีอยู่ในการค้นหาความจริง การแสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จะช่วยผดุงความบริสุทธิ์ยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างแท้จริง ทนายความที่รัฐจัดหาให้ในประเทศไทยในรูปแบบของทนายความขอแรง

เมื่อจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการจัดหาทนายความให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ศาลจะต้องแต่งตั้งทนายความให้จำเลย เดิมศาลมีหนังสือขอแรงทนายความ ตามบัญชีรายชื่อที่ทนายความขอจดทะเบียนว่าความไว้ต่อเนติบัณฑิตยสภา โดยศาลขอสำเนาบัญชี รายชื่อทนายความที่ขอต่อใบอนุญาตว่าความประจำปีจากเนติบัณฑิตยสภา เมื่อมีคดีที่ต้องการทนายความ ศาลเรียกทนายความเรียงลำดับในบัญชีรายชื่อดังกล่าว กรณีมีปัญหา เช่น ทนายความที่ศาลขอแรงไม่สามารถรับว่าความได้เนื่องจากทนายความมีอายุมากบ้าง หรือในบางรายเลิกประกอบวิชาชีพไปแล้วบ้าง หรือทนายความย้ายสำนักงานไปประกอบวิชาชีพที่ต่างจังหวัด ศาลต้องจัดหาทนายความในลำดับต่อไป ทำให้คดีล่าช้าเกิดผลเสียต่อจำเลย

¹⁵อนันต์ คงบริรักษ์, การคุ้มครองสิทธิของจำเลยโดยทนายความที่รัฐจัดหาให้ : ศึกษาเฉพาะกรณีคุณภาพทนายความขอแรงของศาลอาญากรุงเทพใต้, (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 16.

ปัจจุบันแต่ละศาลจัดทำบัญชีรายชื่อทนายความขึ้นเอง ให้ทนายความที่ต้องการว่าความในคดีที่ศาลขอแรงลงชื่อแสดงความจำนงไว้โดยทนายความอาจขอว่าความคราวละมากกว่า 1 คดีขึ้นไปก็ได้ และทนายความที่ว่าคดีขอแรงเสร็จแล้วสามารถมาลงชื่อแสดงความจำนงขอรับคดีใหม่อีกได้ ศาลจะขอแรงทนายความเรียงลำดับจากบัญชีดังกล่าว กล่าวคือแสดงความจำนงก่อนก็รับคดีไปว่าความก่อน การขอแรงทนายความวิธีนี้สามารถแก้ปัญหาทนายความไม่รับคดีและคืนศาลได้ และเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วทนายความมีสิทธิได้รับเงินรางวัลจากศาล ซึ่งศาลใช้ดุลพินิจกำหนดจำนวนเงินรางวัลให้ทนายความโดยพิจารณาความยากง่ายแห่งคดีเทียบกับระยะเวลาที่ทนายความต้องปฏิบัติการในการว่าความเรื่องนั้น ๆ โดยมีอัตราสูงสุดและต่ำสุด คือ¹⁶

1.คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต อัตราเงินรางวัลขั้นต่ำเรื่องละ 8,000 บาท ขึ้นสูงเรื่องละ 50,000 บาท

2.คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงประหารชีวิต อัตราเงินรางวัลขั้นต่ำเรื่องละ 6,000 บาท ขึ้นสูงเรื่องละ 40,000 บาท

3.คดีอื่นนอกจากที่กล่าวข้างต้น อัตราเงินรางวัลขั้นต่ำเรื่องละ 4,000 บาท ขึ้นสูงเรื่องละ 30,000 บาท

ทั้งนี้ในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพหรือคดีเสร็จไปโดยศาลชั้นต้นไม่ให้พิพากษา ศาลจะลดอัตราเงินรางวัลทนายความลงครึ่งหนึ่งของอัตราเงินรางวัลทนายความที่กำหนดไว้¹⁷

1.ระเบียบศาลยุติธรรมในการจัดหาทนายความให้แก่จำเลย

หลังจากที่แต่ละศาลใช้ระบบจัดหาทนายความให้แก่จำเลยโดยแต่งตั้งทนายความตามลำดับรายชื่อที่ขึ้นทะเบียนไว้ต่อศาลนั้นโดยตรง ศาลยุติธรรมโดยคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมที่มีประธานศาลฎีกาเป็นประธานได้วางระเบียบศาลชั้นต้นที่มีอาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาจัดทำบัญชีทนายความที่แจ้งความประสงค์ว่าจะรับเป็นทนายความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ให้มีข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์หรือระยะเวลาการทำงานของทนายความและเมื่อจะพิจารณาตั้งทนายความให้จำเลยให้คำนึงความยากง่ายของคดี ประสบการณ์ของทนายความ และการได้จัดหาทนายความให้แก่จำเลยมาแล้วในชั้นสอบสวนตลอดทั้งการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความ

¹⁶ อนันต์ คงบริรักษ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 18.

¹⁷ ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 พ.ศ. 2548

ขั้นตอนการปฏิบัติงานของทนายความขอแรงในคดีอาญา แบ่งออกได้ 3 ขั้นตอน ดังนี้¹⁸

ขั้นก่อนพิจารณาคดี (Pre-Trial Stage) หมายถึง ขั้นตอนหลังจากจำเลยถูกฟ้องถึงก่อนสืบพยาน เป็นขั้นตอนการเตรียมคดีโดยเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงและการเตรียมการในการต่อสู้คดี เช่น การเตรียมคำถามค้านพยานหลักฐาน การจัดทำเอกสารต่าง ๆ ทนายความที่ดีควรเอาใจใส่พยายามสืบเสาะหาข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ในคดีให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้ในกรณีที่จำเป็นต้องไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ เช่น คดีบุกรุก ลักทรัพย์ และคดีอื่น ๆ ควรต้องเดินทางไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุเพราะจะได้ทราบรายละเอียดและเข้าใจเรื่องราวได้เท่าเทียมกับฝ่ายโจทก์ก็คือพนักงานอัยการซึ่งมีพนักงานสอบสวนได้สอบสวนรวบรวมข้อมูลให้ไว้เป็นอย่างดีแล้ว ทนายความจะต้องไม่ละเลยในจุดนี้ ในด้านพยานเอกสารควรขอให้ศาลหมายเรียกมาเสียแต่เนิ่น ๆ เอกสารใดที่จะเป็นประโยชน์แก่คดีควรติดต่อบริษัทหน่วยงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้มา ยื่นเสนอต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดก่อนสืบพยาน เช่น ลายเซ็นที่คล้ายคลึงกันแต่เซ็นไว้ในเอกสารราชการอื่นที่จะนำมาเปรียบเทียบกันได้ พยานวัตถุ เช่น ภาพถ่าย อาวุธ ลายนิ้วมือ ยานพาหนะ เป็นต้น ทนายความควรตรวจสอบในรายละเอียด เช่น คดีรถชนกันในฤดูฝน การทราบว่าสภาพของยางรถอีกฝ่ายหนึ่งสึกมากก็จะมีประโยชน์ต่อคดี พยานบุคคลที่สำคัญในคดีควรจะไปติดต่อสืบถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในกรณีที่จำเลยไม่ได้รับการประกันตัว ทนายความควรไปพบจำเลยที่เรือนจำ หากไม่ได้เข้าพบแล้ว ทนายความจะเตรียมคดีได้ความยากลำบาก เพราะโอกาสที่จะพบจำเลยในวันนัดพิจารณาคดีของศาลโดยพนักงานราชทัณฑ์หรือตำรวจควบคุมตัวจำเลยมาศาลก็จะสายเกินไปในการที่จะตระเตรียมคดี หากจำเลยมีพยานบุคคลที่เป็นประโยชน์แก่คดีทนายความควรไปติดต่อกับบุคคลดังกล่าวตามที่จำเลยแนะนำและอาจอำนวยความสะดวกให้จำเลยได้รับการประกันตัวด้วยจะเป็นการดี ถึงแม้ปัจจุบันประชาสัมพันธ์หรือศาลจะดำเนินการให้ก็ตามแต่บางกรณีอาจเกิดข้อขัดข้องขึ้นได้ เช่น หลักทรัพย์ยังไม่ได้รับการประเมิน เป็นต้น ทนายความควรช่วยดำเนินการให้จำเลยได้รับการประกันตัวโดยเร็วเพราะตัวจำเลยสามารถให้ข้อมูลในเตรียมคดีได้อย่างดียิ่ง นอกจากนี้ทนายความควรให้จำเลยมีโอกาสกำหนดแนวทางการต่อสู้คดี ตลอดทั้งปรึกษาถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่รูปคดี ชี้แจงถึงแนวทางการต่อสู้คดีในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย และอธิบายถึงขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินการพิจารณา

ขั้นพิจารณาคดี (Trial – Stage) เป็นขั้นตอนการนำสืบพยานหลักฐานเสนอต่อศาล เพื่อขังน้ำหนักพยานหลักฐานและตัดสินคดีต่อไป พยานหลักฐานที่จะนำเสนอในขั้นตอนที่เกิดขึ้นจากพยานที่สืบทราบมาก่อนในขั้นก่อนพิจารณาคดี ทนายความควรเอาใจใส่ติดตาม

¹⁸ อนันต์ คงบริรักษ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 20.

พยานหลักฐานเพื่อให้ได้มาเสนอศาล เช่น พยานบุคคลที่อยู่ห่างไกลศาล ควรกำหนดนัดศาล พิจารณาในช่วงบ่าย หรือพยานต้องเดินทางมาล่วงหน้า หากมีการพิจารณาคดีในช่วงเช้า หากไม่คำนึงถึงประเด็นนี้ พยานอาจเดินทางมาศาลไม่ทันตามกำหนดเวลานัด ทำให้การต่อสู้คดีไม่มีน้ำหนักเพราะศาลอาจดลืบพยานไปแล้ว หรือในกรณีที่พยานเป็นบุคคลที่พูดภาษาท้องถิ่น หมายความว่าต้องพยายามเข้าใจและทราบถึงความหมายของถ้อยคำในขณะที่เบิกความต่อหน้าศาล ซึ่งหมายถึงนายความต้องมีความรู้พิเศษเกี่ยวกับภาษาท้องถิ่นด้วย และหากมีการส่งประเด็นไปสืบพยานยังศาลอื่นนายความควรตามประเด็นไป เพราะหากไม่ไปจะไม่มีโอกาสถามค้านทำให้เสียเปรียบในเชิงคดี การนำเสนอพยานหลักฐานในชั้นศาลควรชี้แจงให้จำเลยหรือพยานทราบถึงข้อความที่เบิกความไปแล้ว ซึ่งอาจเป็นประปักษ์แก่ตนเองได้ ทั้งนี้ต้องไม่แตกต่างจากข้อเท็จจริงที่ได้มา

ขั้นหลังพิจารณาคดี (Post Trial Stage) เป็นขั้นตอนหลังจากมีการตัดสินคดี หลังจากนั้นนายความอาจมีหน้าที่หรือบทบาทในการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไป นายความไม่ควรย่อท้อถึงผลของคำพิพากษาในศาลชั้นต้นที่ไม่ตรงกับความคาดหมาย นายความต้องเอาใจใส่คดีในชั้นนี้อย่างเท่าเทียมกัน การมีความรู้เอาใจใส่ข้อกฎหมายจะช่วยให้ศาลสูงพิจารณาในข้อกฎหมายได้ลึกซึ้งขึ้น หากต้องด้วยข้อกฎหมาย ศาลสูงอาจมีความเห็นแตกต่างจากศาลชั้นต้นได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่จำเลยอย่างยิ่ง แม้ศาลจะพิจารณาลงโทษจำเลยในกรณีคดีที่มีหลักฐานแน่ชัด นายความก็ต้องขอให้ศาลพิจารณาถึงข้อที่เป็นประโยชน์และคุ้มครองสิทธิของจำเลยให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เช่น การขอให้ศาลปรานีจำเลยด้วยการขอลดโทษ รอการกำหนดโทษและการรอลงอาญา

บทบาทของนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุมในประเทศไทยและต่างประเทศ¹⁹

1. กรณีศาลต้องตั้งนายให้ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ศาลต้องสอบถามจำเลยว่ามีนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีศาลจะต้องตั้งนายความให้ ไม่ว่าจำเลยจะประสงค์ที่จะมีหรือไม่ก็ตามเป็นหลักประกันเด็ดขาดโดยไม่มีเงื่อนไข

2. กรณีศาลถามความสมัครใจ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกแต่ไม่ถึงประหารชีวิต หรือคดีที่จำเลยมีอายุเกิน 18 ปี ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ศาลต้องถามจำเลยว่ามีนายความหรือไม่ หากไม่มีต้องถามความต้องการและถ้าจำเลยต้องการนายความ ศาลจะต้องตั้งนายความให้เสมอ โดยไม่พิจารณาฐานะของจำเลยว่ายากจนหรือไม่ เป็นหลักประกันไม่เด็ดขาดในคดีที่มี

¹⁹ สหัทธ โพภักดี, *เรื่องเดิม*, หน้า 41.

อัตราโทษจำคุกโดยไม่มีเงื่อนไข กรณีนี้รัฐจะตั้งทนายให้จำเลยหรือไม่ขึ้นอยู่กับความต้องการของจำเลย ถ้าจำเลยต้องการทนาย รัฐจะต้องตั้งทนายความให้ถ้าไม่ต้องการก็ไม่ตั้งให้ พระราชบัญญัติทนายความ พุทธศักราช 2528

3. การช่วยเหลือประชาชนตามกฎหมาย ตามมาตรา 7(5) แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พุทธศักราช 2528 กำหนดให้สภานายความมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมช่วยเหลือ แนะนำ เผยแพร่ และการศึกษาแก่ประชาชนในเรื่องเกี่ยวกับกฎหมาย มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการ ดังนี้

- 3.1 ให้การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย
- 3.2 เก็บรักษาและจ่ายเงินกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย
- 3.3 อำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับสภานายความ

ประเภทของการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย เพื่อให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายครอบคลุมทุกภาคส่วนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ความต้องการของประชาชนในสังคมตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย รวดเร็ว และทั่วถึง สภานายความจึงได้ดำเนินการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในโครงการต่าง ๆ ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจำนวน 8 โครงการ ดังนี้²⁰

1. โครงการช่วยเหลือทางกฎหมายฝ่ายคดี
2. โครงการช่วยเหลือทางกฎหมายสิ่งแวดล้อม
3. โครงการช่วยเหลือทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน
4. โครงการช่วยเหลือทางกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อพิพาททางปกครอง
5. โครงการช่วยเหลือทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิผู้บริโภค
6. โครงการช่วยเหลือทางกฎหมายในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท
7. โครงการช่วยเหลือทางกฎหมายประจำส่วนราชการ
8. โครงการช่วยเหลือทางกฎหมายเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมาย

²⁰ เกรียงศักดิ์ วรมงคลชัย, **สภานายความกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย**, (การประชุมผู้บริหารสภานายความเพื่อการดำเนินงานช่วยเหลือทางกฎหมายและพัฒนาองค์กร, 25-26 กันยายน 2553)

ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ขอนำเสนอเพียงหัวข้อที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. โครงการช่วยเหลือทางกฎหมายฝ่ายคดี

การพิจารณาให้ความช่วยเหลือดำเนินคดีให้แก่ประชาชนผู้ยื่นคำร้องต้องมีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 78 กล่าวคือต้องพิจารณาว่า “ประชาชนผู้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจะต้องเป็นผู้ยากไร้และไม่ได้รับความเป็นธรรม”

โดยผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายต้องจ่ายค่าทนายความหรือค่าใช้จ่ายใด ๆ ของทนายความ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามข้อบังคับทนายความว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมาย พ.ศ. 2529 ข้อ 16 ซึ่งกำหนดว่า “ประชาชนผู้ได้รับความช่วยเหลือไม่ต้องเสียค่าทนายความ หรือค่าใช้จ่ายใด ๆ ให้แก่ทนายความผู้ดำเนินการทั้งสิ้น”

การให้ความช่วยเหลือ เจ้าหน้าที่ประจำหรือทนายความอาสาสมัคร ที่นั่งเวรให้คำปรึกษาจะเป็นผู้รับผิดชอบ สอบข้อเท็จจริง ตลอดจนจนพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำ ผู้รับเรื่องจะสอบถาม ชื่อ-สกุล -อายุ-อาชีพ-ที่อยู่ เพื่อลงไว้ในสมุดรับเรื่องประจำวันแล้วฉบับที่รายการต่าง ๆ ในแบบฟอร์มการสอบข้อเท็จจริง

สำหรับการดำเนินการในส่วนกลางจะจ่ายคดีให้แก่ทนายความอาสาสมัครคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ เว้นแต่บางคดีมีข้อยุ่งยากหรือเพื่อความเหมาะสมจำเป็นต้องมีทนายความอาสาสมัครมากกว่า 1 คน ก็จะมีมอบให้รับผิดชอบร่วมกันเป็นเรื่องๆไป

ในส่วนภูมิภาคในกรณีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลตามจังหวัด เมื่อกรรมการมีคำสั่งเบื้องต้นในการให้ความช่วยเหลือในเรื่องนั้น ๆ หัวหน้าสำนักงานก็จะส่งเรื่องไปยังประธานคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายในเขตอำนาจศาลจังหวัด(ประธานสภาทนายความจังหวัด/ศาลจังหวัด) เพื่อพิจารณาสอบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมหรือสั่งการตามความเห็นสมควรต่อไป หรือหากเป็นกรณีที่ส่วนภูมิภาคดำเนินการรับเรื่องด้วยตนเองก็ให้ทำตามวิธีการที่กล่าวมาในข้างต้น

2. โครงการช่วยเหลือทางกฎหมายประจำส่วนราชการ

สภาทนายความได้จัดให้มีโครงการทนายความอาสาประจำส่วนราชการเพื่อให้บริการปรึกษาข้อกฎหมายแก่ประชาชนที่มาติดต่อกับส่วนราชการ โดยให้มีคณะกรรมการโครงการทนายความอาสาประจำส่วนราชการมีอำนาจหน้าที่ และรับผิดชอบปฏิบัติการใด ๆ ให้เป็นไปตามนโยบายของคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย โดยให้เป็นไปตามนโยบายของคณะกรรมการสภาทนายความ ข้อบังคับ ระเบียบ มติ และคำสั่งสภาทนายความ

ภายในขอบเขตแห่งอำนาจและหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

โครงการทนายความอาสาประจำส่วนราชการมีภารกิจที่สำคัญ ดังนี้

1. ให้คำปรึกษาแก่ประชาชนผู้ที่ประสบปัญหาข้อกฎหมาย โดยอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน ณ ส่วนราชการ

2. ให้คำแนะนำแก่ประชาชนในการติดต่อกับส่วนราชการหรือสภาทนายความ

3. ให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำ อันเป็นการให้บริการทางวิชาชีพตามอุดมการณ์ของผู้ประกอบวิชาชีพที่ต้องรับใช้ประชาชนโดยไม่เรียกร้อยค่าตอบแทนใด ๆ จากประชาชน สภาทนายความได้จัดทำโครงการทนายความอาสาประจำส่วนราชการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 จนถึงปัจจุบัน โดยมีทนายความไปให้คำปรึกษากฎหมายและแนะนำในการติดต่อกับส่วนราชการ โดยในปัจจุบันโครงการทนายความอาสาประจำส่วนราชการจะประจำอยู่ที่อาคารศาลทั้งในกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค รวมทั้งสิ้น 99 แห่ง²¹

3. โครงการช่วยเหลือทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

เดิมสภาทนายความอาสา ได้จัดทำ “โครงการทนายความอาสาให้คำปรึกษาผู้ต้องหาและเข้าฟังการสอบปากคำใส่คดีอาญา” ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241 วรรค 2

ต่อมาสภาทนายความได้จัดทำโครงการ “ทนายความอาสาเข้าฟังการถามคำให้การผู้ต้องหาที่มีอายุไม่เกิน 18 ปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา” ซึ่งโครงการดังกล่าวเป็นโครงการตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่แก้ไขใหม่ในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 ต่อมาเพื่อให้โครงการเป็นไปโดยเรียบร้อยและเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติหน้าที่ พร้อมทั้งให้ทนายความอาสาเป็นชุดเดียวกัน สภาทนายความจึงได้รวม 2 โครงการดังกล่าวเหลือเพียงโครงการเดียว โดยใช้ชื่อว่า “โครงการทนายความอาสาให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบสวนผู้ต้องหา” จนถึงปัจจุบัน

ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ได้มีการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนตามกฎหมายและได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติตนตามวิชาชีพของตนให้อยู่ในกรอบที่ถูกต้องและโปร่งใส โดยวางหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ในข้อบังคับสภา

²¹ แผนการดำเนินโครงการทนายความอาสาประจำส่วนราชการ สำหรับปีงบประมาณ พ.ศ. 2553-2556, (การประชุมผู้บริหารสภาทนายความเพื่อการดำเนินงานช่วยเหลือทางกฎหมายและพัฒนาองค์กร, 25-26 กันยายน 2553)

หมายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 หากทนายความผู้ใดกระทำฝ่าฝืนข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความนี้แล้ว ถือว่ากระทำผิดมรรยาททนายความ ย่อมได้รับโทษตามข้อหาที่ตนกระทำผิด

ในส่วนทนายความขอแรงในคดีอาญาหากไม่รับหน้าที่เมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรงให้เป็นทนายความก็จะมีคามผิดตามข้อ 5 ที่บัญญัติว่า “ไม่รับหน้าที่เมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรงให้เป็นทนายความแตกต่างในคดีอาญา เว้นแต่จะมีข้อแก้ตัวโดยสมควร”

นอกจากนี้ไม่ว่าจะเป็นทนายความขอแรงในคดีอาญาทนายความที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย หากกระทำการใด ๆ ดังต่อไปนี้ ย่อมเป็นการกระทำผิดมรรยาทด้วย กล่าวคือ ข้อ 12. กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวดังต่อไปนี้ อันอาจทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของลูกความ

1.จงใจขาดนัด หรือทอดทิ้งคดี

2.จงใจละเว้นหน้าที่ที่ควรกระทำอันเกี่ยวแก่การดำเนินคดีแห่งลูกความของตนหรือปิดบังข้อความที่ควรแจ้งให้ลูกความทราบ²²

เห็นได้ว่ากฎหมายของการมีทนายความคอยให้ความช่วยเหลือประชาชนเป็นเรื่องสำคัญ ทนายความผู้ที่ได้รับมอบหมายต้องทำหน้าที่อย่างดีที่สุด ห้ามละทิ้งหรือเมื่อรับเป็นทนายความขอแรงจากศาลแล้วห้ามปฏิเสธ มิฉะนั้น ย่อมถูกลงโทษ เป็นข้อบังคับที่เหมาะสมกับการที่จะนำมาใช้กับทนายความขอแรงหรือทนายความอาสาที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนตามกฎหมายอยู่แล้ว เพราะการที่ตนอุทิศตนเองเพื่อช่วยเหลือสังคมหรือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ย่อมที่จะเป็นการดี ทำให้สังคม และกระบวนการยุติธรรมเป็นไปโดยยุติธรรม แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงข้อบังคับดังกล่าว ก็ไม่ข้อความใดที่จะกำหนดคุณสมบัติของทนายความขอแรงในคดีอาญาไว้ว่าควรจะมีคุณสมบัติอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมกับรูปคดีเพราะส่วนหนึ่งเป็นทนายความที่ยังไม่ประสบการณ์ในการว่าความแต่มีความต้องการที่จะใช้ระบบของทนายความขอแรงเป็นพื้นฐานในการสร้างประสบการณ์ ทำให้ระหว่างว่าความ เช่น ถ้ามัคานเกิดความตื่นเต้น ประหม่า ไม่เชื่อว่าประเด็นดังกล่าวเป็นประเด็นสำคัญที่นำไปสู่ข้อแพ้นะในคดีได้ ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นแล้วย่อมเป็นการผิด วัตถุประสงค์การมีทนายความไว้คอยช่วยเหลือ อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรม

²² สหัท โปภักดิ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 46.

แนวคิดในการจัดหาและบทบาทหน้าที่ของนายความขอแรงในคดีอาญา

“สิทธิของผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญาที่จะได้รับความช่วยเหลือจากนายความ เป็นสิ่งที่จะขาดเสียมิได้ สำหรับสิทธิที่จะต่อสู้คดี ซึ่งถือเป็นรากฐานของระบบงานยุติธรรมทาง อาญา หากปราศจากสิทธิดังกล่าวเสียแล้ว ความยุติธรรม จักเกิดขึ้นมิได้เลย”

คำกล่าวข้างต้นนี้เป็นคำตอบที่รวบรัดที่สุด สำหรับคำถามที่ว่า ทำไมเราจึงต้องให้ ความสำคัญแก่เรื่องการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย ในคดี อาญา มากมายถึงขนาดต้องนำไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ บทขยายก็คือในกระบวนการพิจารณา แบบ “ระบบกล่าวหา” ที่มีหลักการว่าคู่ความ จะต้องต่อสู้เอาชนะซึ่งกันและกัน โดยมีศาลเป็น คนกลางทำหน้าที่ควบคุมกฎกติกา วิธีพิจารณาให้เป็นไปโดยถูกต้อง และพิพากษาคดีให้เที่ยง ธรรมนั้น คู่ความจะต้องอยู่ในสภาพและฐานะที่ทัดเทียมกัน ความถูกต้องเป็นธรรมจึงเกิดขึ้นได้ อุปมา ดังกีฬาชกมวย ที่นักมวยทั้งสองฝ่ายจะต้องมีน้ำหนักอยู่ในรุ่นเดียวกัน การแข่งขันจึง เรียกได้ว่าเป็น “กีฬา” ฉะนั้น อุปมา ระบบงานยุติธรรมทางอาญาในระบบกล่าวหาที่ฉันทัน อย่างไม่ดีในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยากมาก เพราะหากจำเลยมีเงินน้อย หรือไม่มีทุนทรัพย์จริง แล้วก็ต้องใช้ทนายความที่มีค่าตัวน้อย หรืออาจจะต้องใช้ทนายขอแรงที่มีค่าตัวขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของบุคคลที่สามอันเป็นสาเหตุที่ไม่ค่อยพบเจอทนายที่มีค่าตัวแพงๆมาทำงานนี้ให้ จึงทำให้ฝ่ายโจทก์หรือผู้เสียหายที่มีอัยการเป็นผู้ว่าความแตกต่างเปรียบเหมือนนักมวยรุ่น เฮฟวีเวทเพราะมีระบบและทุนทรัพย์ในการสนับสนุนที่ดีกว่า ในขณะที่ฝ่ายของจำเลยเปรียบ เหมือนนักมวยรุ่นจูเนียร์แบนตั้มเวท เพราะทุนทรัพย์น้อย หรือจะไปพึ่งรัฐ ก็ได้ไม่เต็มที่จะ เหมือนกับการทำไปให้ครบกระบวนการพิจารณาตามอักษรราชการเท่านั้นและเมื่อใดก็ตามที่มีการ ชกกันบนเวทีของกระบวนการพิจารณาคดีความทางอาญาจริง เพียงเริ่มต้นการพิจารณาความ ก็ดูเหมือนจำเลยจะไม่อาจมีทางที่จะเท่าเทียมกันกับฝ่ายโจทก์ได้เลยแล้ว²³

การศึกษาบทบาททนายความในคดีอาญา : ศึกษาในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณา²⁴ พบว่า บทบาทของทนายความมีความสำคัญต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทั้งในฐานะ ที่เป็นตัวแทนของลูกความเพื่อช่วยเหลือและรักษาประโยชน์ให้แก่ลูกความและในฐานะที่เป็น เจ้าหน้าที่ของศาลเพื่อช่วยเหลือศาลในการนำเสนอคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของ ไทยหรือต่างประเทศ ทนายความมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนตั้งแต่

²³ จรัญ ภักดีธนากุล, เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการเรื่องความช่วยเหลือทางกฎหมาย แก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา, (กรุงเทพมหานคร: เเนติบัณฑิตยสภา, 2546), หน้า 1.

²⁴ ประเวศ อยู่ยง, บทบาททนายความในคดีอาญา : ศึกษาในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณา, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2551), หน้า 79.

เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมจนสิ้นสุดกระบวนการ บทบาทของทนายความจึงเป็นกลไกที่มีความสำคัญมากในการดำเนินคดีอาญา ไม่เพียงแต่จำเลยหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่เท่านั้น ศาลและอัยการก็มีหน้าที่ปกป้องสิทธิอันชอบธรรมของจำเลยด้วย แต่กลไกดังกล่าวนี้ยังไม่เพียงพอต่อการปกป้องจำเลยซึ่งไม่มีความรู้ทางกฎหมาย จึงจำเป็นต้องมีทนายความช่วยเหลือในการต่อสู้คดีแทน ดังนั้น ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 และมาตรา 173 จึงได้กำหนดสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีทนายความ นอกจากนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 (7) ยังได้ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีทนายความคอยให้ความช่วยเหลือ จากการที่มิบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวให้ความสำคัญต่อทนายความและเพื่อให้สอดคล้องกับหลักที่ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย” นั่นก็คือสิทธิการมีทนายความนั่นเอง รัฐจึงต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ไม่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นจะยากจนหรือไม่ก็ตาม ซึ่งโดยเฉพาะการค้นหาความจริงในคดีอาญาในปัจจุบันนั้น ทนายความถือเป็นกลไกสำคัญอย่างมาก ในการคลี่คลายปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา จากการที่ได้ศึกษามาแล้วถึงบทบาทของทนายความในคดีอาญา จะเห็นได้ว่าทนายความต้องเข้าไปมีบทบาทในคดีอาญา ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ต่อการค้นหาความจริงให้ปรากฏเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลย บทบาทของทนายความในคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งทนายความที่ไว้เนื้อเชื่อใจจากลูกความ หรือการแต่งตั้งทนายความโดยรัฐเป็นผู้จัดให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ถือเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งทำให้จำเลยมีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งประเทศไทยมีลักษณะการดำเนินคดีอาญาเป็นระบบผสมที่ค่อนข้างโน้มเอียงไปทางระบบกล่าวหา จึงมีผลทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความมีบทบาทในการดำเนินคดีอาญาที่สำคัญ เมื่อทนายความมีส่วนสำคัญในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทุกขั้นตอน ทนายความที่เข้าไปมีบทบาทในการว่าต่างแก้ต่างในคดีให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ดีต้องประกอบไปด้วยทนายความที่มีประสบการณ์ มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินคดีในเรื่องนั้นเป็นอย่างดี แต่ในทางปฏิบัติหาเป็นเช่นนั้นไม่ ทนายความที่ศาลหรือรัฐตั้งให้ ส่วนมากจะเป็นทนายความที่ไม่มีประสบการณ์ จึงไม่สามารถที่จะช่วยทางผู้ต้องหาหรือจำเลยในการค้นหาความจริงได้อย่างเต็มที่ เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของทนายความตามระบบการดำเนินคดีอาญา จะเห็นว่าทนายความมีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีอาญาทุกระบบ เพียงแต่บทบาทในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในประเทศฝรั่งเศส ทนายความอยู่ในฐานะผู้ร่วมการพิจารณาเพื่อคอยควบคุมสิทธิของจำเลยตามกระบวนการยุติธรรม ทนายความในสหรัฐอเมริกา อยู่ใน

ฐานะเป็นผู้แทนของจำเลยซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างมากในการคุ้มครองสิทธิและต่อสู้อัยการแทนผู้ต้องหาหรือจำเลยตามกระบวนการยุติธรรม ส่วนบทบาทของทนายความในประเทศไทย อยู่ในฐานะเป็นผู้แทนของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการต่อสู้อัยการตามกระบวนการของกฎหมาย เพื่อค้นหาความจริงให้ปรากฏต่อศาลเพื่อพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือบริสุทธิ์

จากการศึกษาถึงบทบาทของทนายความในคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งทนายความที่ไว้เนื้อเชื่อใจจากลูกความ หรือการแต่งตั้งทนายความโดยรัฐเป็นผู้จัดหาให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย พอสรุปได้ตามสมมติฐานที่ว่า บทบาทของทนายความตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยในปัจจุบัน ยังไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวทนายความในการรับว่าความเอง ที่ขาดประสิทธิภาพไม่มีความชำนาญในการว่าความ ไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลได้อย่างดี และระบบการจัดหาทนายความให้จำเลยในคดีอาญา รวมทั้งองค์กรสภาทนายความไม่ให้ความดูแลทนายความในเรื่องจริยธรรม มรรยาท การฝึกอบรมในข้อกฎหมายที่ตราขึ้นได้อย่างทั่วถึง ซึ่งปัญหาดังกล่าวย่อมส่งผลทำให้กระบวนการยุติธรรมเกิดความไม่ยุติธรรม

จากการศึกษาเรื่องการจัดหาทนายความที่มีคุณภาพโดยรัฐในคดีอาญา²⁵ ทำให้ทราบว่าในการดำเนินคดีอาญานั้น มีกระบวนการทางกฎหมายที่ซับซ้อนเกินกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไปจะสามารถดำเนินการได้เอง โดยเฉพาะผู้ถูกกล่าวหาที่มีความเสี่ยงสูงต่อการถูกลงโทษและถูกกีดกันสิทธิเสรีภาพ จึงจำเป็นต้องอาศัยทนายความที่มีคุณภาพมาทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ซึ่งในต่างประเทศได้ตระหนักถึงเรื่องนี้เป็นอย่างมาก แต่ประเทศไทยยังคงประสบปัญหา ทั้งในด้านคุณภาพของตัวทนายความเอง การควบคุมมาตรฐานการปฏิบัติงานของทนายความ และการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ ด้วยเหตุนี้จึงเห็นควรเสนอแนะให้ประเทศไทยดำเนินการแก้ปัญหาเหล่านี้อย่างเร่งด่วน กล่าวคือ ในประเด็นคุณภาพของทนายความ ควรกำหนดหลักเกณฑ์ซึ่งเป็นมาตรฐานทั่วไปเพื่อคัดเลือกทนายความที่มีคุณสมบัติ ความชำนาญ และความสามารถเหมาะสมกับประเภทคดีและสภาพแห่งข้อกล่าวหา โดยนำมาตรฐานของต่างประเทศมาใช้เป็นแม่แบบ (Models) ในการพิจารณาเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ให้รัดกุม ตลอดจนจัดให้มีการขึ้นบัญชี ตามความถนัดของทนายความใน

²⁵ ปรีดีชนก จุลเหลา, การจัดหาทนายความที่มีคุณภาพโดยรัฐในคดีอาญา, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557), หน้า 82.

คดีอาญาแต่ละประเภทประกอบกันไปด้วย อย่างไรก็ตาม การคัดกรองคุณสมบัติของ ทนายความในชั้นแรกดังที่กล่าวมา อาจยังไม่เพียงพอต่อการประกันคุณภาพด้านการจัดหา ทนายความให้โดยรัฐในคดีอาญา เนื่องจากต้องอาศัยการวางมาตรฐานทั่วไปที่ทนายความ สามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางและกรอบในการให้บริการที่ดีควบคู่กันไปด้วยอีกชั้นหนึ่ง จึง เป็นเรื่องประเทศไทยควรดำเนินการ โดยอาจกำหนดมาตรฐานได้ทั้งในรูปแบบของหลักการ หรือแนวปฏิบัติ หรือประมวลจรรยาบรรณทางวิชาชีพทนายความ หรือมาตรฐานการต่อสู้ คดีอาญาก็ได้ตามความเหมาะสม แต่ต้องมีสภาพบังคับหรือผลทางกฎหมายที่ชัดเจน ประเด็น สำคัญที่สืบเนื่องต่อมา คือ “การบริหารจัดการที่มีคุณภาพ” ซึ่งประเทศไทยยังขาดความเป็น เอกภาพในแง่ของการกำหนดองค์กรผู้รับผิดชอบ ดังนั้น จึงควรจัดตั้งองค์กรผู้รับผิดชอบใน รูปแบบของ “คณะกรรมการระดับชาติ” โดยระบุอำนาจหน้าที่หลักในการวางนโยบาย แผนงาน การกำหนดค่าตอบแทน รวมทั้งมาตรฐานการจ่ายให้สอดคล้องกับภาระงานของทนายความ และเศรษฐกิจของประเทศ ตลอดจนจัดทำชุดการประเมินการปฏิบัติงานของทนายความ และ รายงานผลการให้บริการของทนายความให้สาธารณะรับรู้อย่างทั่วถึงในรูปแบบของรายงาน ประจำปี รวมทั้งศึกษาถึงผลการประเมินนั้น เพื่อทราบถึงสภาพปัญหา ข้อดี ข้อเสียที่เกิดขึ้นใน ระบบและนำไปปรับปรุงคุณภาพ การบริการของทนายความให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของ กฎหมายต่อไป โดยสรุปแล้ว จากการศึกษาถึงมาตรฐานต่าง ๆ รวมทั้งประสบการณ์ที่เกิดขึ้น ในทางปฏิบัติของต่างประเทศ ได้ชี้ให้เห็นแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาระบบการจัดหา ทนายความที่มีคุณภาพโดยรัฐในคดีอาญาแก่ประเทศไทยว่า รัฐควรดำเนินการอย่างเป็นองค์ รวมในสามประเด็นหลัก ทั้งในด้านคุณภาพของทนายความ มาตรฐานการปฏิบัติงาน และการ บริหารจัดการควบคู่กันไป เพื่อความเป็นรูปธรรมและก่อประสิทธิผลต่อการปรับปรุงและ พัฒนาในเชิงระบบอย่างแท้จริง

แนวคิดและบทบาทหน้าที่ของทนายความขอแรงตามพระราชบัญญัติทนายความ พุทธศักราช 2528

ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 สถาปนทนายความเป็นองค์กรสถาบัน ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย (ทนายความ) ในภาคเอกชนเป็นสถาบัน สภาวิชาชีพหลักสถาบัน หนึ่งที่มีความสำคัญในกระบวนการยุติธรรมมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย วัตถุประสงค์ ที่สำคัญประการหนึ่งคือ การให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย โดยมีอำนาจหน้าที่ใน ขอบเขตของงาน ได้แก่²⁶

1. การให้คำปรึกษา หรือแนะนำเกี่ยวกับกฎหมาย

²⁶ สหัทธ โปภักดิ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 29.

2. การร่างนิติกรรมสัญญา

3. การจัดหาทุนความว่าความแตกต่างในคดี

ในส่วนของทุนความขอแรงพระราชบัญญัติทุนความ พ.ศ.2528 คณะกรรมการสภาพทนายความออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ คือข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ไว้ในหมวด 2 ว่าด้วยมรรยาทต่อศาลและในศาล ข้อ 5 ไม่รับหน้าที่เมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรงให้เป็นทนายความแตกต่างในคดีอาญา เว้นแต่จะมีข้อแก้ตัวอันสมควร หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามจะถือว่า ทนายความผู้นั้นประพฤติผิดมรรยาททนายความ แนวคิดในการจ่ายเงินรางวัลทนายความขอแรงในคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ได้บัญญัติถึงสิทธิของจำเลยในการที่จะมีทนายความในการช่วยเหลือ แต่เดิมการรับเป็นทนายความที่ศาลตั้ง ทนายความต้องรับหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติและหน้าที่ตามมรรยาททนายความ โดยไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างใดเลย จนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ครั้งนั้นในจังหวัดเชียงรายมีทนายความประจำอยู่ 2 คน ต่างต้องผลัดเป็นทนายความที่ศาลตั้งจนในที่สุดป่วยเรื้อรังคนหนึ่ง เหลือพระดุลยธารณีย์เพียงผู้เดียว ท่านได้ยื่นหนังสือถึงกระทรวงยุติธรรม ขอให้ทางกระทรวงยุติธรรมช่วยบรรเทาค่าใช้จ่ายในเรื่องนี้ลงบ้าง จนผลที่สุดกระทรวงยุติธรรมได้วางระเบียบเรื่องวางเงินทนายความที่ศาลตั้ง ตามนัยหนังสือกระทรวงยุติธรรม น.ว. ที่ 28/2489 ลงวันที่ 28 ธันวาคม 2489 วางระเบียบให้เบิกจ่ายเงินรางวัลทนายความที่ศาลตั้งขึ้น โดยกำหนดเงินรางวัลให้จ่ายให้ทนายความอย่างสูง 100 บาท อย่างต่ำ 25 บาท ถ้าจำเลยรับสารภาพก็ให้ลดลงกึ่งหนึ่ง

ในปัจจุบันส่วนที่เกี่ยวกับการจัดหาทุนความขอแรงและการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2548 โดยในข้อ 10. บัญญัติว่าให้ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา จัดทำบัญชีรายชื่อทนายความซึ่งได้แจ้งความประสงค์ไว้ต่อศาลว่าจะเป็นทนายความตามมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายอาญา โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ติดต่อทั้งประกอบการณ์หรือระยะเวลาการทำงานของทนายความนั้นตามสมควร และในข้อ 4. ได้กำหนดอัตราเงินรางวัลทนายความที่ศาลตั้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173 ให้เป็นไป ดังต่อไปนี้

ประเภทที่ 1 คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต อัตราขั้นต่ำเรื่องละ 8,000 บาท อัตราสูงเรื่องละ 50,000 บาท

ประเภทที่ 2 คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป แต่ไม่ถึงประหารชีวิต อัตราขั้นต่ำเรื่องละ 6,000 บาท อัตราสูงเรื่องละ 40,000 บาท

ประเภทที่ 3 คดีอื่นนอกจากประเภทที่ 1 หรือประเภทที่ 2 หรือกรณีของทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาในชั้นสืบพยานก่อนฟ้องคดีต่อศาลอัตราชั้นต่ำเรื่องละ 4,000 บาท อัตราสูงเรื่องละ 30,000 บาท

แนวคิดในการจัดหาและบทบาทหน้าที่ของทนายความขอแรงในต่างประเทศ

ปัจจุบันทุกประเทศในโลกต่างมีการตื่นตัวในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศต่าง ๆ มีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิแก่ผู้ต้องหาและจำเลยเพื่อให้สามารถนำเสนอข้อเท็จจริงในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งสิทธิประการหนึ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้ต้องหาและจำเลยสามารถต่อสู้คดี คือ สิทธิที่จะมีทนายความ ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวคิดในการจัดหาและบทบาทหน้าที่ของทนายความขอแรงในต่างประเทศ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงระบบการพิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษในเบื้องต้นดังนี้

ประเทศฝรั่งเศสและประเทศเยอรมัน เป็นประเทศที่ใช้กฎหมาย Civil law การให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย กฎหมายกำหนดให้มีการจัดหาทนายความให้ตั้งแต่ในชั้นจับกุม การสอบปากคำ การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณาและกระบวนการอื่น ๆ จนสิ้นสุดคดี หมายความว่า กฎหมายให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย โดยเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ศาลจึงมีบทบาทในการดำเนินคดีและทำหน้าที่ค้นหาความจริง ตั้งแต่ชั้นสอบสวนตลอดจนกระทั่งการดำเนินคดีในศาล²⁷

ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษมีระบบการพิจารณาคดีและการสืบพยานแบบระบบกล่าวหา ซึ่งเป็นระบบการพิจารณาคดีของประเทศที่ใช้กฎหมาย Common Law การพิจารณาคดีอาญาของระบบกล่าวหานี้ได้แบ่งผู้เกี่ยวข้องกับคดีออกเป็น 3 ฝ่าย คือ โจทก์ จำเลย และศาล โดยจะมีการเริ่มคดีจากฝ่ายโจทก์ที่เป็นผู้กล่าวหาเพื่อนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย ระบบนี้จึงเน้นเป็นพิเศษว่า จำเลยในคดีอาญาได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ให้ศาลเห็นเป็นที่สิ้นสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด เมื่อโจทก์นำสืบแล้ว จำเลยจึงมีหน้าที่นำสืบหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ ศาลมีหน้าที่คอยควบคุมดูแลให้คู่ความทั้งสองฝ่ายดำเนินคดีตามกฎหมายเกณฑ์และกติกาที่วางไว้ในกฎหมายลักษณะพยาน การพิจารณาคดีอาญาในระบบนี้จึงเป็นหลักการให้ความคุ้มครองสิทธิในการ

²⁷ ประเวศ อyoung, *เรื่องเดิม*, หน้า 35.

ต่อสู้อคดีของจำเลยเป็นพิเศษ โดยจะต้องมีการพิจารณาคดีในศาลต่อหน้าจำเลย มีการซักค้าน พยานฝ่ายตรงกันข้าม และสิทธิของจำเลยที่จะมีทนายความถือเป็นสิ่งจำเป็น

ประเทศฝรั่งเศส

ในประเทศฝรั่งเศสการให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย กฎหมายกำหนดให้มีการจัดหาทนายความให้ตั้งแต่ในชั้นจับกุม การสอบปากคำ การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณาและกระบวนการอื่น ๆ จนสิ้นสุดคดี หมายความว่ากฎหมายให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย โดยเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้ต่อสู้อคดีอย่างเต็มที่ ศาลจึงมีบทบาทในการดำเนินคดีและทำหน้าที่ค้นหาความจริง ตั้งแต่ชั้นสอบสวนตลอดจนกระทั่งการดำเนินคดีในศาล ประเทศฝรั่งเศสจะมีการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา โดยจะแบ่งขั้นตอนในการดำเนินคดีออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนก่อนฟ้องคดีอาญาและขั้นตอนหลังฟ้องคดีอาญา ซึ่งการแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนเพื่อมิให้ศาลเป็นผู้ใช้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาฝ่ายเดียวเช่นระบบไต่สวน ดังนั้นระบบกล่าวหาจึงแบ่งขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 2 ขั้นตอน โดยขั้นตอนแรกก่อนฟ้องคดีอาญาเป็นขั้นตอนการหาข้อเท็จจริงก่อนฟ้อง ในประเทศฝรั่งเศสเมื่อมีคดีอาญาเกิดขึ้น ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบคนแรกคือเจ้าพนักงานตำรวจ อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจของประเทศฝรั่งเศสก็คล้ายคลึงกับประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก คือ มีอำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนหาข้อมูลและพยานหลักฐานต่าง ๆ ทั้งวัตถุพยานและพยานบุคคล โดยในการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจของประเทศฝรั่งเศสนั้นจะกระทำร่วมกันกับพนักงานอัยการ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจต่างกับในประเทศไทยที่เจ้าพนักงานตำรวจจะทำการสอบสวนไปภายใต้อำนาจหน้าที่ของตนเองจนเสร็จสิ้นแล้วจึงสรุปสำนวนทำความเห็นส่งไปยังพนักงานสอบสวนอีกทีหนึ่ง พนักงานอัยการไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือกำกับดูแลการสอบสวนของพนักงานตำรวจแต่แรก ส่วนขั้นตอนหลังฟ้องจะเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาสอบสวน แต่อย่างไรก็ตามผู้พิพากษาในประเทศฝรั่งเศสก็ต้องอาศัยความร่วมมือและถูกตรวจสอบโดยองค์กรอัยการด้วย ดังนั้น การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีองค์การที่เกี่ยวข้อง 3 องค์การ คือ ตำรวจสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาสอบสวน²⁸

สำหรับบทบาทและหน้าที่ของทนายความในคดีอาญานั้น ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศหนึ่งที่ใช้ระบบการดำเนินคดีตามระบบ Civil Law ให้ผู้พิพากษามีบทบาทสำคัญในการค้นหาความจริงโดยวิธีการไต่สวนตั้งแต่เริ่มต้นคดี ผู้พิพากษาจึงเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาคดีและควบคุมการดำเนินคดีทุกขั้นตอน อันเป็นการจำกัดบทบาทในการซักค้านพยานของทนายความ

²⁸Jacqueline Hodgson, *French Criminal Justice*, (Portland : Hart Publishing, 2005), p.75.

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความในระบอบ Civil Law จึงมีหน้าที่ช่วยให้คำแนะนำ คดีคล้ายคดีแก่ลูกความ และรักษาสีทธิประโยชน์ของลูกความด้วยการเรียกร้องให้มีการพิจารณาคดีดำเนินไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และได้แย่งความถูกต้องแน่นอนน่าเชื่อถือของ พยานหลักฐานต่าง ๆ ที่โจทก์นำมาแสดงและหาพยานหลักฐานต่าง ๆ พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของ จำเลย อย่างไรก็ตาม ทนายความก็เป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิ ของจำเลย อันเป็นองค์การที่มีความสำคัญในการพิจารณาคดีของศาลและคอยช่วยเหลือจำเลย ในการดำเนินคดี

ดังนั้น ทนายความในระบบนี้จึงไม่มีบทบาทชกด้านพยานในการดำเนินคดี แต่มีบทบาท คอยให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยในฐานะเป็นผู้ร่วมในการดำเนินคดีอาญาเพื่อคอย ป้องกันมิให้เกิดการกระทำอันมิชอบในกระบวนการยุติธรรม หากปรากฏว่ามีการกระทำ ดังกล่าวทนายความก็มีสิทธิคัดค้านการกระทำเช่นนั้นได้ อันเป็นการให้ความช่วยเหลือจำเลย ในลักษณะที่ศาลเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาค้นหาความจริงด้วยตนเอง²⁹

การมีส่วนร่วมของทนายความในชั้นจับกุม การพบปรึกษากับทนายความมีลักษณะเป็น การเยี่ยมตามมารยาท มากกว่าจะเป็นการปรึกษาหารือให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง

ประเทศเยอรมัน

ในประเทศเยอรมันการพิจารณาคดีอาญาทุกคดีต้องมีทนายความช่วยเหลือในการ พิจารณาคดีอาญาตลอด โดยถือว่าทนายความเป็นองค์การหนึ่งที่ต้องร่วมอยู่ด้วยในระหว่าง การพิจารณาคดี สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความสำคัญ คือ สิทธิในการที่จะมีทนายความช่วยเหลือ เพราะเมื่อผู้ถูกกล่าวหาถูกดำเนินคดี ผู้ถูกกล่าวหาที่จะตกอยู่ภายใต้อำนาจการบังคับตาม กฎหมายของรัฐ ซึ่งมีผู้ถูกกล่าวหาไม่น้อยที่ไม่ทราบถึงสิทธิที่เขามีในระหว่างที่ถูกจับกุมเพื่อ สอบสวน และดำเนินคดีความจำเป็นที่จะต้องมีทนายความช่วยเหลือจึงมีอยู่ทุกขั้นตอนของการ ดำเนินคดี แต่จะตั้งที่ปรึกษากฎหมายของผู้ต้องหาคนหนึ่งเกินกว่าสามคนไม่ได้ จึงเป็นการให้ สิทธิตามกฎหมายแก่ผู้ต้องหาที่จะมีที่ปรึกษากฎหมายอยู่ฟังการสอบปากคำตนในชั้นศาลด้วย ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับจนเป็นแนวปฏิบัติของกลุ่มภาคพื้นยุโรปโดยมีการตีความ อนุสัญญาของสหภาพยุโรปเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedom) ข้อ 6 เรื่อง สิทธิ

²⁹ ประเวช อyoung, *เรื่องเดิม*, หน้า 43.

ที่จะได้รับความเป็นธรรมในการดำเนินคดีว่าขยายความไปถึงว่าผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากนักกฎหมายตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการสอบปากคำผู้ต้องหาในชั้นตำรวจนั้น³⁰

การมีทนายความของผู้ถูกกล่าวหาในประเทศเยอรมันนั้น เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ชั้นสอบสวน กล่าวคือ เมื่อผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในเงื่อนไขตามมาตรา 140 วรรคหนึ่ง แล้ว ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการแต่งตั้งทนายความให้เลย โดยรัฐจะเป็นผู้จัดให้ถือเป็นเงื่อนไขก่อนการพิจารณาคดีอาญา

กฎหมายในประเทศเยอรมัน บังคับว่าจำเลยทุกคนต้องมีทนายความก่อนจึงจะเริ่มพิจารณาคดีได้ หากจำเลยไม่สามารถจัดหาทนายความเองได้ รัฐต้องจัดหาทนายความให้ ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 137 ของประเทศเยอรมัน ได้วางหลักไว้ว่า จำเลยมีสิทธิมีทนายความช่วยเหลือในการดำเนินคดีอาญา หากจำเลยมีผู้แทนทางกฎหมาย ผู้แทนก็สามารถจัดหาทนายความให้กับจำเลยได้อย่างอิสระ

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของทนายความในชั้นจับกุม พบว่า ในประเทศเยอรมันให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตำรวจในการดำเนินคดีอาญา โดยจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับ การดำเนินคดีอาญาต่อเมื่อเป็นกระบวนการในชั้นจับกุม และสืบสวนสอบสวนเท่านั้น ผู้ที่มีบทบาทอย่างสูงในการดำเนินคดีอาญาในชั้นสืบสวนสอบสวน คือ พนักงานอัยการ และไม่ปรากฏว่าให้ทนายความมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมแต่อย่างใด

ประเทศสหรัฐอเมริกา³¹

กฎหมายรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 6 (Amendment VI) ได้บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสิทธิในการมีทนายความ (Right to Counsel) ว่า “ในการฟ้องคดีอาญาทุกคดีผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องได้รับการช่วยเหลือจากทนายความในการต่อสู้คดี” จะเห็นได้ว่าในระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกา สิทธิในการมีทนายถือเป็นสิทธิที่มีความสำคัญมากจนต้องมีการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบกล่าวหา (Accusatorial System) อันเป็นระบบที่มีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การค้นหาความจริงจะสามารถทำได้ดีที่สุดถ้าทั้งโจทก์และจำเลยมีความเท่าเทียมกัน โดยศาลทำหน้าที่เป็นกลางเป็นผู้ตัดสิน ในระบบนี้จึงจำเป็นต้องให้จำเลยได้รับความช่วยเหลือจากทนายความซึ่งมีความสามารถทัดเทียมกับอัยการโจทก์

³⁰ สัจญา บัวเจริญ และคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยสาเหตุการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2554), หน้า 34.

³¹ ณรงค์ ใจหาญ, การจัดหาทนายความในคดีอาญาโดยรัฐ: ศึกษาเปรียบเทียบอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และแคนาดา, (วารสารวันรพี, 2549), หน้า 139.

เมื่อรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาบัญญัติเรื่องสิทธิในการมีทนายความไว้ ศาลต่างๆได้วางหลักการตีความบทบัญญัติดังกล่าวว่าหมายความว่าความถึงในคดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาถูกกล่าวหาในคดีที่มีโทษกักขัง จำคุกหรือจำเลยต้องรับโทษจำคุกหรือต้องส่งไปเรือนจำ ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญานั้นย่อมมีสิทธิที่จะมีทนายความ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับคำปรึกษาจากทนายความ

ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาถือเป็นองค์กรที่มีความสำคัญและมีบทบาทในการพัฒนาตีความบทบัญญัติเรื่องสิทธิในการมีทนายความที่ได้กำหนดรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยศาลยังได้ตีความว่าสิทธิในการมีทนายความตามกฎหมาย รัฐธรรมนูญควบคุมถึง "ขั้นตอนสำคัญ" (Critical Stages) ทุกขั้นตอนในการดำเนินคดีอีกด้วย จากแนวคิดเรื่อง "ขั้นตอนสำคัญ" นี้เองทำให้สิทธิในการมีทนายความและขยายออกไปอย่างกว้างขวาง และสิทธิในการมีทนายความในคดีประเภทต่าง ๆ นั้นได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและกฎหมายของมลรัฐซึ่งได้ปรากฏอยู่ในคำพิพากษาของศาลด้วย และได้มีการตีความขยายความไปถึงสิทธิในการมีทนายความในการต่อสู้คดีประเภทที่เป็นคดี "คดีกึ่งคดีอาญา" (Quasi-Criminal) ซึ่งเป็นคดีที่เกี่ยวข้องไปถึงการขาดไร้อิสรภาพด้วย เช่นคดีเกี่ยวกับผู้ไร้ความสามารถ คดีเกี่ยวกับการส่งผู้ร้ายข้ามแดน คดีเกี่ยวกับสถานะของผู้เยาว์ ที่พิจารณาโดยศาลเยาวชน และคดีเกี่ยวกับครอบครัวบางประเภท เช่น คดีที่มีการฟ้องร้องเรียกค่าเลี้ยงดู คดีฟ้องร้องเพื่อให้ได้สิทธิในการเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น

ขณะนี้ศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกากำลังอยู่ระหว่างการตีความเพื่อหามาตรฐานของความช่วยเหลือในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจนกว่าจะต้องเป็นทนายความที่มีคุณสมบัติอย่างไรจึงจะถือว่ามิประสิทธิภาพ

ระบบการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในสหรัฐอเมริกาที่สำคัญมีดังนี้คือ³²

1. The Assigned Counsel System ระบบนี้เป็นระบบที่ศาลแต่งตั้งทนายความเข้าแก้ต่างให้แก่จำเลยซึ่งแต่เดิมเริ่มใช้ตามเมืองเล็ก ๆ ต่อมาจึงมีการนำไปใช้ในเมืองใหญ่
2. The Voluntary Defender System เป็นระบบที่ทนายความประจำอยู่ตามสำนักงานเอกชน อาสาสมัครเข้าช่วยเหลือคดีความที่จำเลยผู้ยากจนถูกฟ้องร้อง โดยทนายความจะยื่นความจำนงต่อศาลในท้องที่นั้นว่าถ้าศาลจะตั้งทนายความให้จำเลย ผู้ยากจนก็สามารถแต่งตั้งพวกตนคนใดคนหนึ่งในสำนักงานได้

³² อนันต์ คงบริรักษ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 23.

3. The Public Defender System ระบบนี้มีลักษณะคล้ายกับระบบอัยการเพราะเป็นพนักงานของรัฐ แต่ต่างกันตรงที่ Public Defender มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจน

4. The Mixed Private Public System เป็นระบบผสมระหว่างเอกชนกับรัฐบาล จัดตั้งขึ้นในรูปสมาคมช่วยเหลือทางกฎหมาย Legal Aid Society โดยดำเนินการบริหารงานในรูปแบบของเอกชนแต่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐและสำนักงานทนายความ จำเลยในคดีอาญาของรัฐที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายจะให้ความร่วมมือกับทนายความของศาลขอแรงด้วย

การจัดทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในสหรัฐอเมริกาในปัจจุบันนี้ ระบบที่ใช้กันมากคือ Public Defender ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบแก่ต่างให้แก่จำเลยผู้ยากไร้ มีทนายความทำหน้าที่ประจำโดยได้รับเงินเดือนจากรัฐ และมีทนายความอาสาคอยดูแลการปฏิบัติหน้าที่อันเป็นการเปิดโอกาสให้ทนายความรุ่นใหม่ได้รับการฝึกฝนและถ่ายทอดประสบการณ์จากทนายความอาสา ข้อดีของสำนักงาน Public Defender คือสามารถรับคดีเป็นจำนวนมากและเริ่มรับคดีได้ตั้งแต่ชั้นสอบสวนกล่าวคือถ้าผู้ต้องหาที่ถูกเจ้าพนักงานตำรวจจับกุมเป็นผู้ยากไร้ไม่มีและต้องการทนายความ พนักงานสอบสวนสามารถแจ้งไปยังสำนักงาน Public Defender ให้ส่งทนายความไปดูแลผู้ต้องหาระหว่างสอบสวนได้

รูปแบบของทนายความ Public Defender นั้นอาจจัดตั้งขึ้นเป็นองค์กรสาธารณะของรัฐหรือองค์กรเอกชนประเภทที่ไม่แสวงหากำไรที่มีทนายความที่ทำงานแบบชั่วคราวหรือแบบประจำก็ได้ โดยทนายความ Public Defender มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือจำเลยผู้ยากไร้ในการต่อสู้คดีอาญา โดยสมาคมทนายความแห่งสหรัฐอเมริกา (ABA) กำหนดมาตรฐานไว้ว่ารัฐควรจัดให้มีทนายความช่วยเหลือโดยให้มีเจ้าหน้าที่ทำงานประจำในองค์กรที่ทำหน้าที่ในการต่อสู้คดีหากมีจำนวนประชากรและจำนวนคดีมากพอที่จะจัดตั้งองค์กรขึ้นได้ ทั้งนี้ในเขตชนบท ซึ่งประกอบด้วยหลายเขตอำนาจ ศาลอาจมีการจัดตั้งองค์กรร่วมกันได้ Multi-Jurisdictional Organization และทนายความดังกล่าวควรมีส่วนที่มาจากภาคเอกชนร่วมอยู่เป็นส่วนสำคัญด้วย โดยทนายความเอกชนอาจมาจากการแต่งตั้ง Co-ordinate Assignment Counsel หรือจากสัญญาก็ได้ ทั้งนี้ ต้องจัดให้มีทนายความเพียงพอสำหรับทุกประเภทคดี แต่ละมลรัฐอาจมีการจัดตั้งองค์กรที่หลากหลาย และแตกต่างกันไปได้ตามสภาพความจำเป็น และการจัดรูปแบบทนายความเพื่อบริการประชาชน ควรคำนึงถึงความเท่าเทียมกันภายในมลรัฐด้วย Statewide System of Defense และเมื่อมีคดีที่มีโทษประหารชีวิต การแต่งตั้งผู้แทนต่อสู้ต้องคำนึงถึงความสามารถพิเศษของคดีเวลาที่ใช้ในการดำเนินคดีด้วย ทั้งนี้สมาคมทนายความของ

สหรัฐอเมริกา (ABA) ได้กำหนดแนวทางการแต่งตั้งและการทำงานของทนายความในคดีที่มีโทษถึงประหารชีวิตไว้เป็นการเฉพาะด้วย

ในด้านการศึกษาประเมินประสิทธิภาพทีมงานวิจัยรายงานว่าการทำงานของทนายความที่รัฐจัดหาให้กับทนายความที่จำเลยจ้างเองนั้นในด้านของการเตรียมคดีและอัตราถูกตัดสินว่าผิดนั้นจะใกล้เคียงกัน แต่ต่างกันตรงอัตราตัดสินโทษว่าจะได้รับโทษหรือไม่ ทนายความที่จำเลยจ้างมาให้บริการที่ดีกว่า ผู้วิจัยงานดังกล่าวได้ให้ข้อสังเกตว่าข้อที่ต้องคำนึงถึงก็คือการปฏิบัติระหว่างทนายความและลูกความว่าสามารถแจ้งให้ทราบถึงสิทธิและปกป้องผลประโยชน์ของลูกความเพียงใดนั้น ในงานวิจัยนี้ไม่ได้ตรวจสอบ และถือเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งในการประเมินประสิทธิภาพของการให้ความช่วยเหลือ กล่าวโดยสรุปคือความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความต่อจำเลยที่ได้รับการช่วยเหลือนี้มีอย่างไร เพราะหากไม่มีความตั้งใจแล้วการแต่งตั้งทนายความให้ก็เป็นเพียงรูปแบบเท่านั้น ไม่ใช่การได้รับความช่วยเหลือที่เป็นจริง

ส่วนปัญหาและอุปสรรคของระบบของทนายความ Public Defender มีดังนี้³³

1. มีจำนวนคดีในความรับผิดชอบมากเกินไป ทำให้มีเวลาไม่เพียงพอในการดูแลแต่ละคดี มีผลให้จำเลยในหลายคดีมักได้รับความกดดันให้รับสารภาพว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามที่กล่าวหา มากกว่าที่ได้รับการสนับสนุนให้ต่อสู้คดีตามปกติ และบางคดีทนายความใช้เวลานานเกินไปกว่าจะนำคดีขึ้นสู่ศาลหรือทนายความมาพบจำเลยหลังจากที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นทนายความแล้ว

2. ปัญหาการขาดความรู้และความเชี่ยวชาญของทนายความ โดยส่วนใหญ่มีความเห็นว่าอาชีพทนายความ Public Defender ไม่เป็นที่นิยมสำหรับผู้ประกอบอาชีพนักกฎหมายหรือทนายความอาชีพโดยทั่วไป เพราะว่าหากทนายความที่ได้ให้ความสำคัญต่อการอุทิศตนเพื่อทำงานบริการสังคมหรือถ้าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องทำหน้าที่ช่วยเหลือแล้วทนายความส่วนใหญ่จะไม่ประสงค์ที่จะเข้ามาเป็นทนายความระบบนี้ เนื่องจากการเป็นนักกฎหมายหรือทนายความเอกชน หรือทนายความของมลรัฐจะได้รับค่าตอบแทน และมีศักดิ์ศรีในการทำงานมากกว่าการประกอบอาชีพทนายความ Public Defender ดังนั้นจึงไม่สามารถดึงดูดผู้ที่มีความรู้ความสามารถสูงเข้ามา นอกจากนี้ การที่ศาลตั้งทนายความเข้ามาช่วยเหลือแต่ละคดีนั้นทนายความอาจไม่ใช่เป็นผู้เชี่ยวชาญในคดีอาญาอย่างแท้จริง เป็นต้น

3. กรณีถูกแทรกแซงหรือไม่ได้รับการเชื่อถือจากผู้พิพากษา เนื่องจากในหลายมลรัฐทนายความ Public Defender ได้รับการแต่งตั้งจากฝ่ายผู้พิพากษาซึ่งพบว่าทนายความได้รับการแต่งตั้งหรือแทรกแซงและทำให้รู้สึกด้อยค่าในการปฏิบัติหน้าที่มากกว่าทนายความทั่วไป

³³ ณรงค์ ใจหาญ, *เรื่องเดิม*, หน้า 148.

และพบว่าผู้พิพากษาส่วนใหญ่เดิมมาจากบุคคลที่ประกอบอาชีพทนายความเอกชนหรือทนายความของมลรัฐมาจากมากกว่ามาจากบุคคลที่เคยเป็นทนายความ Public Defender ทำให้ขาดความเข้าใจหรือไม่เข้าใจความรู้สึก และข้อจำกัดของทนายความ Public Defender มักเกิดปัญหาข้อขัดแย้งอันเป็นอุปสรรคในการทำงาน

4. การขาดแคลนจำนวนทนายในกระบวนการบริหารจัดการคดี และได้รับค่าตอบแทนในการทำงานน้อยกว่าทนายความในสายอาชีพเดียวกัน เช่นขาดแคลนค่าใช้จ่ายของทนายความ ค่าบุคคลผู้ช่วยงาน ค่าเจ้าหน้าที่สอบสวนคดี ค่าพยานผู้เชี่ยวชาญ ทำให้ทนายความ Public Defender ไม่สามารถแสวงหาพยานหลักฐานสำหรับคดีของตนได้อย่างเต็มที่หรือตามที่ควร จนเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้โอกาสในการต่อสู้ของจำเลย ลดน้อยลง

ประเทศอังกฤษ

การจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาโดยรัฐในประเทศอังกฤษ³⁴

การให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความในประเทศอังกฤษมีวิวัฒนาการมานาน โดยรัฐจะเป็นผู้จัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีที่มีโทษหนักไม่ได้จำกัดเฉพาะในคดีอาญาเท่านั้น ในคดีแพ่งจำเลยสามารถได้รับการจัดหาทนายความให้ถ้าไม่มีเงินทองที่จะหาทนายความได้ การจัดหาทนายความให้แก่ผู้ยากไร้นอกจากรัฐบาลเป็นผู้ให้การช่วยเหลือแล้วนั้น ยังมีองค์กรเอกชนหรือองค์กรสาธารณกุศล หรือกลุ่มคุ้มครองผลประโยชน์ให้บริการโดยไม่คิดมูลค่าแก่ประชาชนที่มีความจำเป็นต้องทนายความ ในระยะแรกองค์กรเหล่านี้ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ต่อมาการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนได้มีการพัฒนาอย่างชัดเจน โดยรัฐเป็นผู้ดำเนินการและให้ทุนในการดำเนินการ มีการตรากฎหมายว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายขึ้นโดยวางหลักเกณฑ์การจัดหาทนายความให้แก่ประชาชนที่ต้องดำเนินคดีในศาลไม่ว่าคดีแพ่งหรือคดีอาญา โดยให้ใช้ทนายความเอกชนและจ่ายค่าตอบแทนให้ทนายความตามอัตราที่กฎหมายกำหนดจากกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

แนวคิดการมีทนายความช่วยเหลือแก่จำเลยทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญาถือหลักที่ว่าเป็นการรักษาผลประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้แก่จำเลยในคดีอาญาเพราะรัฐต้องบริหารกระบวนการยุติธรรมให้มีความยุติธรรม มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับแก่ประชาชน

³⁴ อนันต์ คงบริรักษ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 26.

การก่อให้เกิดความยุติธรรมของจำเลยในคดีอาญา รัฐต้องจัดหาทนายความในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการต่อสู้คดี³⁵

1. ทนายความที่ศาลแต่งตั้ง ระยะแรกการจัดหาทนายความหากเป็นการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกฎหมายมีการดำเนินการโดยหน่วยงานของราชการ และหน่วยงานของเอกชน อาจเป็นหน่วยงานที่ประกอบวิชาชีพหรือเป็นอาสาสมัคร แต่มีปัญหว่าการให้คำแนะนำโดยอาสาสมัครก่อให้เกิดปัญหาทางด้านคุณภาพเพราะต้องอาศัยผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านคดี จึงจะสามารถสอบถามลูกความให้ได้ข้อเท็จจริงที่แน่นอนก่อนให้คำแนะนำทางด้านกฎหมาย เพื่อแก้ปัญหาได้นำเสนอแนวทางการปรับปรุงระบบการให้ความช่วยเหลือประชาชน มีการตราพระราชบัญญัติช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ตามกฎหมาย ฉบับนี้คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนทางด้านกฎหมายทั้งด้านการให้คำปรึกษาคดีแพ่งและคดีอาญา มีองค์กรเอกชนมีการปรับปรุงการดำเนินงานในลักษณะมีทนายความประจำเพื่อให้บริการมีประสิทธิภาพและต่อเนื่องโดยองค์กร Law Centers แต่ประสบปัญหาความขาดแคลนทุนในการดำเนินการเพราะต้องจ้างทนายความมาประจำ และจำกัดด้านกำลังคนเขตพื้นที่ความรับผิดชอบและการประสานงานระหว่างกัน

2. จัดหาทนายความโดยหักค่าใช้จ่ายจากกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย การให้บริการด้านกฎหมายของประชาชนโดยทนายความสำนักงานเอกชนเป็นการให้บริการหลักแก่ประชาชน โดยมี The Law Society เป็นองค์กรหลัก มีกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายเป็นทุนในการจ่ายค่าทนายความตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ลูกความที่ไม่สามารถหาทนายความได้ จะได้รับทนายความโดยไม่ต้องจ่ายค่าทนายความ มีการจัดระบบการให้บริการเป็นระบบเดียวกันทั่วประเทศ มีกรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย Legal Aid Board เน้นการพัฒนาความรวดเร็วในการให้บริการและประสิทธิภาพในการช่วยเหลือโดยรัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการจ่ายค่าทนายความให้จากกองทุน

3. จัดให้มีระบบ Public Defender และทนายความที่จ้างโดยสัญญาจ้าง

รัฐบาลอังกฤษได้ดำเนินการตามแนวทางเพื่อให้บริการด้านทนายความแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา โดยจัดหาทนายความช่วยเหลือที่มีคุณภาพเพื่อมาช่วยเหลือไม่ว่าจะทำโดยสัญญาจ้างหรือรับเงินเดือนประจำ แต่ต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์

³⁵เอกชัย หมัดสมันต์ และคณะ, สิทธิของจำเลยในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ: ศึกษารณ

ทนายความขอแรงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, 2555), หน้า 17.

การประกันคุณภาพในการให้ความช่วยเหลือเพราะรัฐต้องการควบคุมคุณภาพของทนายความที่รัฐจัดให้ต้องมีคุณภาพไม่ต่ำกว่าทนายความเอกชน

การจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยดังกล่าวข้างต้น เป็นสวัสดิการของรัฐ โดยผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิเลือกทนายความด้วยตนเอง โดยรัฐจะเป็นผู้รับผิดชอบในการจ่ายค่าทนายความให้ โดยยึดหลักการว่า ความยุติธรรมในการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง คือ การที่ศาลรับฟังข้อต่อสู้ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย และสรุปว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มีความรู้ หรือความสามารถที่จะชี้แจงถึงการกระทำของเขา ก็สามารถที่จะจ้างทนายความที่พูดหรือต่อสู้คดีแทนเขาได้ สิ่งสำคัญที่สุดของการรักษาความปลอดภัยในเสรีภาพของประชาชน ก็คือ ทนายความที่มีความสามารถและมีอิสระมากพอที่จะพูดแทนลูกความ และสำหรับประชาชนที่ยากไร้ จำเป็นจะต้องได้รับสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากงบประมาณของรัฐที่จะจัดหาที่ปรึกษาทนายความหรือทนายความให้³⁶

รูปแบบของการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความของประเทศอังกฤษมี 4 รูปแบบ ดังนี้³⁷

1. ทนายความที่รับค่าทนายความจากกองทุน การขอทนายความเอกชนให้มาช่วยเหลือและรัฐเป็นผู้จ่ายค่าทนายความให้ตามหลักเกณฑ์ โดยเมื่อจำเลยต้องการทนายความจะนัดทนายความมาพบ ทนายความจะเป็นผู้ตรวจสอบฐานะทางเศรษฐกิจหากมีรายได้ไม่เพียงพอจะได้รับการช่วยเหลือโดยไม่เสียค่าทนายความ แต่ขอค่าทนายความจากรัฐ แต่หากเกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนดต้องจ่ายค่าทนายความเอง

2. ทนายความประจำศาล เดิมเป็นทนายความที่อาสาเข้ามาทำงานไม่ได้รับค่าตอบแทน ต่อมารัฐจัดให้มีทนายความประจำศาลหรือสถานีตำรวจ มีเวรประจำในทุกพื้นที่ เพื่อให้บริการดำเนินการให้คำปรึกษา และการยื่นคำร้องในชั้นสอบสวนและไต่สวนมูลฟ้อง

3. ทนายความในศาลที่พิจารณาคดีอาญา เดิมแต่งตั้งจากทนายความเอกชน โดยพิจารณาเงื่อนไขของรายได้ ประโยชน์แห่งความยุติธรรม ต่อมาปรับปรุงจัดหาทนายความที่ทำสัญญารับว่าความให้แก่จำเลยที่ศาลให้ได้รับการช่วยเหลือ ส่วนค่าทนายความและค่าใช้จ่ายอื่น จะจ่ายจากกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

4. ทนายความจากสำนักงาน Public Defender เป็นทนายความจากสำนักงานเข้าไปช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยจนจบกระบวนการ หลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือเป็นไปตามที่ประธานศาลฎีกา และคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายกำหนด ส่วนใหญ่

³⁶ Sir Alfred Denning, *The Road to Justice*, (London : Stevenson Sons, 1955), p.24.

³⁷ อนันต์ คงบริรักษ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 29.

ทนายความที่อยู่ในสำนักงานนี้จะเป็นทนายความประจำมาจากผู้มีประสบการณ์ในการว่าความมาแล้ว และได้รับงบประมาณในการดำเนินการในแต่ละปีจากรัฐ

โดยสรุปแล้วรูปแบบการให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความของประเทศอังกฤษพบว่า การจัดทนายความเอกชนและจ่ายโดยกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายซึ่งรัฐรับผิดชอบมีข้อเด่นในด้านคุณภาพของทนายความและสิทธิของจำเลยที่จะเลือกทนายความที่เหมาะสมกับคดีของตน แต่ข้อจำกัดคือ รัฐต้องใช้งบประมาณในการช่วยเหลือมาก ทำให้ต้องลดงบประมาณจึงเกิดปัญหาของคุณภาพและความตั้งใจในการทำงานของทนายความช่วยเหลือ แม้ว่าจะมีระบบควบคุมโดยสัญญาหรือการตรวจสอบโดยสำนักงานกฎหมายเอกชนก็ตาม จนในที่สุดประเทศอังกฤษนำระบบ Public Defender มาใช้ควบคู่ไปกับระบบทนายความที่จ้างโดยสัญญาแต่มีมาตรการในการควบคุมมาตรฐานการดำเนินงานของทนายความที่มีเงินเดือนประจำ และกระจายการบริหารจัดการเป็นไปให้แก่องค์กรที่บริหารจัดการในแต่ละพื้นที่ จากการศึกษางานวิจัยที่สำรวจประสิทธิภาพของระบบ Public Defender³⁸ ดังกล่าว ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าจะสามารถรักษาคุณภาพของการให้บริการและมีการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกับในประเทศสหรัฐอเมริกาหรือไม่และที่ยังไม่ได้ข้อมูลในด้านผู้ใช้บริการก็คือระบบใหม่นี้จะมีคุณภาพของการทำงานเทียบกับทนายความในสำนักงานเอกชนซึ่งศาลแต่งตั้งให้ดำเนินคดีแทนจำเลยเหมือนกับในการให้ความช่วยเหลือเดิมหรือไม่

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบาททนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, 2550 และ 2560

แนวคิดและบทบาทหน้าที่ของทนายความขอแรงตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ให้ความสำคัญแก่การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนอย่างชัดเจนยิ่งกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ของไทย แม้ในคดีแพ่ง ก็ยังบัญญัติให้บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติสำหรับในคดีอาญามีบทบัญญัติให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลยไว้ โดยเฉพาะเจาะจงถึง 3 มาตรา ดังนี้³⁹

1. มาตรา 242 วรรคหนึ่ง : ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว

³⁸ เอกชัย หมดสมัคร และคณะ, *เรื่องเดิม*, หน้า 29.

³⁹ จรัญ ภักดีธนากุล, *เรื่องเดิม*, หน้า 1.

บทบัญญัติดังกล่าวนี้ ได้แบ่งความช่วยเหลือ ออกเป็นสองกรณี คือ (1) กรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยคดีอาญาทั่วไปที่มีได้ถูกควบคุม หรือคุมขัง กับ (2) กรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกควบคุม หรือคุมขัง และไม่อาจหาทนายความได้ ในกรณีรัฐธรรมนูญบัญญัติ แยกออกมาว่า “รัฐต้องให้ความช่วยเหลือ โดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว” โดยมีได้มีเงื่อนไขให้ต้องมีกฎหมายอนุมัติ การแต่อย่างใด ดังนั้น แม้จะมีได้มีกฎหมายอนุมัติการมารองรับรัฐก็ต้องทำหน้าที่นี้ตามรัฐธรรมนูญโดยตรง

2. มาตรา 241 วรรคสอง : ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้สิทธิของผู้ต้องหาข้อนี้เป็นสิทธิที่สืบต่อ (Derivative Right) มาจากสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือ จากทนายความขอแรงตามมาตรา 242 วรรคหนึ่งนั่นเอง กล่าวคือ เมื่อมีทนายความมาช่วยเหลือแล้ว ก็มีสิทธิขอให้ทนายความเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ เพื่อคอยให้ความช่วยเหลือแนะนำในทางที่ชอบ เพราะมีเช่นนั้นทนายความก็ไม่อาจช่วยเหลือผู้ต้องหาได้จริง

3. มาตรา 239 วรรคสาม:บุคคลผู้ถูกควบคุม คุมขัง หรือ จำคุก ย่อมมีสิทธิพบ และปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควรสิทธิของผู้ต้องหา และจำเลยที่ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ที่จะได้พบและปรึกษากับทนายความเป็นการเฉพาะตัวนี้ มีขึ้นเพื่อให้ทนายความสามารถเข้ามาช่วยเหลือผู้ต้องหาและจำเลยได้ตามหน้าที่จึงเป็นสิทธิที่สืบต่อ (Derivative Right) มาจากสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความ (Right to Counsel) อีกประการหนึ่ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้มีบทบัญญัติในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ ไว้ในมาตรา 40 ดังต่อไปนี้

“บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

1. สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็วและทั่วถึง
2. สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐาน เรื่องการได้รับพิจารณาอย่างเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารที่เพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้งและพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และ การได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษาหรือคำสั่ง

3. บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

4. ผู้เสียหาย ผู้ต้อง โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม

5. ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ

6. เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

7. ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนอย่างเป็นธรรม ได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

8. ในคดีแพ่งบุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ⁴⁰

การจัดหาทนายความขอแรงโดยรัฐของประเทศตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้หลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในเรื่องทรัพย์สิน เสรีภาพ การศึกษา การเลือกนับถือศาสนา โดยเริ่มจากส่วนที่ 2 ว่าด้วยบททั่วไป (มาตรา 26-29)

มาตรา 26 บัญญัติว่า การใช้อำนาจขององค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญนี้ ส่วนเรื่องการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 27 ซึ่งบัญญัติว่า สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยายหรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย การตีความกฎหมายทั้งปวงและส่วนของสิทธิในกระบวนการยุติธรรมนี้ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติไว้ ในหมวดของสิทธิเสรีภาพเช่นเดียวกัน โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 39 และ 40 ซึ่งสาระสำคัญของบทบัญญัติดังกล่าวในส่วนของการยุติธรรมทางอาญานั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำผิดไม่ได้ นอกจากนี้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวน หรือการพิจารณาที่รวดเร็วและเป็นธรรมและยังได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ⁴¹

จึงเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญกำหนดให้ทนายความเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญภายใต้กระบวนการยุติธรรมแห่งประเทศไทย ที่จะช่วยพิสูจนความบริสุทธิ์ของจำเลย ช่วยปกป้องสิทธิ

⁴⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 40.

⁴¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 26.

ของจำเลยที่พึงได้รับจนกว่าคดีจะถึงที่สุด เพราะระบบกฎหมายของไทยเป็นระบบกล่าวหา กล่าวคือจำเลยมักถูกกล่าวหาโดยข้อกล่าวอ้างจากพนักงานตำรวจ และอัยการว่ากระทำความผิดทางกฎหมายอาญา ซึ่งจะเป็นผลให้จำเลยในคดีอาญาจำต้องพิสูจน์ข้อกล่าวหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงานตำรวจ หรืออัยการ หรือแม้แต่ข้าราชการตุลาการในขณะที่จำเลย ไม่มีบุคคลใดที่จะช่วยเหลือข้อพิสูจน์ของตนได้เลยแตกต่างจากรัฐที่มีอำนาจ และบุคคลที่เชี่ยวชาญทางกฎหมายมากกว่าจำเลย จึงทำให้ทนายความของจำเลยมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องใช้วิชาชีพของตนเข้าช่วยเหลือจำเลย ทั้งนี้เพื่อให้ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสมดุลกันได้ แต่ประสิทธิภาพของทนายใหม่ยังมีข้อบกพร่องอยู่มากเมื่อทนายความเหล่านี้เข้าลงชื่อเป็นทนายความขอแรง ก็ไม่มีประสบการณ์หรือขาดความเข้าใจในการว่าความอันเป็นผลทำให้ความยุติธรรมเสียไปและส่งผลโดยตรงต่อจำเลย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้หลายประการด้วยกัน

มาตรา 25 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีกฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ⁴²

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็น

⁴² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 25.

ผู้กระทำความผิดมิได้

การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงพอเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี

ในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 68 รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใด ๆ

รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทนายความให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁴⁵

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ กฎหมายใดจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ย่อมเป็นอันใช้ไม่ได้

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายในลำดับรองมาจากรัฐธรรมนูญ ก็ได้บัญญัติถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้หลายประการด้วยกัน ดังต่อไปนี้

มาตรา 7 บัญญัติว่าในการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดีที่นิติบุคคลเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้ออกหมายเรียกผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลนั้นให้ไปยังพนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี ถ้าผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นไม่ปฏิบัติตามหมายเรียก จะออกหมายจับผู้นั้นมาก็ได้ แต่ห้ามมิให้ใช้บทบัญญัติว่าด้วยปล่อยชั่วคราว ชั่งหรือจำคุกแก่ผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคล ในคดีที่นิติบุคคลนั้นเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย

เดิมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการบัญญัติถึงสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับ ในขณะที่ถูกจับหรือในการขณะถูกควบคุมขังไว้ว่า

⁴⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 27, มาตรา 29 และมาตรา 68.

มาตรา 7 ทวิ บัญญัติว่า ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขัง มีสิทธิพบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง ได้รับการเยี่ยมตามสมควร และได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย⁴⁴

สิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขังนี้ เป็นผลมาจากการเรียกร้องสิทธิของผู้ดำเนินคดีอาญา และถูกจำกัดเสรีภาพโดยอำนาจของรัฐ โดยถูกควบคุมโดยพนักงานสอบสวนหรือขังโดยอำนาจศาลและบัญญัติให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแจ้งสิทธิดังกล่าวให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาทราบด้วย ซึ่งสิทธิตามมาตรา 7 ทวิ แสดงให้เห็นว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานแห่งสิทธิในคดีอาญาด้วย

ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมสิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือคุมขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วงใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก โดยได้ถูกแก้ไขเพิ่มเติมใหม่และให้ยกเลิกความในมาตรา 7 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 ในมาตรา 7/1 ดังนี้

มาตรา 7/1 บัญญัติว่า ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วงใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรกและให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาสิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว และให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วงใจเข้าฟังการสอบปากคำตนในชั้นสอบสวน⁴⁵

จากบทบัญญัติของวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 7/1 เป็นการแก้ไขมาตรา 7 ทวิ ใหม่ ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งในเรื่องของการได้พบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับคำปรึกษาทนายความอย่างเต็มที่ และหากผู้ถูกควบคุมและถูกจับมีทนายความเองก็สามารถที่จะให้ทนายความที่ตนแต่งตั้งเข้าพบและเข้าฟังการสอบปากคำในชั้นสอบสวนได้ แต่หากผู้ถูกควบคุมและถูกจับไม่มีทนายความของตนเองสามารถแจ้งมายังพนักงานสอบสวน เพื่อขอให้จัดทนายความเข้าร่วมในการสอบปากคำได้

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 ทวิ

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1

สำหรับความในอนุมาตรา (2) ที่บัญญัติขึ้นใหม่ก็เพื่อรับรองสิทธิของผู้ต้องหาที่จะให้ ทนายความหรือผู้ที่ตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนข้อหาของพนักงานสอบสวนได้ ทั้งนี้เพื่อเป็น การอนุวัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550

จากการอนุวัติกฎหมายตามมาตราที่แก้ไขใหม่นี้เป็นการรับรองสิทธิพื้นฐานของผู้ที่ ถูกจับ ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขังเพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550

นอกจากนั้นในมาตรา 7/1 วรรคสอง ยังมีการเพิ่มคำว่า “ทราบในโอกาสแรก” ไว้ด้วย หมายความว่า เป็นหน้าที่ของผู้จับหรือพนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธิตามวรรคแรกให้ผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหาทราบโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะกฎหมายใช้คำว่า “ในโอกาสแรก” นั้น หมายความว่า หากมีอุปสรรคหรือความล่าช้า ด้วยเหตุใดที่ผู้จับหรือพนักงานสอบสวน ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวในโอกาสแรกได้ ต้องทำบันทึกสาเหตุหรืออุปสรรคนั้นไว้เพื่อความ โปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของตนนั่นเอง

เมื่อมาตรา 7/1 เป็นการบัญญัติถึงเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับในขณะที่ถูก ควบคุมตัวหรือในขณะที่ถูกจับแล้ว ขั้นตอนต่อมาก็จะเป็นเรื่องในชั้นสอบสวน ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้มีการบัญญัติในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาไว้ในมาตรา 134/1 ว่า ในก่อนเริ่มและถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนแจ้งถึงสิทธิว่าตนเองสามารถมี ทนายความเข้าร่วมในการสอบปากคำได้ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาให้⁴⁶

การกำหนดในมาตรา 134/1 ในเรื่องการแต่งตั้งทนายความให้ผู้ต้องหาตามที่บัญญัติ ไว้ โดยเริ่มตั้งแต่ชั้นสอบสวน และมีการกำหนดเพิ่มเรื่องกรณีจำเป็นเร่งด่วน และทนายความ ไม่สามารถมาพบผู้ต้องหาโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนหรือแจ้งไม่มาพบผู้ต้องหา ภายใต้อันสมควร ก็ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนได้โดยไม่ต้องรอทนายความ และ มีการกำหนดเพิ่มเติมสิทธิการมีทนายความนั้นสอบสวนของผู้ต้องหาหรือจำเลยตาม รัฐธรรมนูญ ในมาตรา 134/1 วรรคสอง กำหนดให้ใช้บังคับเมื่อพ้น 180 วันนับแต่วันประกาศ ราชกิจจานุเบกษา คือใช้บังคับวันที่ 23 มิถุนายน 2548 เป็นต้นไป มาตรานี้จึงเป็น การกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย

ในประเด็นนี้จึงเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ต้องหาหรือ จำเลยในคดีอาญาทราบว่าตนมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และให้ ทนายความหรือผู้ที่ตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำของตนได้ในชั้นสอบสวน หากพนักงาน สอบสวนไม่ได้แจ้งสิทธิดังกล่าวแล้ว จะทำให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมายขึ้นมาทันที และ

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1

ศาลจะไม่รับฟังพยานหลักฐานจากการสอบสวนที่มีขอบนั้นมาลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226

การได้รับค่าตอบแทนของทนายความ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการบัญญัติในเรื่องของทนายความขอแรงที่ศาลตั้งไว้ในมาตรา 173 ว่าในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ถ้าจำเลยไม่มีทนายความรัฐต้องจัดหาทนายความให้⁴⁷

นอกจากนี้มาตรา 173 ที่แก้ไขใหม่ได้แก้ไขในเรื่องของการจัดหาทนายความขอแรง ซึ่งแต่เดิมการที่รัฐจะจัดหาทนายความขอแรงได้นั้นต้องปรากฏว่าจำเลยเป็นคนยากจนไม่มีเงินที่จะเสียค่าทนายความ แต่ในปัจจุบันบัญญัติไว้เพียงว่า หากจำเลยต้องการทนายความรัฐต้องจัดหาให้โดยไม่ได้พิจารณาถึงฐานะของจำเลย นอกจากนี้มาตรา 173 (ใหม่) เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ในการตั้งทนายความในคดีศาลขอแรง และได้กำหนดวิธีการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายของทนายความตามหลักเกณฑ์และระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง และเพิ่มข้อความในวรรคสามว่า “โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดี และสภาวะทางเศรษฐกิจทั้งปี” และเพิ่มข้อความว่า “โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง” ด้วย

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดในการป้องกันอาชญากรรมโดยการบังคับใช้กฎหมาย แนวคิดด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย แนวคิดด้านบทบาทและวิชาชีพของทนายความขอแรง แนวคิดในการจัดหาและบทบาทหน้าที่ของทนายความขอแรงในคดีอาญา และแนวคิดในการจัดหาและบทบาทหน้าที่ของทนายความขอแรงในต่างประเทศ รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่า การป้องกันอาชญากรรมนั้นต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ต้องคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศต่าง ๆ ได้รณรงค์ให้มีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิแก่ผู้ต้องหาและจำเลย ซึ่งสิทธิประการหนึ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้ต้องหาและจำเลยสามารถต่อสู้คดี คือ สิทธิที่จะมีทนายความ ซึ่งสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1

⁴⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคในการมีทนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย” ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการมีทนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ทำการศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยโดยมีขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. วิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น จากหนังสือ บทความ วารสาร เอกสาร วิทยานิพนธ์ กฎหมาย รัฐธรรมนูญ ระเบียบ ผลงานวิจัยทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานความรู้ในการศึกษาโดยละเอียด
2. วิจัยภาคสนาม (Field Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีกลุ่มตัวอย่างการสัมภาษณ์เชิงลึกจากทนายความและเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ขอบเขตการดำเนินการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติทนายความ พุทธศักราช 2528 และข้อบังคับทนายความว่าด้วยการฝึกอบรม พุทธศักราช 2529 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มาตรา 7/1 และศึกษาทฤษฎีทางกฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ Crime Control, Due Process ระบบและหลักเกณฑ์การมีทนายความขอแรงในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย ทัศนคติและเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบสนทนาเชิงลึก (In-depth Interview) ตัวอย่างรายนามบุคคล ดังนี้

1. สัมภาษณ์เชิงสนทนากับทัศนคติ
 - 1.1 นายเกรียงศักดิ์ เกียรติเวชช์ ประธานสภาทัศนคติจังหวัดเชียงราย
 - 1.2 ดร. ไพโรจน์ บุญประเสริฐ ทัศนคติ
 - 1.3 นายปฐม ศรีบุญมี ทัศนคติ
 - 1.4 นายอภิชัย พรหมมินทร์ ทัศนคติ
 - 1.5 นายประมิน ตุ่มประธาน ทัศนคติ
2. สัมภาษณ์เชิงสนทนากับเจ้าหน้าที่ตำรวจ
 - 2.1 พ.ต.ท. ศิลา บุตตะลอบ รองผู้กำกับการ (สอบสวน) สภ.แม่เจดีย์ จังหวัดเชียงราย
 - 2.2 ร.ต.อ. นันทปรีชา ท่วงที รองสืบสวน กองกำกับการสืบสวน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
 - 2.3 พ.ต.ท. เทิดสยาม บุญยะเสนา รองผู้กำกับการ (สอบสวน) กองกำกับการสืบสวน 4 ตำรวจภูธรภาค 5
 - 2.4 ร.ต.อ. ชีรกฤดี ท่วงที รองสารวัตรป้องกันปราบปราม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 - 2.5 ร.ต.อ. ศุภโชค สอนพีช รองสารวัตร (สอบสวน) สภ.แม่กา จังหวัดพะเยา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีขั้นตอนในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

1. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดในด้านบทบาททัศนคติจากบทความ ตำรา วารสาร ผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมวรรณกรรมมาสรุปเพื่อกำหนดขอบเขตเนื้อหาในการศึกษาเพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษา

3. สร้างประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์ ส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ให้มีความถูกต้องและเหมาะสมตรงตามเนื้อหา
4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ทำการปรับปรุงสมบูรณ์แล้วไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ทนายความขอแรงในคดีอาญา และเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในเขตจังหวัดเชียงราย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์โดยการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Interview) จาก ทนายความและเจ้าหน้าที่ตำรวจ แนวทางในการสัมภาษณ์เชิงสนทนาในแต่ละกลุ่มประชากร จะแตกต่างกันไป เพื่อให้ได้ข้อมูลหลากหลายมุมมอง โดยประเด็นการสัมภาษณ์มีรายละเอียด ดังนี้

ประเด็นสัมภาษณ์สำหรับทนายความ มีดังนี้

1. คิดเห็นอย่างไรกับวิธีการและขั้นตอนการจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจ
2. คิดเห็นอย่างไรกับการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม
3. คิดว่าสิทธิผู้ต้องหาในชั้นจับกุมเป็นอย่างไร ดีพอหรือยัง หากยังไม่ดีพอควรจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร
4. คิดว่าในปัจจุบันนี้ทนายความมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจหรือไม่ อย่างไร
5. หากจะให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในบันทึกจับกุมชั้นจับกุมผู้ต้องหา ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร
6. นอกจากทนายความแล้ว ควรมีหน่วยงานใด หรือองค์กรใดที่ควรมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมผู้ต้องหาหรือไม่ อย่างไร
7. คิดเห็นอย่างไรกับบทบาทของทนายความที่ทำหน้าที่ด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน ในกระบวนการยุติธรรมไทยโดยเฉพาะกรณีการจับกุมของพนักงานตำรวจ
8. ในการทำหน้าที่เป็นทนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทยโดยเฉพาะกรณีการจับกุมของพนักงานตำรวจ ท่านพบปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง และมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

ประเด็นสัมภาษณ์สำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีดังนี้

1. วิธีการและขั้นตอนการจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจ
2. การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม
3. คิดว่าสิทธิผู้ต้องหาในชั้นจับกุมเป็นอย่างไร ดีพอหรือยัง หากยังไม่ดีพอควรจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร
4. คิดว่าในปัจจุบันนี้ทนายความมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจหรือไม่ อย่างไร
5. คิดเห็นอย่างไรถ้าหากจะให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในบันทึกจับกุมชั้นจับกุมผู้ต้องหา
6. คิดว่านอกจากทนายความแล้ว ควรจะมีหน่วยงานใด หรือองค์กรใดที่ควรมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมผู้ต้องหาหรือไม่ อย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรากฎหมาย ตำราวิชาการ บทความ วารสาร ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ กฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มาตรา 7/1 และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายมาถอดแบบสัมภาษณ์เป็นประเด็น และนำทฤษฎีทางกฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ Crime Control, Due Process ระบบและหลักเกณฑ์การมีทนายความขอแรงในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ มาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมด้วย
2. การจัดเรียงข้อมูลงานวิจัยตามประเด็นที่สำคัญแล้วดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล
3. นำข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดและประเด็นการสัมภาษณ์มาใช้ประกอบกันในการวิเคราะห์ในลักษณะผสมผสานข้อมูลเข้าด้วยกัน และสรุปประเด็นปัญหาและข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าและอุปสรรคในการมีทัศนคติความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงาน ตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัด เชียงราย มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อศึกษากฎหมาย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาท ของทัศนคติความขอแรงในชั้นจับกุม ทั้งไทยและต่างประเทศ เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ ทัศนคติและอุปสรรคที่ทัศนคติและเจ้าหน้าที่ตำรวจ มีต่อเรื่องบทบาทของทัศนคติ ความขอแรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม และเพื่อค้นหาแนวทางหรือมาตรการทาง กฎหมายที่เหมาะสมในเรื่องบทบาทของทัศนคติความขอแรงที่เหมาะสมในชั้นจับกุมของพนักงาน ตำรวจ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามวิธีดำเนินการวิจัยและนำเสนอผลการศึกษาดังนี้

1. วิเคราะห์กฎหมายไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับบทบาททัศนคติความขอแรง ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม
2. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทัศนคติความขอแรงเกี่ยวกับทัศนคติกระบวนการ จับกุมของพนักงานตำรวจและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม
3. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับบทบาทของทัศนคติ ความขอแรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม
4. วิเคราะห์หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับบทบาททัศนคติความขอแรงในชั้นจับกุมของ พนักงานตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1

วิเคราะห์กฎหมายไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับบทบาททัศนคติความขอแรงในการ คุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ให้ความสำคัญแก่การให้ความ ช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนอย่างชัดเจนยิ่งกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆของไทย แม้ใน คดีแพ่ง ก็ยังบัญญัติให้บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐด้วยตามที่ กฎหมายบัญญัติ

สำหรับในคดีอาญา มีบทบัญญัติให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย ไว้ โดยเฉพาะเจาะจงถึง 3 มาตรา ดังนี้

มาตรา 242 วรรคหนึ่ง : ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับความ ช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

บทบัญญัติดังกล่าวนี้ ได้แบ่งความช่วยเหลือ ออกเป็นสองกรณี คือ (1) กรณีผู้ต้องหา หรือจำเลยคดีอาญาทั่วไปที่ได้ถูกควบคุม หรือคุมขัง กับ (2) กรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยถูก ควบคุมหรือคุมขัง และไม่อาจหาทนายความได้ ในกรณีรัฐธรรมนูญบัญญัติ แยกออกมาว่า “รัฐต้องให้ความช่วยเหลือ โดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว” โดยมีได้มีเงื่อนไขให้ต้องมี กฎหมายอนุวัติการแต่อย่างใด ดังนั้น แม้จะมีได้มีกฎหมายอนุวัติการมารองรับรัฐก็ต้องทำ หน้าที่นี้ตามรัฐธรรมนูญโดยตรง

มาตรา 241 วรรคสอง : ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความ หรือผู้ซึ่งตน ไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้สิทธิของผู้ต้องหาข้อนี้เป็นสิทธิที่สืบต่อ (derivative right) มาจากสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือ จากทนายความขอแรงตามมาตรา 242 วรรคหนึ่งนั่นเอง กล่าวคือ เมื่อมีทนายความมาช่วยเหลือแล้ว ก็มีสิทธิขอให้ทนายความเข้าฟังการสอบปากคำ ตนได้ เพื่อคอยให้ความช่วยเหลือแนะนำในทางที่ชอบ เพราะมีเช่นนั้นทนายความก็ไม่อาจ ช่วยเหลือผู้ต้องหาได้จริง

มาตรา 239 วรรคสาม : บุคคลผู้ถูกควบคุม คุมขัง หรือ จำคุก ย่อมมีสิทธิพบ และปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควรสิทธิของผู้ต้องหา และจำเลยที่ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ที่ได้พบและปรึกษากับทนายความเป็นการเฉพาะตัวนี้ มีขึ้นเพื่อให้ทนายความสามารถเข้ามาช่วยเหลือผู้ต้องหาและจำเลยได้ตามหน้าที่จึงเป็นสิทธิที่ สืบต่อ (derivative right) มาจากสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความ (right to counsel) อีกประการหนึ่ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้มีบทบัญญัติในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหา หรือจำเลยที่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ ไว้ในมาตรา 40 ดังต่อไปนี้

“บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

1. สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็วและทั่วถึง
2. สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง การได้รับพิจารณาอย่างเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารที่เพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้งและพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษาหรือคำสั่ง
3. บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้องและเป็นธรรม
4. ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตาม กระบวนการยุติธรรม

5. ผู้ต้องหาหรือจำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ

6. เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทางเพศ

7. ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

8. ในคดีแพ่งบุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ

การจัดหาทนายความขอแรงโดยรัฐของประเทศตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้หลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในเรื่องทรัพย์สิน เสรีภาพ การศึกษา การเลือกนับถือศาสนา โดยเริ่มจาก

ส่วนที่ 2 ว่าด้วยบททั่วไป (มาตรา 26-29)

มาตรา 26 บัญญัติว่า การใช้อำนาจขององค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญนี้ ส่วนเรื่องการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 27 ซึ่งบัญญัติว่า สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยายหรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวงและส่วนของสิทธิในกระบวนการยุติธรรมนี้ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติไว้ในหมวดของสิทธิเสรีภาพเช่นเดียวกัน โดยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 39 และ 40 ซึ่งสาระสำคัญของบทบัญญัติดังกล่าวในส่วนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำผิดไม่ได้ นอกจากนี้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวน หรือการพิจารณาที่รวดเร็วและเป็นธรรมและยังได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญกำหนดให้ทนายความเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญภายใต้กระบวนการยุติธรรมแห่งประเทศไทย ที่จะช่วยพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย ช่วยปกป้องสิทธิของจำเลยที่พึงได้รับจนกว่าคดีจะถึงที่สุด เพราะระบบกฎหมายของไทยเป็นระบบกล่าวหา กล่าวคือจำเลยมักถูกกล่าวหาโดยข้อกล่าวอ้างจากพนักงานตำรวจ และอัยการว่ากระทำความผิดทางกฎหมายอาญา ซึ่งจะเป็นผลให้จำเลยในคดีอาญาจำต้องพิสูจน์ข้อกล่าวหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงานตำรวจ หรืออัยการ หรือแม้แต่ข้าราชการตุลาการในขณะที่จำเลย ไม่มีบุคคลใดที่จะช่วยเหลือข้อพิสูจน์ของตนได้เลยแตกต่างจากรัฐที่มีอำนาจ และบุคคลที่เชี่ยวชาญทางกฎหมายมากกว่าจำเลย จึงทำให้ทนายความของจำเลยมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องใช้วิชาชีพของตนเข้าช่วยเหลือจำเลย ทั้งนี้เพื่อให้ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสมดุลกันได้ แต่ประสิทธิภาพของทนายใหม่ยังมีข้อบกพร่องอยู่มากเมื่อทนายความเหล่านี้เข้าลางชื่อเป็นทนายความขอแรง ก็ไม่มีประสบการณ์หรือขาดความเข้าใจในการว่าความอันเป็นผลทำให้ความยุติธรรมเสียไปและส่งผลโดยตรงต่อจำเลย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้หลายประการด้วยกัน

มาตรา 25 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำกรานั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีการตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา 29 บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลา ที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่า โทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลา ที่กระทำความผิดมิได้

ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมี คำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็น ผู้กระทำความผิดมิได้

การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกัน มิให้มีการหลบหนี

ในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียก หลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 68 รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร

รัฐพึงมีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติ หน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใด ๆ

รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือ ผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทนายความให้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ กฎหมายใดจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ย่อมเป็นอันใช้ไม่ได้

เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 นับได้ว่าเป็น การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมครั้งยิ่งใหญ่ของไทยโดยรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้ตระหนัก ถึงความสำคัญในเรื่องสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน โดยกำหนดให้ผู้ต้องหาหรือ จำเลยในคดีอาญามีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ความที่ กฎหมายบัญญัติและในกรณีที่ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจจัดหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความ ช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ส่งผลให้ ต่อมา ในปี พ.ศ. 2547 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตาม พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 โดยมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้สอดคล้อง

กับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญใน 6 ประเด็น คือ (1) การจับ (2) การค้น (3) การขัง (4) การปล่อยชั่วคราว (5) การสอบสวน และ (6) การพิจารณาคดีอาญา ให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม โดยการจับและสิทธิของผู้ถูกจับ ได้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 7/1 ดังนี้

มาตรา 7/1 ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน⁴⁸

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา มีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง

สิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมตัวหรือขังตามมาตรา^{นี้}รวม 5 ประการ อาจแยกสิทธิออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทแรก คือ สิทธิของผู้ถูกจับ หรือสิทธิของผู้ต้องหาโดยแท้ ได้แก่ สิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมหรือสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

ประเภทที่สอง คือ สิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาในฐานะเป็นสิทธิมนุษยชน คือ สิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร และสิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

เดิมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการบัญญัติถึงสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับ ในขณะที่ถูกจับหรือในการขณะถูกควบคุมขังว่า

1. พบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง
2. ได้รับการเยี่ยมตามสมควร
3. ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา มีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง

โดยให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหาเป็นผู้แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิดังกล่าว

สิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขังนี้ เป็นผลมาจากการเรียกร้องสิทธิของผู้ดำเนินคดีอาญา และถูกจำกัดเสรีภาพโดยอำนาจของรัฐ โดยถูกควบคุมโดยพนักงานสอบสวนหรือขังโดยอำนาจศาลและบัญญัติให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแจ้งสิทธิ

⁴⁸ สวัสดิการสำนักประธานศาลฎีกา สวัสดิการสำนักวิชาการศาลยุติธรรม, **ข้อพิจารณาประกอบ**

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547,

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2547), หน้า 33.

ดังกล่าวให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาทราบด้วย ซึ่งสิทธิตามมาตรา 7 ทวิ แสดงให้เห็นว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานแห่งสิทธิในคดีอาญาด้วย

ต่อมา ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมสิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือคุมขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วงใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก โดยได้ถูกแก้ไขเพิ่มเติมใหม่และให้ยกเลิกความในมาตรา 7 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 โดยได้นำบทบัญญัติใน **มาตรา 7/1** โดยเพิ่มเติมในส่วนของการให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วงใจเข้าฟังการสอบปากคำของตนในชั้นสอบสวน

จากบทบัญญัติของวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 7/1 เป็นการแก้ไขมาตรา 7 ทวิ ใหม่ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทั้งในเรื่องของการได้พบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับคำปรึกษาทนายความอย่างเต็มที่ และหากผู้ถูกควบคุมและถูกจับมีทนายความเอง ก็สามารถที่จะให้ทนายความที่ตนแต่งตั้งเข้าพบและเข้าฟังการสอบปากคำในชั้นสอบสวนได้ แต่หากผู้ถูกควบคุมและถูกจับไม่มีทนายความของตนเอง สามารถแจ้งมายังพนักงานสอบสวน เพื่อขอให้จัดทนายความเข้าร่วมในการสอบปากคำได้

สำหรับความในอนุมาตรา (2) ที่บัญญัติขึ้นใหม่ก็เพื่อรับรองสิทธิของผู้ต้องหาที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วงใจเข้าฟังการสอบสวนข้อหาของพนักงานสอบสวนได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการอนุวัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550

จากการอนุวัติกฎหมายตามมาตราที่แก้ไขใหม่เป็นการรับรองสิทธิพื้นฐานของผู้ที่ถูกจับ ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขังเพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550

นอกจากนั้นในมาตรา 7/1 วรรคสอง ยังมีการเพิ่มคำว่า “ทราบในโอกาสแรก” ไว้ด้วย หมายความว่า เป็นหน้าที่ของผู้จับหรือพนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธิตามวรรคแรกให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาทราบโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะกฎหมายใช้คำว่า “ในโอกาสแรก” นั้น หมายความว่า หากมีอุปสรรคหรือความล่าช้า ด้วยเหตุใดที่ผู้จับหรือพนักงานสอบสวนไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวในโอกาสแรกได้ ต้องทำบันทึกสาเหตุหรืออุปสรรคนั้นไว้เพื่อความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง

เมื่อมาตรา 7/1 เป็นการบัญญัติถึงเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับในขณะที่ถูกควบคุมตัวหรือในขณะที่ถูกจับแล้ว ขั้นตอนต่อมาก็จะเป็นเรื่องในชั้นสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้มีการบัญญัติในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาไว้ในมาตรา 134/1 ว่า ในก่อน

เริ่มและถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนแจ้งถึงสิทธิว่าตนเอง สามารถมีทนายความเข้าร่วมในการสอบปากคำได้ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาให้

การกำหนดในมาตรา 134/1 ในเรื่องการแต่งตั้งทนายความให้ผู้ต้องหาตามที่บัญญัติไว้ โดยเริ่มตั้งแต่ชั้นสอบสวน และมีการกำหนดเพิ่มเรื่องกรณีจำเป็นเร่งด่วน และทนายความไม่สามารถมาพบผู้ต้องหาโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวน หรือแจ้งไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ก็ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนได้ โดยไม่ต้องรอทนายความ และมีการกำหนดเพิ่มเติมสิทธิการมีทนายความนั้นสอบสวนของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามรัฐธรรมนูญ ในมาตรา 134/1 วรรคสอง กำหนดให้ใช้บังคับเมื่อพ้น 180 วันนับแต่วันประกาศราชกิจจานุเบกษา คือใช้บังคับวันที่ 23 มิถุนายน 2548 เป็นต้นไป มาตรานี้จึงเป็นการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย

ในประเด็นนี้จึงเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ที่จะต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาทราบว่ามีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และให้ทนายความหรือผู้ที่ตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำของตนได้ในชั้นสอบสวน หากพนักงานสอบสวนไม่ได้แจ้งสิทธิดังกล่าวแล้ว จะทำให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมายทันที และศาลจะไม่รับฟังพยานหลักฐานจากการสอบสวนที่มีชอบนั้นมาลงโทษจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226

จากการศึกษากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศต่าง ๆ มีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิแก่ผู้ต้องหาและจำเลยเพื่อให้สามารถนำเสนอข้อเท็จจริงในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งสิทธิประการหนึ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้ต้องหาและจำเลยสามารถต่อสู้คดี คือ สิทธิที่จะมีทนายความ ซึ่งระบบการพิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ มีลักษณะดังนี้

ประเทศฝรั่งเศส เป็นประเทศที่ใช้กฎหมาย Civil law การให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย กฎหมายกำหนดให้มีการจัดหาทนายความให้ตั้งแต่ในชั้นจับกุม การสอบปากคำ การไต่สวน มูลฟ้อง การพิจารณาและกระบวนการอื่น ๆ จนสิ้นสุดคดี หมายความว่ากฎหมายให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย โดยเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ศาลจึงมีบทบาทในการดำเนินคดีและทำหน้าที่ค้นหาความจริง ตั้งแต่ชั้นสอบสวนตลอดจนกระทั่งการดำเนินคดีในศาล โดยจะแบ่งขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 2 ขั้นตอน โดยขั้นตอนแรกก่อนฟ้องคดีอาญาเป็นขั้นตอนการหาข้อเท็จจริงก่อนฟ้อง ซึ่งผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบคนแรกคือเจ้าพนักงานตำรวจ อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจของประเทศฝรั่งเศสก็คล้ายคลึงกับประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

โดยในการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจของประเทศฝรั่งเศสนั้นจะกระทำร่วมกันกับพนักงานอัยการ ซึ่งผู้อำนวยการหน้าทีในการกำกับดูแลการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจต่างกับในประเทศไทยที่เจ้าพนักงานตำรวจจะทำการสอบสวนภายใต้อำนาจหน้าที่ของตนเองจนเสร็จสิ้นแล้วจึงสรุปสำนวนทำความเข้าใจไปยังพนักงานสอบสวนอีกทีหนึ่ง พนักงานอัยการไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือกำกับดูแลการสอบสวนของพนักงานตำรวจแต่แรก ส่วนขั้นตอนหลังฟ้องจะเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาสอบสวน

สำหรับบทบาทและหน้าที่ของทนายความในคดีอาญานั้น ทนายความจะไม่มีบทบาทซักค้านพยานในการดำเนินคดี แต่มีบทบาทคอยให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยในฐานะเป็นผู้ร่วมในการดำเนินคดีอาญาเพื่อคอยป้องกันมิให้เกิดการกระทำอันมิชอบในกระบวนการยุติธรรม หากปรากฏว่ามีการกระทำความผิดทนายความก็มีสิทธิคัดค้านการกระทำเช่นนั้นได้อันเป็นการให้ความช่วยเหลือจำเลยในลักษณะที่ศาลเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาค้นหาความจริงด้วยตนเอง และการมีส่วนร่วมของทนายความในชั้นจับกุม การพบปรึกษากับทนายความมีลักษณะเป็นการเยี่ยมตามมารยาท มากกว่าจะเป็นการปรึกษาหารือให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง

สำหรับประเทศเยอรมัน เป็นอีกหนึ่งประเทศที่ใช้กฎหมาย Civil law การพิจารณาคดีอาญาทุกคดีต้องมีทนายความช่วยเหลือในการพิจารณาคดีอาญาตลอด โดยถือว่าทนายความเป็นองค์กรหนึ่งที่ต้องร่วมอยู่ด้วยในระหว่างการพิจารณาคดี สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความสำคัญ คือ สิทธิในการที่จะมีทนายความช่วยเหลือ กฎหมายในประเทศเยอรมัน บังคับว่าจำเลยทุกคนต้องมีทนายความก่อนจึงจะเริ่มพิจารณาคดีได้ หากจำเลยไม่สามารถจัดหาทนายความเองได้ รัฐต้องจัดหาทนายความให้ โดยทนายความจะเริ่มมีบทบาทตั้งแต่ในชั้นสอบสวน

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของทนายความในชั้นจับกุม พบว่า ในประเทศเยอรมันให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตำรวจในการดำเนินคดีอาญา โดยจะเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาต่อเมื่อเป็นกระบวนการในชั้นจับกุม และสืบสวนสอบสวนเท่านั้น ผู้ที่สืบบทบาทอย่างสูงในการดำเนินคดีอาญาในชั้นสืบสวนสอบสวน คือ พนักงานอัยการ และไม่ปรากฏว่าให้ทนายความมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมแต่อย่างใด

ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่ใช้กฎหมาย Common Law มีระบบการพิจารณาคดีและการสืบพยานแบบระบบกล่าวหา สิทธิในการมีทนายถือเป็นสิทธิที่มีความสำคัญมากจนต้องมีการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ การจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในสหรัฐอเมริกาในปัจจุบันนี้ ระบบที่ใช้กันมากคือ Public Defender ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐที่มี

หน้าที่รับผิดชอบแตกต่างกันให้แก่จำเลยผู้ยากไร้ มีทนายความทำหน้าที่ประจำโดยได้รับเงินเดือนจากรัฐ และมีทนายความอาสาคอยดูแลการปฏิบัติหน้าที่อันเป็นการเปิดโอกาสให้ทนายความรุ่นใหม่ได้รับการฝึกฝนและถ่ายทอดประสบการณ์จากทนายความอาสา ข้อดีของสำนักงาน Public Defender คือสามารถรับคดีเป็นจำนวนมากและเริ่มรับคดีได้ตั้งแต่ชั้นสอบสวนกล่าวคือ ถ้าผู้ต้องหาที่ถูกเจ้าพนักงานตำรวจจับกุมเป็นผู้ยากไร้ไม่มีและต้องการทนายความ พนักงานสอบสวนสามารถแจ้งไปยังสำนักงาน Public Defender ให้ส่งทนายความไปดูแลผู้ต้องหา ระหว่างสอบสวนได้

สำหรับในประเทศอังกฤษ รัฐจะเป็นผู้จัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีที่มีโทษหนัก ไม่ได้จำกัดเฉพาะในคดีอาญาเท่านั้น ในคดีแพ่งจำเลยสามารถได้รับการจัดหาทนายความให้ ถ้าไม่มีเงินที่จะหาทนายความได้ การจัดหาทนายความให้แก่ผู้ยากไร้นอกจากรัฐบาลเป็นผู้ให้การช่วยเหลือแล้วนั้น ยังมีองค์กรเอกชนหรือองค์กรสาธารณกุศล หรือกลุ่มคุ้มครองผลประโยชน์ ให้บริการโดยไม่คิดมูลค่าแก่ประชาชนที่มีความจำเป็นต้องทนายความ

แนวคิดการมีทนายความช่วยเหลือแก่จำเลยทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญาถือหลักที่ว่าเป็นการรักษาผลประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้แก่จำเลยในคดีอาญาเพราะรัฐต้องบริหารกระบวนการยุติธรรมให้มีความยุติธรรม มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับแก่ประชาชน การก่อให้เกิดความยุติธรรมของจำเลยในคดีอาญา รัฐต้องจัดหาทนายความในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการต่อสู้คดี

รัฐบาลอังกฤษได้ดำเนินการตามแนวทางเพื่อให้บริการด้านทนายความแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา โดยจัดหาทนายความช่วยเหลือที่มีคุณภาพเพื่อมาช่วยเหลือไม่ว่าจะทำโดยสัญญาจ้างหรือรับเงินเดือนประจำ แต่ต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์การประกันคุณภาพในการให้ความช่วยเหลือเพราะรัฐต้องการควบคุมคุณภาพของทนายความที่รัฐจัดให้ต้องมีคุณภาพไม่ต่ำกว่าทนายความเอกชน

การจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยดังกล่าวข้างต้น เป็นสวัสดิการของรัฐ โดยผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิเลือกทนายความด้วยตนเอง โดยรัฐจะเป็นผู้รับผิดชอบในการจ่ายค่าทนายความให้ โดยยึดหลักการว่า ความยุติธรรมในการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง คือ การที่ศาลรับฟังข้อต่อสู้ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย และสรุปว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มีความรู้ หรือความสามารถที่จะชี้แจงถึงการกระทำของเขา ก็สามารถที่จะจ้างทนายความที่พูดหรือต่อสู้คดีแทนเขาได้ สิ่งสำคัญที่สุดของการรักษาความปลอดภัยในเสรีภาพของประชาชน ก็คือ ทนายความที่มีความสามารถและมีอิสระมากพอที่จะพูดแทนลูกความ

และสำหรับประชาชนที่ยากไร้ จำเป็นจะต้องได้รับสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากงบประมาณของรัฐที่จะจัดหาที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความให้

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทนายความขอแรงเกี่ยวกับทัศนคติกระบวนการจับกุมของพนักงานตำรวจและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม

ทนายความขอแรงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งทำหน้าที่ร่วมกับพนักงานตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาล ในการพิสูจน์ความถูกต้องเป็นธรรมของกระบวนการยุติธรรมให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปตามกรอบของอำนาจหน้าที่ภายใต้รัฐธรรมนูญและกฎหมาย ซึ่งการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเป็นระบบกล่าวหา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิต่าง ๆ ที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ โดยถือหลักการต่อสู้ที่เท่าเทียมกัน สิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย ถือเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินคดีอาญา โดยสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่ง คือ สิทธิการมีทนายความ และถือเป็นสิทธิของผู้ต้องหาในการต่อสู้คดี

จากการสัมภาษณ์ทนายความ เกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนการจับกุม การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจ **ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1** ได้ให้ข้อมูลว่า

“การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ปัจจุบันในบันทึกการจับกุมจะมีการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบทุกกรณี เพราะเป็นแบบฟอร์มสำเร็จรูป ส่วนรายละเอียดและพฤติการณ์แห่งคดีก็เพิ่มเติมไปในบันทึกการจับกุม มักจะมีการบังคับให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยรับสารภาพ และคิดว่าสิทธิผู้ต้องหาในชั้นจับกุมยังไม่ดีพอ ควรจะให้ผู้ต้องหาสิทธิปรึกษาทนายความเสียก่อนที่จะให้ลงลายมือชื่อได้”⁴⁹ และ**ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2** ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า⁵⁰ “วิธีการและขั้นตอนการจับกุมของพนักงานตำรวจ ในปัจจุบันผู้ต้องหาถูกพนักงานตำรวจจับกุม โดยไม่มีหน่วยงานอื่นร่วมในการจับกุมด้วย ทำให้มีการละเมิด และไม่มีการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ตามความเป็นจริง การจับกุมผู้ต้องหาไม่ว่าจะเป็นความผิดซึ่งหน้า หรือไม่ใช่ความผิดซึ่งหน้าจะมีการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบน้อยมาก หรืออาจจะไม่มีการแจ้งสิทธิตามกฎหมายให้ผู้ต้องหาทราบเลย และ

⁴⁹ นายเกรียงศักดิ์ เกียรติเวชช์, ประธานสภาทนายความจังหวัดเชียงราย, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁵⁰ ดร. ไพโรจน์ บุญประเสริฐ, ทนายความ, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

คิดว่าสิทธิผู้ต้องหาในชั้นจับกุมยังไม่ดีพอ เพราะขาดการตรวจสอบจากบุคคลภายนอก”

แม้ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ก็ตาม แต่การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นการจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจยังไม่เพียงพอ จากการสัมภาษณ์ทนายความ **ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3** ได้ให้ข้อมูลว่า⁵¹

“วิธีการและขั้นตอนการจับกุมเป็นวิธีการเฉพาะของพนักงานตำรวจที่จะจับกุมผู้ต้องหา เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดทางอาญาไม่ว่าบุคคลนั้นจะได้กระทำความผิดซึ่งหน้าหรือมีพฤติการณ์ควรสงสัยว่าบุคคลนั้นน่าจะก่อเหตุร้ายหรือบุคคลนั้นจะหลบหนีจากการกระทำความผิด ส่วนการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบนั้นจะถูกบันทึกในแบบฟอร์มบันทึกจับกุมของพนักงานตำรวจ แต่ไม่มีหลักฐานอื่นหรือพยานบุคคลยืนยันถึงการแจ้งสิทธินั้นว่าได้มีการแจ้งข้อความสิทธิของผู้ต้องหาให้รับทราบ” และ **ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 4** ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “ในบันทึกการจับกุมของพนักงานตำรวจจะมีการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบทุกกรณี เพราะเป็นแบบฟอร์มสำเร็จรูป แต่ในทางปฏิบัติในบางกรณีอาจไม่ชัดเจน มักจะมีการบังคับให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยรับสารภาพ และคิดว่าสิทธิผู้ต้องหาในชั้นจับกุมยังไม่ดีพอ ควรจะให้ผู้ต้องหาได้รับสิทธิในการปรึกษาทนายความก่อนที่จะให้ลงลายมือชื่อในบันทึกการจับกุม”⁵²

จากสภาพความเป็นจริงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย ปรากฏว่าการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิตามที่เจตนารมณ์ของกฎหมาย เนื่องจากบทบัญญัติกฎหมายยังมีข้อบกพร่อง มีช่องว่าง การให้ความช่วยเหลือโดยการจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่ทั่วถึง ซึ่ง **ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 5** ได้ให้ข้อมูลว่า

“วิธีการและขั้นตอนการจับกุมเป็นวิธีการเฉพาะของตำรวจที่จะจับกุมผู้ต้องหา ในส่วนของการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ตำรวจจะทำบันทึกการจับกุมโดยมีการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบและให้ผู้ต้องหาลงลายมือชื่อในบันทึกการจับกุมทุกครั้ง แต่ในความเป็นจริงการจับกุมผู้ต้องหาไม่ว่าจะเป็นความผิด

⁵¹ นายปฐม ศรีบุญมี, ทนายความ, 26 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁵² นายอภิชัย พรหมมินทร์, ทนายความ, 26 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

ซึ่งหน้า หรือไม่ใช่ความผิดซึ่งหน้านั้นตำรวจจะไม่มีการแจ้งสิทธิตามกฎหมายให้ผู้ต้องหาทราบ แต่จะให้ผู้ต้องหาลงลายมือชื่อในบันทึกการจับกุมทันที โดยที่ผู้ต้องหาไม่ทราบถึงสิทธิที่สามารถจะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวได้”⁵³

จะเห็นได้ว่าวิธีการและขั้นตอนการจับกุม การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ เป็นวิธีการเฉพาะของพนักงานตำรวจที่จะจับกุมผู้ต้องหา ส่วนการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบนั้นจะถูกระบุไว้ในแบบฟอร์มบันทึกจับกุมของพนักงานตำรวจ

จากการสัมภาษณ์ทนายความ เกี่ยวกับบทบาทของทนายความขอแรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม **ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1** ให้ข้อมูลว่า

“ปัจจุบันทนายความไม่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมเลย ซึ่งทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่อาจปรึกษาคดีได้ ทำให้ไม่อาจเข้าถึงความยุติธรรมในเบื้องต้น ควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาใหม่ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ควรให้ทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในบันทึกจับกุม แต่ไม่ควรให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็น การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลมากเกินไป”⁵⁴ และ**ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2** ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า⁵⁵ “ทนายความไม่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจเลย และเห็นด้วยที่จะให้ทนายความอยู่ร่วมในขณะที่มีการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นจับกุมให้ผู้ต้องหาในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป นอกจากนี้ในชั้นจับกุมผู้ต้องหาควรให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือพนักงานอัยการมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมผู้ต้องหาด้วย ในส่วนเรื่องบทบาทของทนายความที่ทำหน้าที่ด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม คิดว่าทนายความยังไม่มีอำนาจและไม่มีกฎหมายรองรับให้ทำหน้าที่ด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะกรณีจับกุมผู้ต้องหาของเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคนี้คือ ควรมีกฎหมายรองรับให้ทนายความเข้าพบผู้ต้องหาหรือจำเลย ตั้งแต่เริ่มถูกจับกุมจนถึงสิ้นสุดกระบวนการทางคดี การเข้าพบปรึกษาคดีจะต้องได้รับ

⁵³ นายประมิน ตุมประธาน, ทนายความ, 27 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁵⁴ นายเกรียงศักดิ์ เกียรติเวชช์, ประธานสภาทนายความจังหวัดเชียงราย, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁵⁵ ดร. ไพโรจน์ บุญประเสริฐ, ทนายความ, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

ความสะดวกจากพนักงานเจ้าหน้าที่และสามารถเข้าพบเป็นการส่วนตัวได้ตลอด 24 ชั่วโมง”

นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3 ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “ในชั้นจับกุมทนายความไม่มีบทบาทและไม่มีส่วนร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจทุกกรณี เห็นด้วยให้ทนายความควรเข้าไปมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาทุกกรณี โดยเฉพาะในคดีที่มีความสำคัญ อย่างเช่น คดียาเสพติด คดีค้ำมนุษย์ คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน เป็นต้น”⁵⁶

ในชั้นจับกุมทนายความจะมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือกับผู้ต้องหาหรือผู้กระทำผิดกับเหยื่อ โดยพบกับผู้ต้องหาหรือผู้กระทำผิดเป็นการเฉพาะตัว ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา และให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิที่พึงมี เช่น มีสิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็น การเฉพาะตัวได้ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้พูดจาอย่างเปิดเผยกับทนายความ อาจทำให้ทนายความได้แนวทางรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อต่อสู้คดีซึ่งย่อมดีกว่าที่ผู้ต้องหาจะปกปิดเก็บข้อเท็จจริงหรือการกระทำผิดไว้แต่เพียงผู้เดียว ทนายความอาจให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์เพื่อนำไปสู่เหตุบรรเทาโทษหรือลดโทษได้ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 4 ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า

“ในอดีต ทนายความถูกจำกัดบทบาทในการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน ตั้งแต่มีรัฐธรรมนูญ 2540 ทนายความมีบทบาทมากขึ้น ทำให้สิทธิของผู้ต้องหาชัดเจนขึ้น ผู้ต้องหาที่มีสิทธิพบทนายความได้รับการให้คำปรึกษา ได้รับการให้คำแนะนำ และทนายความยังได้มีบทบาทในการมีส่วนช่วยเหลือตำรวจ บางคดีทนายความให้คำแนะนำผู้ต้องหาได้ถูกต้อง ในการถูกจับกุมไม่ว่าจะเป็นการกระทำผิดซึ่งหน้าหรือถูกจับตามหมายจับ ถ้าเขากระทำผิดจริงและข้อหาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจตั้งตรงตามข้อเท็จจริง ก็แนะนำให้เขาปรับสภาพเพื่อเขาจะได้รับสิทธิลดโทษครึ่งหนึ่ง แต่ถ้าตั้งข้อหาเกินความจริง ก็ไม่ควรให้การปรับสภาพ ซึ่งในเบื้องต้นถ้าทนายความได้เข้าไปในชั้นจับกุม ก็จะทำให้กระบวนการยุติธรรมโปร่งใสและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายได้มากขึ้น”⁵⁷ และผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 5 ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า⁵⁸ “บทบาทของทนายความจะต้องดูในเรื่องของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และดู

⁵⁶ นายปฐม ศรีบุญมี, ทนายความ, 26 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁵⁷ นายอภิชัย พรหมมินทร์, ทนายความ, 26 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁵⁸ นายประมิน ตุ่มประธาน, ทนายความ, 27 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

ในเรื่องของสิทธิของผู้ต้องหาที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหา นั้น ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาไม่ได้เป็นผู้กระทำผิด ดังนั้นเมื่อเราไปพบผู้ต้องหาในชั้นจับกุม สิ่งแรกที่เราจะต้องรีบทำก่อนคือ สอบข้อเท็จจริง ให้รู้บ้าง ถ้ามีโอกาสก็ใช้สิทธิให้การ เพื่อสอบถามข้อเท็จจริงว่าได้กระทำผิดหรือไม่ หรือถ้าไม่ได้กระทำความผิดและเหตุใดจึงได้ตกเป็นผู้ต้องหา ข้อเท็จจริงเบื้องต้นเท่าที่ทำได้ และก็แนะนำสิทธิของผู้ต้องหาซึ่งประชาชนไม่รู้ แต่ทนายความรู้ คือ หนึ่งในสิทธิที่เขาจะได้รับว่าสิทธิของเขามีอะไรบ้าง คือ ให้การหรือไม่ให้การกับพนักงานสอบสวนก็ได้ หรือรับสารภาพ ปฏิเสธ ภาคเสธ ถ้ากระทำผิดเราก็ให้เขารับสารภาพ โทษหนักก็จะเป็นเบา ถ้าหากว่ามีส่วนเกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้เป็นผู้กระทำผิดก็จะเป็นเชิงในส่วนของการภาคเสธ แต่ว่าไม่ได้กระทำความผิดก็คือ ปฏิเสธ ก็คือทนายความเราจะเข้าไปในชั้นจับกุมหรือสอบสวนแล้วแต่ คือ เข้าไปให้คำแนะนำ พบตัวเขาและให้คำแนะนำ”

ข้อสังเกต ปัญหาที่ทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทยยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ประกอบด้วย การละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย การไม่แจ้งสิทธิของผู้ต้องหา การข่มขู่ คุกคาม

ข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหาอุปสรรค พบว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวไว้ ณ ที่คุมขังในสถานีตำรวจ ผู้ต้องหาไม่สามารถพบทนายความได้โดยสะดวก เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจกีดกันหรือถ่วงเวลาทนายความ เพื่อใช้วิธีต่าง ๆ บีบบังคับผู้ต้องหาให้รับสารภาพ หรือรีดไถเอาเงินเพื่อหวังคดีหรือทำให้หลักฐานอ่อนลง สิทธิผู้ต้องหาในชั้นจับกุมถือได้ว่าดีพอสมควร หากมีการปรับปรุงควรเพิ่มสิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ออกแถลงข่าวร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลตามกฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งถือเป็นหลักสากล

ปัจจุบันทนายความมีบทบาทรวมในชั้นจับกุมน้อยมาก เนื่องจากเวลาที่มีการจับกุมนั้นมักเป็นการจับกุมที่เกิดขึ้นปัจจุบันทันด่วน ทนายความจึงมีความเห็นว่าเป็นการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในบันทึกจับกุม ชั้นจับกุมผู้ต้องหา เนื่องจากคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปนั้น ถือว่าเป็นคดีอาญาที่มีอัตราโทษร้ายแรง และส่งผลกระทบต่อชีวิต และเสรีภาพของผู้ต้องหาเป็นอย่างมาก ดังนั้น เพื่อรักษาสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม จำต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาเพื่อทนายความจะได้คัดค้าน หากมีการแจ้งข้อกล่าวหาไม่ถูกต้อง

จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่ามีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ บทบาทของ
 หน่วยงานในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม มีปัจจัยหลายประการที่มีผลกระทบต่อ
 การปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล อุปสรรคภายใน ก็คือ
 ความรู้ ความเข้าใจและจิตสำนึกของหน่วยงานบางคนในเรื่องเหล่านี้ก็ยังไม่เต็มที่ ทั้งที่สภา
 หน่วยงานก็พยายามให้มีการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจสิทธิมากขึ้น สิทธิของผู้ต้องหา
 ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ตามกฎหมาย อุปสรรคด้านการกำหนดประสิทธิภาพหรือคุณภาพของ
 หน่วยงานที่รัฐจัดทำให้ ปัจจุบันยังขาดการกลั่นกรองถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของ
 หน่วยงานที่จะทำงานพิทักษ์สิทธิให้กับผู้ต้องหา การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมตาม
 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 ซึ่งหน่วยงานมีบทบาทหรือมี
 ส่วนร่วมในชั้นจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจค่อนข้างน้อย เนื่องจากเวลาที่มีการจับกุมผู้ต้องหา
 มักเป็นการจับกุมที่เกิดขึ้นโดยปัจจุบันทันด่วน ผู้ถูกจับจึงไม่ทราบมาก่อนว่าตนจะถูกจับกุม
 และผู้ต้องหาจะสู้ค่าทนายความไม่ไหว โดยส่วนมากทนายความจะมีบทบาทในชั้นสอบสวน
 ซึ่งพนักงานสอบสวนเห็นด้วย หากจะให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าในคดีอาญาที่มีอัตราโทษ
 จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในบันทึกจับกุม
 ชั้นจับกุมผู้ต้องหา เนื่องจากเป็นคดีที่มีอัตราโทษสูง ทำให้ผู้ต้องหาได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่
 หากทนายความสามารถอธิบายข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายทำให้ผู้ต้องหาทราบตามประมวล
 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ควรจะต้องสอบถามความสมัครใจของผู้ต้องหาด้วยว่า
 ต้องการทนายความร่วมหรือไม่ หน่วยงานที่น่าจะมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมนอกจากทนายความ
 แล้วน่าจะมีพนักงานอัยการเพราะพนักงานอัยการจะได้อธิบายข้อเท็จจริง และข้อกล่าวหาให้
 ผู้ต้องหาได้อย่างถูกต้อง ลดปัญหาการสั่งไม่ฟ้องในชั้นพนักงานอัยการ และในชั้นศาล ทำให้
 การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไม่ล่าช้า

ตามที่กฎหมายบัญญัติให้สิทธิผู้ต้องหาในการมีทนายความในชั้นจับกุม ชั้นสอบสวน
 และชั้นพิจารณาคดีแล้วก็ตาม แต่ในชั้นจับกุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
 ยังมิได้กำหนดเป็นที่แน่ชัดว่าในคดีอาญาที่มีอัตราโทษรุนแรง คือ อัตราโทษตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป
 เมื่อได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาและมีการควบคุมตัวผู้ถูกจับแล้ว ต้องมีการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ให้ผู้ที่
 ถูกจับทราบ หากผู้ที่ถูกจับนั้นแจ้งต่อพนักงานสอบสวนว่า การจับไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้
 พนักงานสอบสวนที่ได้รับตัวผู้ถูกจับ นำตัวผู้ถูกจับไปศาลเพื่อตรวจสอบการจับกุมโดยไม่ชักช้า
 โดยรัฐต้องจัดหาทนายความมาให้คำปรึกษาแก่ผู้ถูกจับในการตรวจสอบการจับกุมด้วย เพื่อให้
 ทนายความจะได้ชี้แจงถึงข้อกฎหมายที่ถูกต้องเหมาะสมตามข้อเท็จจริงของผู้ต้องหา เพื่อให้
 ผู้ต้องหาได้รับความเป็นธรรมที่ผู้ต้องหาควรจะได้รับในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และ

เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจรัฐ รวมถึงมีการคัดค้านหากเจ้าพนักงานตำรวจแจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหาที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง อันเป็นการถ่วงดุลอำนาจรัฐ ทำให้ผู้ต้องหาได้รับความเป็นธรรม

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายของประเทศไทยที่คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม นั้นยังไม่เพียงพอในเรื่องของการมีทนายความในชั้นจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจ ทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ และจากการสัมภาษณ์ทนายความ ต่างมีความเห็นตรงกันที่จะให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในบันทึกจับกุมชั้นจับกุมผู้ต้องหา เพราะเป็นคดีอาญาที่มีอัตราโทษรุนแรงส่งผลกระทบต่อชีวิตและเสรีภาพของผู้ต้องหาเป็นอย่างมาก โดยทนายความสามารถอธิบายข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายให้ผู้ต้องหาทราบ เพื่อผู้ต้องหาจะได้รับคำปรึกษาทางกฎหมาย และมั่นใจว่าจะไม่ถูกกลั่นแกล้ง ดังนั้นเพื่อรักษาลิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมที่มีข้อหาอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปเมื่อได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาและมีการควบคุมตัวผู้ต้องหาแล้ว ต้องมีการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ให้ผู้ที่ถูกจับทราบ และในคดีที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป หากผู้ถูกจับแจ้งต่อพนักงานสอบสวนว่าการจับกุมไม่ชอบ ให้พนักงานสอบสวนที่ได้รับตัวผู้ถูกจับนำตัวผู้ถูกจับไปศาลเพื่อตรวจสอบการจับกุมโดยไม่ชักช้า ถ้าผู้ถูกจับยังไม่มียกยอความให้ศาลแต่งตั้งทนายความให้ หากการจับเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ก็ให้ปล่อยตัวผู้ถูกจับไป

วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับบทบาทของทนายความขอแรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกและเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์สูง เพื่อเก็บข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ แล้ววิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของทนายความขอแรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในชั้นจับกุมได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนการจับกุมการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1 ให้ข้อมูลว่า⁵⁹

⁵⁹ พ.ต.ท. ศิลา บุตตะลอบ, รองผู้กำกับการ (สอบสวน) สภ.แม่เจดีย์ จังหวัดเชียงราย, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

“การจับกุมผู้ต้องหา เป็นขั้นตอนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการจับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด แต่ยังไม่ได้ถูกฟ้องดำเนินคดีต่อศาล โดยเรียกว่า “ผู้ต้องหา” ในการจับกุมผู้ต้องหา เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งให้ผู้ที่ถูกจับทราบว่าจะต้องถูกจับ โดยแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ หากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับ พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งญาติ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมที่สามารถดำเนินการได้โดยสะดวก หากผู้ถูกจับขัดขวาง หรือจะขัดขวางการจับหรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนีผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับนั้น เสร็จแล้วทำบันทึกการจับกุมผู้ต้องหาซึ่งสามารถทำได้ในที่ที่เกิดเหตุ หรือที่สถานีตำรวจ และต้องมอบสำเนาให้ผู้ต้องหาเสมอ จากนั้นมอบตัวผู้ต้องหาให้กับพนักงานสอบสวนโดยลงบันทึกประจำวันเกี่ยวกับคดีไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งในการนี้เจ้าหน้าที่ประจำวันหรือเสมียนประจำวันต้องแจ้งสิทธิตามมาตรา 7/1 ให้ผู้ต้องหาทราบ”

นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2 ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่จะต้องประมวลว่าความผิดที่เกิดขึ้นนั้นมีใครเป็นผู้เสียหาย และใครคือ ผู้กระทำผิด เพื่อเป็นข้อมูลในการสืบสวน และจับกุมผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งการจับกุม มี 2 ประเภท คือ การจับกุมความผิดซึ่งหน้า และการจับกุมตามหมายจับในการจับกุมและแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมนั้น เจ้าหน้าที่ผู้จับกุมต้องแจ้งผู้ถูกจับว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิพบทนายความ หรือผู้ที่ไว้วางใจ มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย และมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้”⁶⁰

และผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3 ให้ข้อมูลสนับสนุนว่า⁶¹ “การจับกุมในปัจจุบันถือตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419//2556 ข้อ 3 ซึ่งกำหนดว่า

⁶⁰ ร.ต.อ. นันทปรีชา ท่วงที, รองสืบสวน กองกับการสืบสวน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁶¹ พ.ต.ท. เทิดสยาม บุญยะเสนา, รองผู้กำกับการ (สอบสวน) กองกำกับการสืบสวน 4 ตำรวจภูธรภาค 5, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

การจับ เป็นการกระทำให้ผู้ถูกจับเสียความเป็นอิสระภาพ เจ้าพนักงานตำรวจ จึงควรระมัดระวังการใช้อำนาจในการจับ และกระทำเมื่อมีความจำเป็น โดยให้ถูกต้องตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายให้อำนาจไว้ พึงเข้าใจว่า วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ของการจับเพื่อประโยชน์ในการระงับปราบปรามเหตุอัน บังเกิดขึ้นเฉพาะหน้า หรืออาจจะเกิดขึ้น หรือเพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำผิด มีโอกาสหลบหนีได้สะดวกเท่านั้น และต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ หากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับและแจ้งด้วยว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะให้การ หรือไม่ให้การก็ได้ หากให้การถ้อยคำนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการ พิจารณาคดีได้ และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความ หรือผู้ซึ่งจะ เป็นทนายความได้ โดยให้เจ้าพนักงานตำรวจพุดข้อความในลักษณะต่อไปนี้ กรณีเป็นการจับโดยไม่มีหมายจับ “คุณ(ท่าน)ถูกจับแล้วในข้อหา..... คุณ(ท่าน)มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าคุณ(ท่าน)ให้การถ้อยคำนั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และคุณ(ท่าน)มีสิทธิที่จะพบ และปรึกษาทนาย หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความได้” สำหรับกรณีเป็นการจับโดย มีหมายจับหรือคำสั่งของศาล “คุณ(ท่าน)ถูกจับตามหมายจับของศาล..... ที่...../25..... ลงวันที่.....ในข้อหา.....คุณ(ท่าน) มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าคุณ(ท่าน)ให้การถ้อยคำนั้นอาจใช้เป็น พยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ คุณ(ท่าน)มีสิทธิที่จะพบและปรึกษา ทนาย หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความได้” นอกจากนี้ให้เจ้าพนักงานผู้จับบันทึก เกี่ยวกับการแจ้งสิทธิดังกล่าวข้างต้นไว้ในวันจับกุมด้วย โดยให้ปรากฏ ข้อความว่า “ผู้จับได้แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบแล้วว่า ท่านต้องถูกจับในข้อหา ดังกล่าวและมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าให้การถ้อยคำนั้นอาจใช้ เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และมีสิทธิที่จะพบและปรึกษา ทนายความ หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความได้” จากนั้นจึงบันทึกคำให้การของ ผู้ต้องหาลงในบันทึกการจับ”

โดยสิทธิดังกล่าวปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 (มาตรา 7/1 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547)

การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม เป็นการปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 83 ซึ่งบัญญัติว่า “ในการจับนั้น เจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำ

การจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับนั้นว่าเขาต้องถูกจับ แล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับพร้อมด้วยผู้จับ เว้นแต่สามารถนำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ในขณะนั้น ให้นำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบดังกล่าว แต่ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป

ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับ ต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ หากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับ พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความ หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมก็ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณี ในการนี้ให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นบันทึกการจับดังกล่าวไว้ด้วย จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจในประเด็นการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมนั้น **ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 4** ให้ข้อมูลว่า

“ในการจับกุมผู้ต้องหา เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบว่าเขาจะต้องถูกจับ หากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ที่ถูกจับ พร้อมทั้งแจ้งสิทธิให้เขาทราบด้วยว่า มีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และถ้อยคำของผู้ที่ถูกจับอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี มีสิทธิที่จะได้พบและปรึกษาทนายความ และสามารถแจ้งให้ญาติทราบหรือผู้ที่ไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมได้ โดยบันทึกไว้ในรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดีข้อรับตัวผู้ถูกจับไว้ควบคุมโดยให้ผู้ถูกจับลงลายมือชื่อรับทราบไว้ และมอบสำเนาบันทึกการจับกุมแก่ผู้ถูกจับนั้น โดยให้ผู้ถูกจับลงลายมือชื่อรับสำเนาไว้ในบันทึกการจับกุม หากเจ้าพนักงานผู้จับกุมไม่ได้ทำการแจ้งสิทธิในชั้นจับกุมจะมีผลทำให้ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อผู้จับกุมหรือพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิ หรือก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้”⁶² นอกจากนี้**ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 5** ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “เจ้าพนักงานตำรวจจะจับผู้ใดโดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งของศาลไม่ได้ เว้นแต่เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า ในการจับกุมและแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมนั้น เจ้าหน้าที่ผู้จับกุมต้องแจ้งสิทธิตามมาตรา 7/1 แก่ผู้ถูกจับว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิพบทนายความ หรือผู้ที่ไว้วางใจ มีสิทธิได้รับการ

⁶² ร.ต.อ. ชีรฤกษ์ ทุ่งที, รองสารวัตรป้องกันปราบปราม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 26 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

รักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย และมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ โดยบันทึกไว้ในบันทึกการจับกุม โดยให้ผู้ถูกจับลงลายมือชื่อรับทราบไว้”⁶³

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้แสดงความเห็นว่าสิทธิผู้ต้องหาในชั้นจับกุมถือว่าดีพอแล้ว แต่ปัจจุบันทนายความยังไม่มีส่วนร่วมในชั้นจับกุมแต่อย่างใด จะมีส่วนร่วมก็ต่อเมื่อภายหลังจากการจับกุมหรือในส่วนของชั้นพนักงานสอบสวน โดย**ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1** ให้ข้อมูลว่า

“สิทธิผู้ต้องหาในชั้นจับกุมในปัจจุบันนับว่าดีแล้ว เป็นไปตามมาตรฐานสากล ซึ่งปัจจุบันนี้ทนายความไม่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจแต่อย่างใด เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติไว้”⁶⁴ ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกับ**ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2** ได้แสดงความเห็นไว้ว่า⁶⁵ “สิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมนั้น ดีและเหมาะสมแล้ว ส่วนความเห็นเกี่ยวกับบทบาทหรือการมีส่วนร่วมของทนายความในชั้นจับกุม นั้นคิดว่า ทนายความไม่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในชั้นจับกุม” และ**ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3** ได้แสดงความเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกันว่า⁶⁶ “สิทธิผู้ต้องหาในชั้นจับกุมดีพอสมควรในการรับรองสิทธิของผู้ถูกจับและเจ้าพนักงานสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ และในกรณีที่ผู้ถูกจับต้องการทนายความ ผู้จับกุมก็ต้องให้สิทธิในการที่จะพบและปรึกษาทนาย หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความได้อยู่แล้ว ในทางปฏิบัติหากผู้ถูกจับต้องการพบทนายความ เจ้าหน้าที่ผู้จับกุมก็จะอำนวยความสะดวกให้ ยกเว้นมีกรณีการขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับหรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็ไม่อาจดำเนินการให้ได้” ทั้งนี้**ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 4** ได้ให้ข้อมูล

⁶³ ร.ต.อ. ศุภโชค สอนพีช, รองสารวัตร (สอบสวน) สภ.แม่กา จังหวัดพะเยา, 27 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁶⁴ พ.ต.ท. ศิลา บุตตะลอบ, รองผู้กำกับการ (สอบสวน) สภ.แม่เจดีย์ จังหวัดเชียงราย, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁶⁵ ร.ต.อ. นันทปรีชา ท่วงที, รองสืบสวน กองกำกับการสืบสวน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁶⁶ พ.ต.ท. เทิดสยาม บุญยะเสนา, รองผู้กำกับการ (สอบสวน) กองกำกับการสืบสวน 4 ตำรวจภูธรภาค 5, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

เพิ่มเติมว่า⁶⁷ “ถ้าพูดถึงเรื่องสิทธิผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ตามมาตรา 7/1 นั้น ตำรวจจะได้รับข้อขัดข้องในเรื่องทนาย เช่น ไม่มีทนายหรือทนายไม่ได้ หรือไม่ทัน และยิ่งผู้ต้องหาเป็นคนจรจัด ไร้ญาติ หรือไม่ใช่คนในพื้นที่ ๆ ถูกจับกุม ไม่รู้จักใครเลย ต้องให้ทางรัฐดำเนินการให้ซึ่งต้องใช้เวลา ซึ่งปัจจุบันทนายมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจน้อยมาก ทั้งที่แจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาในชั้นจับกุมทราบแล้วส่วนมากทนายจะมีส่วนร่วมในกระบวนการสอบสวนและในชั้นศาลเป็นส่วนมาก” นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 5 ได้แสดงความเห็นไว้ว่า “สิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมนั้น ดีและเหมาะสมแล้ว ซึ่งทนายความไม่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในชั้นจับกุม เพราะชั้นจับกุมทนายความไม่ได้เข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่ด้วยแต่อย่างใด”⁶⁸

หากจะให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นจับกุม จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจทั้ง 5 ท่าน ไม่เห็นด้วยหากจะให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป โดยผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 1 ให้ข้อมูลว่า⁶⁹

“ไม่เห็นด้วย เนื่องจากว่าการจับกุมผู้กระทำความผิดนั้นบางกรณีเป็นความผิดซึ่งหน้า ซึ่งสามารถเกิดได้ทุกที่และทุกเวลา หากไปกำหนดหรือบัญญัติเอาไว้ อาจเป็นอุปสรรคต่อการจับกุม เพราะต้องรอทนายความมาร่วมบันทึกการจับกุม โดยบางครั้งการบันทึกการจับกุมทำในที่เกิดเหตุซึ่งไม่แน่ว่าจะมีทนายความอยู่หรือไม่ หากบัญญัติให้เอาไว้แล้วไม่ไปปฏิบัติ จะทำให้การจับนั้นไม่ชอบ และเจ้าพนักงานผู้จับนั้นอาจมีความผิดตาม ป.อาญา มาตรา 157 ได้” และผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 2 ได้ให้ข้อมูลในแนวทางเดียวกันว่า⁷⁰ “ไม่เห็นด้วย เนื่องจากไม่จำเป็น เพราะในชั้นจับกุม หน้าที่ของผู้ทำการจับกุมต้องบันทึก

⁶⁷ ร.ต.อ. ชีรฤกษ์ ท่วงที, รองสารวัตรป้องกันปราบปราม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 26 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁶⁸ ร.ต.อ. ศุภโชค สอนพีช, รองสารวัตร (สอบสวน) สภ.แม่กา จังหวัดพะเยา, 27 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁶⁹ พ.ต.ท. ศิลา บุตตะลอบ, รองผู้กำกับการ (สอบสวน) สภ.แม่เจดีย์ จังหวัดเชียงราย, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁷⁰ ร.ต.อ. นันทปรีชา ท่วงที, รองสืบสวน กองกับการสืบสวน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

ตามความเป็นจริง เพื่อความเป็นธรรมของทั้งฝ่ายผู้ถูกจับและผู้เสียหาย” นอกจากนี้**ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 3** ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า⁷¹ “หากจะให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในบันทึกจับกุมชั้นจับกุมผู้ต้องหา มีความเห็นว่ากรณีบัญญัติเพิ่มเติมดังกล่าวอาจมีปัญหาในการจับกุม โดยเฉพาะกรณีที่มีการต่อสู้อหรือขัดขวางในการจับกุม หากจะบัญญัติไว้เช่นนั้นจริงก็ต้องมีข้อยกเว้นในบางกรณีด้วย” ซึ่งมีความเห็นในการทำงานเดียวกับ**ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 4** ได้ให้ข้อมูลว่า “ค่อนข้างไม่เห็นด้วย ยกตัวอย่างเช่น ถ้าพนักงานตำรวจจับกุมตอนตี 3 การประสานทนายตามกฎหมายที่ว่านั้น จะทำให้การบันทึกจับกุมล่าช้าออกไป เพราะทนายไม่ได้อยู่ประจำที่สถานีตำรวจ และมีผลให้การส่งฟ้อง ผากชงกระทบไปด้วย เว้นแต่มีการออกกฎหมายให้มีทนายอยู่เวรยามประจำที่สถานีตำรวจ”⁷² และ**ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ 5** ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “ไม่เห็นด้วย เพราะทนายไม่ใช่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือฝ่ายปกครองที่กฎหมายได้ให้อำนาจในการจับกุม อีกทั้งการจับกุมผู้ต้องหาในคดีที่มีอัตราโทษสูง มีความเสี่ยงต่ออันตรายที่จะเกิดขึ้นทุกวินาที การจับกุมต้องใช้ความสามารถด้านการปฏิบัติเฉพาะทาง มิใช่จะเอาแต่ความรู้ด้านกฎหมายอย่างเดียว”⁷³

สรุปความเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ว่า เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่จะต้องประมวลว่าความผิดที่เกิดขึ้นนั้นมีใครเป็นผู้เสียหาย และใครคือผู้กระทำความผิด เพื่อเป็นข้อมูลในการสืบสวนและจับกุมผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งการจับกุม มีทั้งการจับกุมความผิดซึ่งหน้า และการจับกุมตามหมายจับ ในการจับกุมและแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมนั้น เจ้าหน้าที่ผู้จับกุมต้องแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบว่ามีสิทธิพบทนายความ หรือผู้ที่ไว้วางใจ มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย และ

⁷¹ พ.ต.ท. เทิดสยาม บุญยะเสนา, รองผู้กำกับการ (สอบสวน) กองกำกับการสืบสวน 4 ตำรวจภูธรภาค 5, 25 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁷² ร.ต.อ. ชีรฤกษ์ ทั่วที่, รองสารวัตรป้องกันปราบปราม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 26 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

⁷³ ร.ต.อ. ศุภโชค สอนพิช, รองสารวัตร (สอบสวน) สภ.แม่กา จังหวัดพะเยา, 27 ธันวาคม 2562, การสัมภาษณ์.

มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ พร้อมบันทึกเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิดังกล่าวไว้ในบันทึกการจับกุม โดยให้ผู้ถูกจับลงลายมือชื่อรับทราบไว้ในบันทึกการจับกุมด้วย

หากจะให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นจับกุม จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจทั้ง 5 ท่าน ไม่เห็นด้วย เนื่องจากเจ้าพนักงานผู้จับกุมมีหน้าที่ตามกฎหมายแล้ว ไม่เห็นด้วยที่จะให้มีหน่วยงานใด หรือองค์กรใดเข้าร่วมการจับกุม เนื่องจากบางครั้งการจับกุมในกรณีที่เป็นความผิดซึ่งหน้าอาจไม่มีหน่วยงาน หรือองค์กรนั้นอยู่ด้วย จะทำให้การจับกุมนั้นไม่ชอบ และเจ้าพนักงานผู้จับอาจมีความผิดตามกฎหมายได้ นอกจากนี้นายความไม่สมควรเข้ามามีบทบาทในชั้นจับกุม เพราะการจับกุมต้องมีขั้นตอนการสืบสวนจนกระทั่งนำไปสู่การจับกุม มิใช่มีเพียงการจับกุมเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ความผิดซึ่งหน้าที่ปรากฏหากนายความเข้าร่วมแต่ขั้นตอนการจับกุมก็ทำให้การสืบสวนก่อนจับกุมมีอาจเป็นความลับได้ ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติทราบถึงการจับ หากเป็นการสะดวกและไม่เป็นการขัดขวางการจับหรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลใด ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณี ดังนั้นในทางปฏิบัติแล้วจึงขึ้นอยู่กับว่าผู้ถูกจับจะอ้างใครเป็นผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุม แต่บุคคลดังกล่าวต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในวิสัยที่จะแจ้งได้ การที่รัฐเป็นห่วงสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ถูกจับกุมเป็นเรื่องที่ดี และองค์กรอื่นก็มีส่วนร่วมอยู่แล้วตามกฎหมาย เช่น นักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ฯลฯ แต่ข้อเท็จจริงในปัจจุบันก็คือพนักงานตำรวจจะพบปัญหาในเรื่องการประสานกับหน่วยงานส่วนที่เกี่ยวข้องและต้องใช้เวลา แต่เจ้าพนักงานตำรวจมีความพร้อมตลอด 24 ชั่วโมง แต่หน่วยงานอื่นไม่พร้อม มีผลทำให้กระบวนการในชั้นจับกุม สอบสวนล่าช้าไปด้วย

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าตามที่กฎหมายบัญญัติให้สิทธิผู้ต้องหาในการมีนายความในชั้นจับกุม ชั้นสอบสวน และชั้นพิจารณาคดีแล้วก็ตาม แต่ในชั้นจับกุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังมิได้กำหนดเป็นที่แน่ชัดว่าในคดีอาญาที่มีอัตราโทษรุนแรง คือ อัตราโทษตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป เมื่อได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาและมีการควบคุมตัวผู้ถูกจับแล้ว ต้องมีการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ให้ผู้ที่ถูกจับทราบ โดยรัฐต้องจัดหาทนายความมาให้คำปรึกษาแก่ผู้ถูกจับในการตรวจสอบการจับกุมด้วย เพื่อที่ทนายความจะได้ชี้แจงถึงข้อกฎหมายที่ถูกต้องเหมาะสมตามข้อเท็จจริงของผู้ต้องหา เพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับความเป็นธรรมที่ผู้ต้องหาควรจะได้รับในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้น เพื่อรักษาสีทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม จำต้องมีนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาเพื่อทนายความจะได้คัดค้าน หากมีการแจ้งข้อกล่าวหาไม่ถูกต้อง

วิเคราะห์หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับบทบาทนายความขอแรงในชั้นจับกุมของ พนักงานตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 ได้บัญญัติให้นายความมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมไว้โดยบัญญัติว่า “ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิพบและปรึกษาทนายความ เป็นการเฉพาะตัว และให้ทนายความเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน

นอกจากนี้ในมาตรา 83 วรรคสอง และมาตรา 84 ที่เกี่ยวกับเรื่องการแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกจับโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วย มาตรา 83 วรรคสอง บัญญัติว่า ในกรณีที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับ ต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบ หากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับ พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้และถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้และผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความ หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมที่สามารถดำเนินการได้โดยสะดวกและไม่เป็นการขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับหรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด ก็ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณี ในกรณีนี้ให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นบันทึกการจับดังกล่าวไว้ด้วย

เมื่อได้ดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้วให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบถึงสิทธิตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 7/1 และให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ บันทึกไว้ ในกรณีนี้ให้เรียกค่าใช้จ่ายใด ๆ จากผู้ถูกจับ

ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ถูกจับให้ไว้ต่อเจ้าพนักงานผู้จับ หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ในชั้นจับกุมหรือรับมอบตัวผู้ถูกจับ ถ้าถ้อยคำนั้นเป็นคำรับสารภาพของผู้ถูกจับว่าตนได้กระทำความผิด ห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน แต่ถ้าเป็นถ้อยคำอื่น จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับได้ ต่อเมื่อได้มีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือตามมาตรา 83 วรรคสอง แก่ผู้ถูกจับแล้วแต่กรณี

ผลของการไม่ปฏิบัติตามมาตรา 7/1

การไม่แจ้งสิทธิตามมาตรา 7/1 ในชั้นจับกุม กรณีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจไม่แจ้งสิทธิแก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา ในกรณีนี้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจอาจมีความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 แล้วยังมีสภาพบังคับ กล่าวคือ ถ้าเป็นกรณีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจไม่แจ้งสิทธิแก่ผู้ถูกจับให้ทราบว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความอาจมีผลให้ถ้อยคำของผู้ถูกจับจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับไม่ได้

และการไม่แจ้งสิทธิตามมาตรา 7/1 อาจทำให้การจับกุมนั้นหรือบันทึกการจับกุมนั้นไม่อาจใช้ประกอบในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาในชั้นพิจารณาคดีของศาลได้

เมื่อมาตรา 7/1 เป็นการบัญญัติถึงเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับในขณะที่ถูกควบคุมตัวหรือในขณะที่ถูกจับแล้ว ขั้นตอนต่อมา ก็จะเป็นเรื่องในชั้นสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็ได้มีการบัญญัติในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาไว้ในมาตรา 134/1 ว่า ในก่อนเริ่มและถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนแจ้งถึงสิทธิว่าตนเอง สามารถมีทนายความเข้าร่วมในการสอบปากคำได้ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาให้

การกำหนดในมาตรา 134/1 ในเรื่องการแต่งตั้งทนายความให้ผู้ต้องหาตามที่บัญญัติไว้ โดยเริ่มตั้งแต่ชั้นสอบสวน ในประเด็นนี้จึงเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาทราบว่ามีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็น การเฉพาะตัว และให้ทนายความหรือผู้ที่ตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำของตนได้ในชั้นสอบสวน หากพนักงานสอบสวนไม่ได้แจ้งสิทธิดังกล่าวแล้ว จะทำให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมายทันที และศาลจะไม่รับฟังพยานหลักฐานจากการสอบสวนที่มีขอบนั้นมาลงโทษจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226

มาตรา 7/1 มิได้บัญญัติให้ศาลไม่รับฟัง ถ้อยคำของผู้ต้องหาที่ให้ต่อพนักงานสอบสวน หลังจากที่เจ้าพนักงานไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งต่างจากกรณีมาตรา 134/4 วรรคท้าย ซึ่งมีบทบัญญัติชัดเจนว่า หากพนักงานสอบสวนไม่กระทำ ผลก็คือ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้ไว้แก่พนักงานสอบสวน รับฟังไม่ได้

ข้อสังเกต มาตรา 134/4 วรรคท้ายบัญญัติห้ามไม่ให้รับฟัง หากไม่มีการแจ้งสิทธิ ไม่รวมถึงการแจ้งสิทธิตามมาตรา 7/1 เพราะการแจ้งสิทธิตามมาตรา 7/1 บัญญัติอยู่ในมาตรา 84 วรรคสอง มิได้บัญญัติอยู่ในมาตรา 84 วรรคหนึ่ง มาตรา 134/4 วรรคท้าย บัญญัติห้ามไม่ให้รับฟังถ้อยคำอื่น เป็นพยานหลักฐานก็เฉพาะในกรณีที่มิได้มีการแจ้งสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 84 วรรคหนึ่งเท่านั้น ไม่รวมมาตรา 84 วรรคสองด้วย (มาตรา 84 วรรคสอง บังคับให้แจ้งสิทธิตามมาตรา 7/1 แก่ผู้ถูกจับ)

อย่างไรก็ตาม มีความเห็นว่า หากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจไม่แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบในโอกาสแรกที่ถูกจับ ว่าผู้ต้องหา มีสิทธิพบและปรึกษาทนายความ ตามที่มาตรา 7/1 บัญญัติให้แจ้ง ถ้อยคำของผู้ต้องหาก็คือ “รับฟังไม่ได้” เพราะถือว่า “ได้มาโดยมิชอบ” ตามที่มาตรา 226/1 บัญญัติไว้

อธิบายได้ว่า หากเป็นถ้อยคำที่ให้ออกมาโดยสมัครใจ (ไม่มีการข่มขู่ ฯลฯ) ก็ถือว่าเป็น “พยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยชอบ (เพราะเป็นถ้อยคำโดยสมัครใจ) แต่ได้มาเนื่องจาก

การกระทำโดยมิชอบ (เพราะเจ้าพนักงานมิได้แจ้งสิทธิตามมาตรา 7/1)” ดังนั้น แม้มาตรา 226/1 จะห้ามมิให้ศาลรับฟัง แต่ศาลก็อาจใช้ดุลพินิจตามมาตรา 226/1 รับฟังถ้อยคำนั้น ๆ ก็ได้

ดังนั้น สิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เนื่องจากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 บัญญัติแต่เพียงว่าผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมมีสิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความได้เป็นการเฉพาะตัว โดยบทบัญญัติดังกล่าวมิได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และระยะเวลาในการให้สิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความในทันทีที่มีการจับกุม และไม่มีการกำหนดบทบัญญัติที่ให้รัฐต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่และเท่าเทียม ข้อเสนอแนะคือ ควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 7/1 โดย (1) การกำหนดหลักเกณฑ์และระยะเวลาในการให้สิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความในทันทีที่มีการจับกุม และ (2) การกำหนดบทบัญญัติที่ให้รัฐต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ในกรณีที่มิสามารถหาทนายความและไม่มีความสามารถในการหาทนายความได้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปนั้นถือว่าเป็นคดีอาญาที่มีอัตราโทษร้ายแรง และส่งผลกระทบต่อชีวิตและเสรีภาพของผู้ต้องหาเป็นอย่างมาก จึงควรมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาเพื่อทนายความได้คัดค้าน หากมีการแจ้งข้อกล่าวหาไม่ถูกต้อง เพื่อเป็นการรักษาสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ให้สมดังเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

มีประเด็นที่พิจารณาดังนี้

ประเด็นที่ 1 จากการวิเคราะห์กฎหมายไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับบทบาททนายความขอแรงในชั้นจับกุม ที่ผ่านมานั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ให้ความสำคัญแก่การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนอย่างชัดเจน มีบทบัญญัติให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลยไว้ถึง 3 มาตรา คือ มาตรา 242 วรรคหนึ่ง มาตรา 241 วรรคสอง และมาตรา 239 วรรคสาม หลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ส่งผลให้ต่อมา ในปี พ.ศ. 2547 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 โดยมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญใน 6 ประเด็น คือ (1) การจับ (2) การค้น (3) การขัง (4) การปล่อยชั่วคราว (5) การสอบสวน และ (6) การพิจารณาคดีอาญา ให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม โดยการจับและสิทธิของผู้ถูกจับ ได้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 7/1

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้หลายประการด้วยกัน ในมาตรา 26 บัญญัติว่า การใช้อำนาจขององค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญนี้ ส่วนเรื่องการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 27 มาตรา 39 และมาตรา 40 ซึ่งสาระสำคัญของบทบัญญัติดังกล่าวในส่วนของการระบุนการยุติธรรมทางอาญานั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำผิดไม่ได้ นอกจากนี้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวน หรือการพิจารณาที่รวดเร็ว และเป็นธรรมและยังได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ

ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้หลายประการด้วยกัน ในมาตรา 25 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน มาตรา 29 บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการ

อันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี

มาตรา 68 รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทนายความให้

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญกำหนดให้ทนายความเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญภายใต้กระบวนการยุติธรรมแห่งประเทศไทย ที่จะช่วยพิชิตความบริสุทธิ์ของจำเลย ช่วยปกป้องสิทธิของจำเลยที่พึงได้รับจนกว่าคดีจะถึงที่สุด เพราะระบบกฎหมายของไทยเป็นระบบกล่าวหา กล่าวคือจำเลยมักถูกกล่าวหาโดยข้อกล่าวอ้างจากพนักงานตำรวจ และอัยการว่ากระทำความผิดทางกฎหมายอาญา ซึ่งจะเป็นผลให้จำเลยในคดีอาญาจำต้องพิสูจน์ข้อกล่าวหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงานตำรวจ หรืออัยการ หรือแม้แต่ข้าราชการตุลาการในขณะที่จำเลย ไม่มีบุคคลใดที่จะช่วยเหลือข้อพิสูจน์ของตนได้เลยแตกต่างจากรัฐที่มีอำนาจ และบุคคลที่เชี่ยวชาญทางกฎหมายมากกว่าจำเลย จึงทำให้ทนายความของจำเลยมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องใช้วิชาชีพของตนเข้าช่วยเหลือจำเลย ทั้งนี้เพื่อให้ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสมดุลกันได้ แต่ประสิทธิภาพของทนายใหม่ยังมีข้อบกพร่องอยู่มากเมื่อทนายความเหล่านี้เข้าลงชื่อเป็นทนายความขอแรง ก็ไม่มีประสบการณ์หรือขาดความเข้าใจในการว่าความอันเป็นผลทำให้ความยุติธรรมเสียไปและส่งผลโดยตรงต่อจำเลย

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ของทนายความขอแรงในต่างประเทศ พบว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศต่าง ๆ มีกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิแก่ผู้ต้องหาและจำเลยเพื่อให้สามารถนำเสนอข้อเท็จจริงในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งสิทธิประการหนึ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้ต้องหาและจำเลยสามารถต่อสู้คดี คือ สิทธิที่จะมีทนายความ ซึ่งระบบการพิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ มีลักษณะดังนี้

ประเทศฝรั่งเศส เป็นประเทศที่ใช้กฎหมาย Civil law การให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย กฎหมายกำหนดให้มีการจัดหาทนายความให้ตั้งแต่ในชั้นจับกุม การสอบปากคำ การไต่สวน มูลฟ้อง การพิจารณาและกระบวนการอื่น ๆ จนสิ้นสุดคดี หมายความว่ากฎหมายให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย โดยเปิดโอกาสให้ผู้ถูก

กล่าวหาหรือจำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ศาลจึงมีบทบาทในการดำเนินคดีและทำหน้าที่ค้นหาความจริง ตั้งแต่ชั้นสอบสวนตลอดจนกระทั่งการดำเนินคดีในศาล สำหรับบทบาทและหน้าที่ของทนายความในคดีอาญานั้น ทนายความจะไม่มีบทบาทซักค้านพยานในการดำเนินคดี แต่มีบทบาทคอยให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยในฐานะเป็นผู้ร่วมในการดำเนินคดีอาญาเพื่อคอยป้องกันมิให้เกิดการกระทำอันมิชอบในกระบวนการยุติธรรม หากปรากฏว่ามีการกระทำดังกล่าวทนายความก็มีสิทธิคัดค้านการกระทำเช่นนั้นได้ อันเป็นการให้ความช่วยเหลือจำเลยในลักษณะที่ศาลเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาค้นหาความจริงด้วยตนเอง และการมีส่วนร่วมของทนายความในชั้นจับกุม การพบปรึกษากับทนายความมีลักษณะเป็นการเยี่ยมตามมารยาทมากกว่าจะเป็นการปรึกษาหารือให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง

สำหรับประเทศเยอรมัน เป็นอีกหนึ่งประเทศที่ใช้กฎหมาย Civil law การพิจารณาคดีอาญาทุกคดีต้องมีทนายความช่วยเหลือในการพิจารณาคดีอาญาตลอด โดยถือว่าทนายความเป็นอย่างหนึ่งที่ต้องร่วมอยู่ด้วยในระหว่างการพิจารณาคดี สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความสำคัญ คือ สิทธิในการที่จะมีทนายความช่วยเหลือ กฎหมายในประเทศเยอรมัน บังคับว่าจำเลยทุกคนต้องมีทนายความก่อนจึงจะเริ่มพิจารณาคดีได้ หากจำเลยไม่สามารถจัดหาทนายความเองได้ รัฐต้องจัดหาทนายความให้ โดยทนายความจะเริ่มมีบทบาทตั้งแต่ในชั้นสอบสวน จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของทนายความในชั้นจับกุม พบว่า ในประเทศเยอรมันให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตำรวจในการดำเนินคดีอาญา โดยจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีอาญาต่อเมื่อเป็นกระบวนการในชั้นจับกุม และสืบสวนสอบสวนเท่านั้น ผู้ที่มีบทบาทอย่างสูงในการดำเนินคดีอาญาในชั้นสืบสวนสอบสวน คือ พนักงานอัยการ และไม่ปรากฏว่าให้ทนายความมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมแต่อย่างใด

ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่ใช้กฎหมาย Common Law มีระบบการพิจารณาคดีและการสืบพยานแบบระบบกล่าวหา สิทธิในการมีทนายถือเป็นสิทธิที่มีความสำคัญมากจนต้องมีการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ การจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในสหรัฐอเมริกาในปัจจุบันนี้ ระบบที่ใช้กันมากคือ Public Defender ซึ่งเป็นองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบแตกต่างให้แก่จำเลยผู้ยากไร้ มีทนายความทำหน้าที่ประจำโดยได้รับเงินเดือนจากรัฐ และมีทนายความอาสาสมัครคอยดูแลการปฏิบัติหน้าที่อันเป็นการเปิดโอกาสให้ทนายความรุ่นใหม่ได้รับการฝึกฝนและถ่ายทอดประสบการณ์จากทนายความอาสา ข้อดีของสำนักงาน Public Defender คือสามารถรับคดีเป็นจำนวนมากและเริ่มรับคดีได้ตั้งแต่ชั้นสอบสวนกล่าวคือ ถ้าผู้ต้องหาที่ถูกเจ้าพนักงานตำรวจจับกุมเป็นผู้ยากไร้ไม่มีและต้องการทนายความ พนักงาน

สอบสวนสามารถแจ้งไปยังสำนักงาน Public Defender ให้ส่งทนายความไปดูแลผู้ต้องหา ระหว่างสอบสวนได้

สำหรับในประเทศอังกฤษ รัฐจะเป็นผู้จัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีที่มีโทษหนัก ไม่ได้จำกัดเฉพาะในคดีอาญาเท่านั้น ในคดีแพ่งจำเลยสามารถได้รับการจัดหาทนายความให้ ถ้าไม่มีเงินที่จะหาทนายความได้ การจัดหาทนายความให้แก่ผู้ยากไร้นอกจากรัฐบาลเป็นผู้ให้การช่วยเหลือแล้วนั้น ยังมีองค์กรเอกชนหรือองค์กรสาธารณกุศล หรือกลุ่มคุ้มครองผลประโยชน์ ให้บริการโดยไม่คิดมูลค่าแก่ประชาชนที่มีความจำเป็นต้องทนายความ แนวคิดการมีทนายความช่วยเหลือแก่จำเลยทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญาถือหลักที่ว่าเป็นการรักษาผลประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้แก่จำเลยในคดีอาญาเพราะรัฐต้องบริหารกระบวนการยุติธรรมให้มีความยุติธรรม มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับแก่ประชาชนการก่อให้เกิดความยุติธรรมของจำเลยในคดีอาญา รัฐต้องจัดหาทนายความในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการต่อสู้คดี

รัฐบาลอังกฤษได้ดำเนินการตามแนวทางเพื่อให้บริการด้านทนายความแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา โดยจัดหาทนายความช่วยเหลือที่มีคุณภาพเพื่อมาช่วยเหลือไม่ว่าจะทำโดยสัญญาจ้างหรือรับเงินเดือนประจำ แต่ต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์การประกันคุณภาพในการให้ความช่วยเหลือเพราะรัฐต้องการควบคุมคุณภาพของทนายความที่รัฐจัดให้ต้องมีคุณภาพไม่ต่ำกว่าทนายความเอกชน

การจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยดังกล่าวข้างต้น เป็นสวัสดิการของรัฐ โดยผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิเลือกทนายความด้วยตนเอง โดยรัฐจะเป็นผู้รับผิดชอบในการจ่ายค่าทนายความให้ โดยยึดหลักการว่า ความยุติธรรมในการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง คือ การที่ศาลรับฟังข้อต่อสู้ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย และสรุปว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มีความรู้ หรือความสามารถที่จะชี้แจงถึงการกระทำของเขา ก็สามารถที่จะจ้างทนายความที่พูดหรือต่อสู้คดีแทนเขาได้ สิ่งสำคัญที่สุดของการรักษาความปลอดภัยในเสรีภาพของประชาชน ก็คือ ทนายความที่มีความสามารถและมีอิสระมากพอที่จะพูดแทนลูกความ และสำหรับประชาชนที่ยากไร้ จำเป็นจะต้องได้รับสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากงบประมาณของรัฐที่จะจัดหาที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความให้

ประเด็นที่ 2 จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์นายความขอแรงเกี่ยวกับทัศนคติ กระบวนการจับกุมของพนักงานตำรวจและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม สามารถสรุปความเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์นายความดังนี้

การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ปัจจุบันในบันทึกการจับกุมจะมีการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบทุกกรณี เพราะเป็นแบบฟอร์มสำเร็จรูป ส่วนรายละเอียดและพฤติการณ์แห่งคดีก็เพิ่มเติมไปในบันทึกการจับกุม มักจะมีการบังคับให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยรับสารภาพ และคิดว่าสิทธิผู้ต้องหาในชั้นกุมยังไม่ดีพอ ควรจะให้ผู้ต้องหาสิทธิปรึกษาทนายความเสียก่อนที่จะให้ลงลายมือชื่อได้ ในปัจจุบันผู้ต้องหาถูกพนักงานตำรวจจับกุม โดยไม่มีหน่วยงานอื่นร่วมในการจับกุมด้วย ทำให้มีการละเมิด และไม่มีการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ตามความเป็นจริง การจับกุมผู้ต้องหาไม่ว่าจะเป็นความผิดซึ่งหน้า หรือไม่ใช่ความผิดซึ่งหน้าจะมีการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบน้อยมาก หรืออาจจะไม่มีการแจ้งสิทธิตามกฎหมายให้ผู้ต้องหาทราบเลย

แม้ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ก็ตาม แต่การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นการจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจยังไม่เพียงพอ นอกจากนี้ทนายความไม่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมเลย ซึ่งทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่อาจปรึกษาคดีได้ ทำให้ไม่อาจเข้าถึงความยุติธรรมในเบื้องต้น ในส่วนเรื่องบทบาทของทนายความที่ทำหน้าที่ด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม คิดว่าทนายความยังไม่มีอำนาจและไม่มีความหมายรองรับให้ทำหน้าที่ด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะกรณีจับกุมผู้ต้องหาของเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหาลักษณะนี้คือ ควรมีกฎหมายรองรับให้ทนายความเข้าพบผู้ต้องหาหรือจำเลย ตั้งแต่เริ่มถูกจับกุมจนถึงสิ้นสุดกระบวนการทางคดี การเข้าพบปรึกษาคดีจะต้องได้รับความสะดวกจากพนักงานเจ้าหน้าที่และสามารถเข้าพบเป็นการส่วนตัวได้ตลอด 24 ชั่วโมง ข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหาอุปสรรค พบว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวไว้ ณ ที่คุมขังในสถานีตำรวจ ผู้ต้องหาไม่สามารถพบทนายความได้โดยสะดวก

ปัจจุบันทนายความมีบทบาทร่วมในชั้นจับกุมน้อยมาก เนื่องจากเวลาที่มีการจับกุมนั้นมักเป็นการจับกุมที่เกิดขึ้นปัจจุบันทันด่วน ทนายความจึงมีความเห็นว่า ให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในบันทึกจับกุม ชั้นจับกุมผู้ต้องหา เนื่องจากคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปนั้น ถือว่าเป็นคดีอาญาที่มีอัตราโทษร้ายแรง และส่งผลกระทบต่อชีวิต และเสรีภาพของผู้ต้องหาเป็นอย่างมาก ดังนั้น เพื่อรักษาสีทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม

จำเป็นต้องมีนายความร่วมมืออยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาเพื่อทนายความจะได้คัดค้าน หากมีการแจ้งข้อกล่าวหาไม่ถูกต้อง โดยส่วนมากทนายความจะมีบทบาทในชั้นสอบสวนซึ่งพนักงานสอบสวนเห็นด้วย หากจะให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีนายความร่วมมืออยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในบันทึกจับกุมชั้นจับกุมผู้ต้องหา เนื่องจากเป็นคดีที่มีอัตราโทษสูง ทำให้ผู้ต้องหาได้ต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ หากทนายความสามารถอธิบายข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายทำให้ผู้ต้องหาทราบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ควรจะต้องสอบถามความสมัครใจของผู้ต้องหาด้วยว่าต้องการทนายความร่วมมือหรือไม่ หน่วยงานที่น่าจะมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมนอกจากทนายความแล้วน่าจะมีส่วนงานอัยการเพราะพนักงานอัยการจะได้อธิบายข้อเท็จจริง และข้อกล่าวหาให้ผู้ต้องหาได้อย่างถูกต้องลดปัญหาการสั่งไม่ฟ้องในชั้นพนักงานอัยการ และในชั้นศาล ทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไม่ล่าช้า

ประเด็นที่ 3 จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับบทบาทของทนายความขอแรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกและเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์สูง เพื่อเก็บข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ แล้ววิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของทนายความขอแรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในชั้นจับกุม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 สามารถสรุปความเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ว่า เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่จะต้องประมวลว่าความผิดที่เกิดขึ้นนั้นมีใครเป็นผู้เสียหาย และใครคือผู้กระทำความผิด เพื่อเป็นข้อมูลในการสืบสวนและจับกุมผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งการจับกุม มีทั้งการจับกุมความผิดซึ่งหน้า และการจับกุมตามหมายจับ ในการจับกุมและแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุมนั้น เจ้าหน้าที่ผู้จับกุมต้องแจ้งให้ผู้ถูกจับทราบว่า ผู้ถูกจับมีสิทธิพบทนายความ หรือผู้ที่ไว้วางใจ มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย และมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ พร้อมบันทึกเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิดังกล่าวไว้ในบันทึกการจับกุม โดยให้ผู้ถูกจับลงลายมือชื่อรับทราบไว้ในบันทึกการจับกุมด้วย

หากจะให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีนายความร่วมมืออยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในชั้นจับกุม จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจทั้ง 5 ท่าน ไม่เห็นด้วย เนื่องจากเจ้าพนักงานผู้จับกุมมีหน้าที่ตามกฎหมายแล้ว ไม่เห็นด้วยที่จะให้มีหน่วยงานใด หรือองค์กรใดเข้าร่วมการจับกุม เนื่องจากบางครั้งการจับกุมในกรณีที่เป็นความผิดซึ่งหน้าอาจไม่มีหน่วยงาน หรือองค์กรนั้นอยู่ด้วย จะทำให้การจับกุมนั้น

ไม่ชอบ และเจ้าพนักงานผู้จับอาจมีความผิดตามกฎหมายได้ นอกจากนี้ทนายความไม่สมควรเข้ามาบีบบทบาทในชั้นจับกุม เพราะการจับกุมต้องมีขั้นตอนการสืบสวนจนกระทั่งนำไปสู่การจับกุม มิใช่มีเพียงการจับกุมเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ความผิดซึ่งหน้าที่ปรากฏหากทนายความเข้าร่วมแต่ขั้นตอนการจับกุมก็ทำให้การสืบสวนก่อนจับกุมมีอาจเป็นความลับได้ ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติ หรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับ หากเป็นการสะดวกและไม่เป็นการขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับหรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลใด ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับดำเนินการได้ตามสมควรแก่กรณี ดังนั้นในทางปฏิบัติแล้วจึงขึ้นอยู่กับว่าผู้ถูกจับจะอ้างใครเป็นผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุม แต่บุคคลดังกล่าวต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในวิสัยที่จะแจ้งได้ การที่รัฐเป็นห่วงสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ถูกจับกุมเป็นเรื่องที่ดี และองค์กรอื่นก็มีส่วนร่วมอยู่แล้วตามกฎหมาย เช่น นักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็ก และเยาวชน ฯลฯ แต่ข้อเท็จจริงในปัจจุบันก็คือพนักงานตำรวจจะพบปัญหาในเรื่องการประสานกับหน่วยงานส่วนที่เกี่ยวข้องและต้องใช้เวลา แต่เจ้าพนักงานตำรวจมีความพร้อมตลอด 24 ชั่วโมง แต่หน่วยงานอื่นไม่พร้อม มีผลทำให้กระบวนการในชั้นจับกุม สอบสวนล่าช้าไปด้วย

ประเด็นที่ 4 จากการวิเคราะห์หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับบทบาททนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 หลังจากได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 ในมาตรา 7/1 ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และให้ทนายความเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่แก้ไขใหม่นี้บัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาในชั้นจับกุมและในชั้นสอบสวนออกจากกันอย่างชัดเจน กล่าวคือการแจ้งสิทธิแก่ผู้ถูกจับและผู้ต้องหาในชั้นจับกุมเป็นไปตามมาตรา 7/1 มาตรา 83 วรรคสอง และมาตรา 84 วรรคสอง ส่วนการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนเป็นไปตามมาตรา 134 มาตรา 134/1 มาตรา 134/2 มาตรา 134/3 และมาตรา 134/4 ดังนั้น พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจต้องแจ้งสิทธิแก่ผู้ถูกจับและผู้ต้องหาทั้งสองชั้น

ในกรณีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจไม่แจ้งสิทธิแก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถือเป็นหน้าที่ นอกจากอาจเป็นความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 แล้ว ยังมีสภาพบังคับ กล่าวคือ ถ้าเป็นกรณีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจไม่แจ้งสิทธิแก่ผู้ถูกจับให้ทราบว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ อาจมีผลให้ถ้อยคำของผู้ถูกจับจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการ

พิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับไม่ได้ ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 83 วรรคสอง ประกอบมาตรา 84 วรรคท้าย ที่แก้ไขใหม่ และการไม่แจ้งสิทธิมีผลให้ถ้อยคำของผู้ต้องหาที่ให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมิได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4 วรรคท้าย ที่แก้ไขใหม่

ในประเด็นนี้จึงเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ที่จะต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาทราบว่ามีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และให้ทนายความหรือผู้ที่ตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำของตนได้ในชั้นสอบสวน หากพนักงานสอบสวนไม่ได้แจ้งสิทธิดังกล่าวแล้ว จะทำให้การสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมายทันที และศาลจะไม่รับฟังพยานหลักฐานจากการสอบสวนที่มีชอบนั้น

ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าตามที่กฎหมายบัญญัติให้สิทธิผู้ต้องหาในการมีทนายความในชั้นจับกุม ชั้นสอบสวน และชั้นพิจารณาคดีแล้วก็ตาม แต่ในชั้นจับกุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังมีได้กำหนดเป็นที่แน่ชัดว่าในคดีอาญาที่มีอัตราโทษรุนแรง คือ อัตราโทษตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป เมื่อได้มีการแจ้งข้อกล่าวหาและมีการควบคุมตัวผู้ถูกจับแล้ว ต้องมีการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ให้ผู้ที่ถูกจับทราบ โดยรัฐต้องจัดหาทนายความมาให้คำปรึกษาแก่ผู้ถูกจับในการตรวจสอบการจับกุมด้วย เพื่อให้ทนายความจะได้ชี้แจงถึงข้อกฎหมายที่ถูกต้องเหมาะสมตามข้อเท็จจริงของผู้ต้องหา เพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับความเป็นธรรมที่ผู้ต้องหาควรจะได้รับในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้น เพื่อรักษาสีทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม จำต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาเพื่อทนายความจะได้คัดค้าน หากมีการแจ้งข้อกล่าวหาไม่ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษาพบว่า การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่ได้ได้รับความคุ้มครองสิทธิตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เนื่องจากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 บัญญัติแต่เพียงว่าผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมมีสิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งเป็นทนายความได้เป็นการเฉพาะตัว โดยบทบัญญัติดังกล่าวมิได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และระยะเวลาในการให้สิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความในทันทีที่มีการจับกุม และไม่มี การกำหนดบทบัญญัติให้รัฐต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ดังนั้น ข้อเสนอแนะคือ ควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 7/1 โดย (1) การกำหนด

หลักเกณฑ์และระยะเวลาในการให้สิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความในทันทีที่มีการจับกุม และ (2) การกำหนดบทบัญญัติที่ให้ผู้ต้องหาจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นจับกุมในกรณีที่มีฐานะยากจนและไม่มีความสามารถในการหาทนายความได้ด้วยตนเอง

2. ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปนั้นถือว่าเป็นคดีอาญาที่มีอัตราโทษ ร้ายแรง และส่งผลกระทบต่อชีวิตและเสรีภาพของผู้ต้องหาเป็นอย่างมาก จึงควรมีทนายความ ร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาเพื่อทนายความได้คัดค้าน หากมีการแจ้งข้อกล่าวหา ไม่ถูกต้อง เพื่อเป็นการรักษาสีทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ให้สมมติเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

3. รัฐควรกำหนดคุณสมบัติของการเป็นทนายความขอแรง และมีการทำประวัติในการ ทำคดีให้ผู้ต้องหาได้คัดเลือกผู้ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ วรมงคลชัย. (2553). **สภาพนายความกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย.**
ในการประชุมผู้บริหารสภาพนายความเพื่อการดำเนินงานช่วยเหลือทางกฎหมายและ
พัฒนาองค์กร, 25-26 กันยายน 2553.
- จรัญ ภัคดีธนากุล. (2546). **เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการเรื่องความช่วยเหลือ
ทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา.** กรุงเทพมหานคร :
เนติบัณฑิตยสภา.
- จิระพันธ์ ยานะเรือง. (2560). **ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม.**
วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยพายัพ, เชียงใหม่.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2549). **การจัดหาทนายความในคดีอาญาโดยรัฐ: ศึกษาเปรียบเทียบ
อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และแคนาดา.** วารสารวันรพี, หน้า 139-149.
- ณัฐกาญจน์ ทองคำ. (2558). **ความสามารถในการดำเนินคดี : การจัดหาทนายความ
โดยรัฐให้จำเลยในคดีอาญา.** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพมหานคร
- ณัฐถาวดี สัตระกุล. (2555). **สิทธิในการมีทนายความ : ศึกษาเปรียบเทียบผลการละเมิด
สิทธิในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณา.** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, กรุงเทพมหานคร.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2543). **หลักของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.**
กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.
- ประเวช อยู่ยง. (2551). **บทบาททนายความในคดีอาญา : ศึกษาในชั้นสอบสวนและ
ชั้นพิจารณา.** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์,
กรุงเทพมหานคร.
- ปรีดีชนก จุลเหลา. (2557). **การจัดหาทนายความที่มีคุณภาพโดยรัฐในคดีอาญา.**
วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- แผนการดำเนินโครงการทนายความอาสาประจำส่วนราชการ สำหรับปีงบประมาณ พ.ศ. 2553-
2556. ในการประชุมผู้บริหารสภาพนายความเพื่อการดำเนินงานช่วยเหลือทาง
กฎหมายและพัฒนาองค์กร, 25-26 กันยายน 2553.

พงษ์ธร ธีฎญสิริ. (2555). **กระบวนการและการบริหารงานยุติธรรมไทย.**

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

มานิตย์ จุมปา. (2541). **รัฐธรรมนูญใหม่มีอะไรใหม่.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบัน
กฎหมายอาญา.

ระเบียบคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่
ทนายความที่ศาลตั้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญา มาตรา 173 พ.ศ. 2548

วีระพงษ์ บุญโญภาส และคณะ. (2558). **การพัฒนากระบวนการพิจารณาคดีของศาล
ยุติธรรมในการค้นหาความจริงเพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนตาม
เจตนารมณ์ของกฎหมาย.** กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สวัสดิการสำนักประธานศาลฎีกา สวัสดิการสำนักวิชาการศาลยุติธรรม. (2547). **ข้อพิจารณา
ประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

สหัส ไพภักดิ์. (2551). **ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพของ
ทนายความขอแรงในคดีอาญาของประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
นอร์ทกรุงเทพ.

สัญญา บัวเจริญ และคณะ. (2554). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาริวิจัยสาเหตุ
การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.**

สุรศิษฐ์ เหลืองอรุณภา. (2551). **บทบาทของทนายความในขั้นตอนการจับกุมและ
สอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารงาน
ยุติธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.**

อนันต์ คงบริรักษ์. (2550). **การคุ้มครองสิทธิของจำเลยโดยทนายความที่รัฐจัดหาให้ :
ศึกษาเฉพาะกรณีคุณภาพทนายความขอแรงของศาลอาญากรุงเทพใต้.
สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารงานยุติธรรม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.**

เอกชัย หมัดสมักร และคณะ. (2555). **สิทธิของจำเลยในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ: ศึกษากรณีทนายความขอแรงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173.** กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม.

Jacqueline Hodgson. (2005). **French Criminal Justice.** Portlan : Hart Publishing.

Sir Alfred Denning. (1955). **The Road to Justice.** London : Stevenson Sons.

การสัมภาษณ์

นายเกรียงศักดิ์ เกียรติเวชช์, ประธานสภาทนายความจังหวัดเชียงราย, 25 ธันวาคม 2562

ดร. ไพโรจน์ บุญประเสริฐ, ทนายความ, 25 ธันวาคม 2562

นายปฐม ศรีบุญมี, ทนายความ, 26 ธันวาคม 2562

นายอภิชัย พรหมมินทร์, ทนายความ, 26 ธันวาคม 2562

นายประมิน ตุ่มประธาน, ทนายความ, 27 ธันวาคม 2562

พ.ต.ท. ศิลา บุตตะลอบ, รองผู้กำกับการ (สอบสวน) สภ.แม่เจดีย์ จังหวัดเชียงราย,
25 ธันวาคม 2562

ร.ต.อ. นันทปรีชา ท่วงที, รองสืบสวน กองกำกับการสืบสวน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย,
25 ธันวาคม 2562

พ.ต.ท. เทิดสยาม บุญยะเสนา, รองผู้กำกับการ (สอบสวน) กองกำกับการสืบสวน 4
ตำรวจภูธรภาค 5, 25 ธันวาคม 2562

ร.ต.อ. ชีรกฤดี ท่วงที, รองสารวัตรป้องกันปราบปราม อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน,
26 ธันวาคม 2562

ร.ต.อ. ศุภโชค สอนพีช, รองสารวัตร (สอบสวน) สภ.แม่กา จังหวัดพะเยา, 27 ธันวาคม 2562

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์ (สำหรับทนายความ)

เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการมีทนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ
ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษาในพื้นที่
จังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลและข้อเสนอแนะงานวิจัยทางกฎหมาย เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการมีทนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาเท่านั้น โดยผู้วิจัยขออนุญาตเก็บข้อมูลและเผยแพร่ต่อสาธารณะ เพื่อประโยชน์ในการทำวิจัยและเพื่อประโยชน์นำเสนอการปรับปรุงกฎหมายต่อไป

ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ (ทนายความ)

ชื่อ-นามสกุล.....

ตำแหน่งหน้าที่งานในปัจจุบัน.....

หัวข้อที่จะทำการสัมภาษณ์

1. วิธีการและขั้นตอนการจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจปฏิบัติอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

2. การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ปฏิบัติอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

3. สิทธิผู้ต้องหาในชั้นจับกุมเป็นอย่างไร ดีพอหรือยัง หากยังไม่ดีพอควรจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

4. ในปัจจุบันนี้ทนายความมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

5. หากจะให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในวันที่กจับกุมชั้นจับกุมผู้ต้องหา ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

6. นอกจากทนายความแล้ว ควรจะมีหน่วยงานใด หรือองค์กรใดที่ควรมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมผู้ต้องหาหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

7. ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของทนายความที่ทำหน้าที่ด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน
ในกระบวนการยุติธรรมไทยโดยเฉพาะกรณีการจับกุมของพนักงานตำรวจ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

8. ในการทำหน้าที่เป็นทนายความด้านการพิทักษ์สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทย
โดยเฉพาะกรณีการจับกุมของพนักงานตำรวจ ท่านพบปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง และ
มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ

ผู้ให้สัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์ (สำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจ)

เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการมีหนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ
ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษาในพื้นที่
จังหวัดเชียงราย

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลและข้อเสนอแนะงานวิจัยทางกฎหมาย เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการมีหนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาเท่านั้น โดยผู้วิจัยขออนุญาตเก็บข้อมูลและเผยแพร่ต่อสาธารณะ เพื่อประโยชน์ในการทำวิจัยและเพื่อประโยชน์นำเสนอกการปรับปรุงกฎหมายต่อไป

ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ (เจ้าหน้าที่ตำรวจ)

ชื่อ-นามสกุล.....

ตำแหน่งหน้าที่งานในปัจจุบัน.....

หัวข้อที่จะทำการสัมภาษณ์

1. วิธีการและขั้นตอนการจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจปฏิบัติอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2. การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นจับกุม ปฏิบัติอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. สิทธิผู้ต้องหาในชั้นจับกุมเป็นอย่างไร ดีพอหรือยัง หากยังไม่ดีพอควรจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร

.....

.....

.....

4. ในปัจจุบันนี้ทนายความมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

5. หากจะให้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายว่า ในคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป ต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในการแจ้งข้อกล่าวหาในบันทึกจับกุมชั้นจับกุมผู้ต้องหา ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

6. นอกจากทนายความแล้ว ควรจะมีหน่วยงานใด หรือองค์กรใดที่ควรมีส่วนร่วมในชั้นจับกุมผู้ต้องหาหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

ลงชื่อ

ผู้ให้สัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	ธนโชติ เพ็ชรหาญ
วัน เดือน ปี เกิด	17 กรกฎาคม 2505
สถานที่เกิด	แพร่
วุฒิการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ผลงานตีพิมพ์	ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ธนโชติ เพ็ชรหาญ (ผู้บรรยาย) (23-24 มกราคม 2563). ปัญหาและอุปสรรคในการมีทนายความขอแรงในชั้นจับกุมของพนักงานตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 : กรณีศึกษา ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย. The Problems and Obstacles in Having the Defense Counsel in the Police Arrest Process According to the Criminal Procedure Code, Section 7/1: A Case Study in Chiang Rai Province. ในการประชุมวิชาการระดับชาติพะเยาวิจัยครั้งที่ 9 (หน้า 2832-2848) พะเยา. กองบริหารงานวิจัยมหาวิทยาลัยพะเยา.

